Fericitul Ieronim

Omilii la Psalmi

Psalmii 10, 15, 82-84, 87-93, 95, 96, 146-149

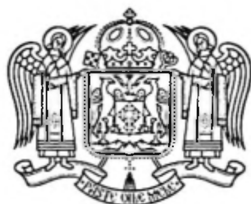

colecția

CREDINȚA ORTODOXĂ

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

FERICITUL IERONIM

OMILII LA PSALMI

(PSALMII 10, 15, 82-84, 87-93, 95, 96, 146-149)

FERICITUL IERONIM

OMILII LA PSALMI

(PSALMII 10, 15, 82-84, 87-93, 95, 96, 146-149)

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE
DANIEL
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Traducere din limba latină,
introducere și note de Ștefan Ivas

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
BUCUREȘTI - 2017

Ediție îngrijită de către *Departamentul „Carte patristică"*
al Editurilor Patriarhiei Române

Redactor coordonator: Protos. Policarp Pîrvuloiu
Redactori: Mircea-Adrian Băiculescu, Alin-Bogdan Mihăilescu, Petru Molodeț
Tehnoredactare: Laura-Raluca Cristea

Colecția „Credința ortodoxă"

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României IERONIM„ SFÂNT
Omilii la Psalmi : (Psalmii 10, 15, 82-84, 87-93, 95, 96, 146-149) / Fericitul Ieronim ; trad. din lb. latină, introducere și note de Ștefan Ivas ; carte tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. - București : Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2017

ISBN 978-973-616-517-7

I. Ivas, Ștefan (trad. ; pref.)

2

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
ISBN 978-973-616-517-7

Cuvânt înainte

Între Părinții apuseni din secolul al IV-lea pentru care creștinismul răsăritean a constituit dintotdeauna izvorul gândirii teologice, un loc de seamă îl ocupă Fericitul Ieronim. În scrierile sale se împletesc armonic profunzimile teologiei ortodoxe, fervoarea monahismului răsăritean și spiritul moralității practice, specific creștinismului latin.

Apreciat în primul rând pentru traducerea Sfintei Scripturi în limba latină, Fericitul Ieronim a scris, totodată, și o operă consistentă dedicată explicării textelor revelate. Stăpânirea celor trei limbi considerate sfinte în creștinismul antic (greacă, latină și ebraică), precum și cunoștințele vaste de teologie, de literatură profană și teologică stau mărturie pentru o erudiție rar întâlnită în vremea sa. Opera sa deosebit de vastă cuprinde scrieri diverse ca formă, de la traduceri biblice și patristice, comentarii biblice elaborate, omilii, până la epistole și scrieri hagiografice. Ceea ce le face însă unitare este izvorul nesecat de la care toate dobândesc viață: cuvântul tainic al Sfintelor Scripturi.

Într-adevăr, pentru Fericitul Ieronim cunoașterea și cercetarea permanentă a Sfintelor Scripturi nu sunt doar un mijloc de a-și păstra echilibrul într-o epocă istorică tulbure,

marcată de invazii și de ample mișcări sociale, ci exprimă în definitiv căutarea neîncetată a lui Dumnezeu și dragostea pentru credința ortodoxă. Nu există scriere compusă în cei peste 50 de ani de activitate ai Fericitului Ieronim în care să nu întâlnim citate sau aluzii la Scriptură. Dar și mai important este faptul că prin activitatea misionară desfășurată fie la Roma, fie la Betleem, dublată de exemplul propriei vieți ascetice, sfântul părinte apusean a contribuit decisiv la edificarea unei spiritualități creștine autentice, a cărei temelie este cuvântul lui Hristos.

Prin eforturile sale de a interpreta și de a trăi în conformitate cu Sfintele Scripturi, Fericitul Ieronim ne este contemporan. Astăzi, citind Scriptura, creștinul ortodox își recunoaște mărturisirea de credință în mod firesc. Însă lucrurile nu ar fi stat așa fără contribuțiile Sfinților Părinți din primele veacuri, care s-au străduit, uneori cu multe renunțări și jertfe, să explice și să apere învățăturile de credință. În consecință, găsim mai mult decât binevenită lectura în traducere românească a unei mici părți din opera exegetică a Fericitului Ieronim.

În planul hermeneuticii biblice, Fericitul Ieronim are multe afinități cu metoda alegorică a școlii alexandrine. De la fondatorul acesteia, Origen, preia, pe lângă interpretarea spirituală, și interesul pentru filologia biblică. Apropierea de variantele ebraice ale cărților Vechiului Testament îl va ajuta să-și construiască o metodă proprie de interpretare, în cadrul căreia „adevărul ebraic" (*hebraica veritas*) joacă rolul central. Pasajele problematice ale Scripturii, în concepția teologului din Stridon, pot fi clarificate prin apelul la „originalele" ebraice. În cadrul controversei origeniste, Fericitul Ieronim se

îndepărtează de maestrul alexandrin, ale cărui concepții doctrinare, precum cea a preexistenței sufletelor, le va combate în scrierile sale de maturitate.

În volumul de față, oferim cititorului un florilegiu din omiliile adunate pentru prima oară în volum de către G. Morin în ediția sa din 1903. Încă din introducerea la *Omilia la Psalmul* 1, Fericitul Ieronim identifică simbolic *Psaltirea* cu o *magna domus* („mare casă"), unde accesul e dat de cheia principală (Sfântul Duh), ce descuie poarta de la intrare (adică primul psalm: *Grandis itaque porta istius domus primus psalmus est*), iar fiecare cameră (ceilalți psalmi) are la rândul său propria sa cheie interpretativă. *Psaltirea* a fost și este una dintre cărțile de căpătâi ale spiritualității și misticii creștine, fiind una dintre cele mai des comentate cărți ale Scripturii în literatura patristică.

Omiliile de față au un stil simplu și poate prea concis și concentrat pentru cititorul modern, lucru explicabil prin faptul că acestea sunt structurate ca niște fișe de lectură pe marginea psalmilor, fiind alcătuite pentru auditoriul Fericitului Ieronim din cadrul mănăstirii întemeiate de el la Betleem. Cu toate acestea, profunzimea, bogăția spirituală și dogmatică a acestor tălmăciri sunt incontestabile. Iată, de pildă, tălmăcirea anagogic-mesianică a unui verset din *Psalmul* 15: „Mai mult, fiindcă viața Mântuitorului este o pildă, cine altcineva ar putea spune că e lipsit de păcat nu numai când e treaz, ci chiar și în somn, și că a rămas neatins de toate nălucirile cărnii? Până și oamenii drepți, care își doresc să fie aidoma Stăpânului și Învățătorului lor, își păzesc cu toată grija inimile, și nu doar când sunt treji, ci și în somn, ca să nu fie învinși

[de păcat], adică nu doar ziua, ci și noaptea. Mai trebuie să ținem seama și că a spus: «Mai mult, până și noaptea m-au dojenit rărunchii mei», ca să arate că, înainte de a se face noapte sau înainte ca Mântuitorul Însuși să înceapă a fi în noapte, El a fost învățat tot timpul de înțelepciunea Sa. Există și o altă tălmăcire, pornind de la faptul că Scriptura vorbește tot timpul despre calitățile lui Dumnezeu prin asemănare cu însușirile omenești. De vreme ce se spune, de exemplu, că [Dumnezeu] are picioare, ochi, urechi, mâini și altele de acest fel, atunci prin rărunchi trebuie să se înțeleagă locurile semințelor. După cum originea oamenilor și părțile trupului omenesc sunt ascunse în sământă, tot așa și începutul gândurilor noastre și originea cugetărilor noastre au rărunchii lor. Astfel că, mai înainte de a trece ceva în faptă sau în cuvânt, cugetarea îl pune deja tacit în mișcare, în desfășurarea ei, și îl cercetează. Ca să se înțeleagă astfel că Domnul și Mântuitorul nostru, pe Care Îl povățuia în fiecare zi Cuvântul lui Dumnezeu, nu numai prin faptă și vorbă, ci nici măcar prin cuget sau începuturile cugetului, [...] n-a putut să păcătuiască. Nu pentru că Dumnezeu și Omul ar fi diferiți, ci fiindcă Fiul Omului și Fiul lui Dumnezeu sunt Unul și Același, iar uneori Se roagă ca om, alteori împlinește [rugăciunile] ca Dumnezeu".

Editura Institutului Biblic
și de Misiune Ortodoxă

Introducere

1. Fericitul Ieronim și Cartea Psalmilor. Omiliile la Psalmi.

O cronologie a traducerilor și a lucrărilor exegetice care au la bază *Cartea Psalmilor* scrise de teologul din Stridon are ca punct de pornire revizuirea, astăzi pierdută, a traducerii latine a Psalmilor din varianta *Vetus Latina* făcută de acesta între anii 382-384, la cererea papei Damasus. Dintr-o mențiune prezentă în capitolul 135, pe care și-l dedică sieși, din *De viris illustribus*, aflăm despre existența unei scrieri cuprinzând șapte comentarii la *Psalmii* 10-16[1], pe care Fericitul Ieronim o enumeră printre operele sale scrise *usque in praesentem annum, id est, Theodosii principis decimum quartum* („până în anul curent, adică al paisprezecelea an de domnie al principelui Teodosie")[2]. Această primă încercare exegetică

[1] Omiliile despre *Psalmii* 10 și 15 din prezentul volum sunt considerate de unii cercetători ca făcând parte din această serie de comentarii. Ele au fost redactate în formă de comentarii, și nu de omilii, lucru ușor de sesizat din frecvența redusă a mărcilor oralității, preferința pentru hipotaxă și argumentația mai elaborată prin care se disting de celelalte omilii.

[2] 384 d.Hr.

asupra *Cărții Psalmilor* reprezintă o consecință a activității sale de traducător/diortositor al Sfintei Scripturi sub patronajul papei Damasus și aparține aceleiași perioade. Urmează *Commentarioli in Psalmos* (*Scurte comentarii la Psalmi*), datată de Kelly între 389-391[3], dat fiind că Fericitul Ieronim făcuse o nouă traducere a Psalmilor după textul *Septuagintei* în jurul anului 386. Această traducere, care avea să fie numită *Psalterium Gallicanum*, s-a bucurat de un atât de mare succes (a fost introdusă în ediția *Vulgata*, considerată canonică după conciliul de la Trent), încât a fost preferată traducerii *iuxta Hebraeos*[4] realizată mai târziu (392), în cadrul programului de traduceri a cărților Scripturii în conformitate cu *hebraica veritas*[5] al cărei garant stridonianul se proclamă a fi.

Omiliile Fericitului Ieronim au fost datate începând cu 389 d.Hr., când s-a încheiat construcția mănăstirii de călugări cu sprijinul financiar al nobilei romane Paula și când, luând în primire păstorirea ei, Fericitul Ieronim ar fi început să țină predici pentru a explica diferitele pasaje din Scriptură care se citeau la slujbele din fiecare duminică. Datarea exactă a fiecărei predici este însă dificil de stabilit, informațiile privitoare la evenimente sociale și politice ale vremii fiind foarte puține.

Pe lângă cronologie, omiliile ridică și o altă problemă. Este vorba despre autenticitatea lor. Caracterul de note, glose, al acestora, frazarea simplă pentru un autor care se

---

[3] *Cf.* J.N.D. Kelly, *Jerome. His Life, Writings and Controversies*, Duckworth, London, 1975, p. 157.

[4] După evrei; în conformitate cu textul ebraic.

[5] *Adevărul ebraic.*

învinovățea că este un ciceronian[6] și puternica influență a metodei alegorice a lui Origen i-au făcut pe unii cercetători să le conteste paternitatea ieronimiană. Într-un studiu[7] publicat în 1980, Vittorio Peri, subliniind diferențele stilistice dintre acestea și restul operei teologului din Stridon, consideră *Tractatus sive Homiliae in Psalmos* o traducere și o adaptare liberă a unor texte origeniene, aducând ca argument în favoarea teoriei sale faptul că în *Epistola* 112, adresată Fericitului Augustin, Fericitul Ieronim nu se enumeră în rândul comentatorilor *Psaltirii*[8].

Pe de altă parte, Germain Morin, monahul benedictin care a publicat în 1903 pentru prima oară textul omiliilor, desemnându-l ca autor al acestora pe stridonian, își motivează opțiunea prin patru argumente[9]:

a. prezența în *Epistola* 148, adresată lui Fortunatus de către Fericitul Augustin, a unui fragment din *Omilia la Psalmul* 93, fragment pe care episcopul de Hippona îl atribuie Fericitului Ieronim;

b. Cassiodorus citează în prefața comentariilor sale la Psalmi (*PL* 70, 12) un fragment dintr-o omilie a Fericitului

---

[6] *Cf. Epistola* 22, 30 (*PL* 22, 416).

[7] V. Peri, *Omelie origeniane sui Salmi. Contributo all' edificazione del testo latino* (Studi e Testi 289), *sine nomine*, Città del Vaticano, 1980.

[8] *Cf. Epistola* 112, 20 (*PL* 22, 929).

[9] *Cf. S. Hieronymi Presbyteri Tractatus sive Homiliae in Psalmos, in Marci Evangelium aliaque varia argumenta, partem nuper detexit, partem adulteris mercibus exemit, auctori vindicavit, adiectisque commentarius criticis primus edidit D. Germanus Morin, editio altera aucta et emendata,* Turnholti Typographi Brepolis editores pontificii, MCMLVIII, pp. VIII-X.

Ieronim la începutul *Evangheliei după Marcu* (*De principio Marci homilia*, ediția Morin, p. 458);

c. tot Cassiodorus, în *Expositio in Psalmum XLI* (*PL* 70, 300), îl citează pe Fericitul Ieronim cu un fragment din *Omilia la Psalmul* 41;

d. menționarea cărții *Quaestiones Hebraicae in Genesim* la sfârșitul *Omiliei la Psalmul* 15 (*ut in libro quoque Hebraicarum Quaestionum diximus*[10]).

Deși discuția asupra autenticității *Omiliilor la Psalmi* nu pare să fi fost încă tranșată[11], studii mai recente par să confirme punctul de vedere expus de Morin[12].

---

[10] „Precum am spus și în cartea *Quaestiones Hebraicae*."

[11] Unii cercetători au căutat să împace cele două teorii, conjecturând existența în cadrul scrierilor Fericitului Ieronim a unui gen intermediar între traducere și operă originală, dar tributară unui alt autor. În cadrul controversei origeniste, stridonianul ar fi încercat, folosindu-se în continuare de metoda și de unele explicații ale ilustrului teolog alexandrin, să șteargă din scrierile sale orice urmă a influnței acestuia (*cf.* „Introduction", în: ORIGÈNE, *Homélies sur les Psaumes 36 à 38*, *Sources Chrétiennes* 411, texte critique établi par Emanuela Prinzivalli, introduction, traduction et notes par Henri Crouzel et Luc Brésard, Les Éditions du Cerf, Paris, 1995, pp. 12-14; „Introduzione", în: ILARIO DI POITIERS, *Commento ai Salmi*/1, introduzione, traduzione e note a cura di Antonio Orazzo, Città Nuova, 2005, pp. 24-25).

[12] Charles Kannengiesser, în *Handbook of Patristic Exegesis*, în legătură cu paternitatea ieronimiană a omiliilor, este de părere că „there is no reason to doubt" (Charles KANNENGIESSER, *Handbook of Patristic Exegesis. The Bible in Ancient Christianity*, Brill, Leiden/Boston, 2006, p. 1098). Recenta descoperire printre manuscrisele de la Bayerische Staatsbibliothek a unui număr de 29 de omilii la

La Betleem, unde Fericitul Ieronim și Paula păstoreau fiecare o comunitate ascetică de monahi, respectiv monahii, exista obiceiul ca cele două comunități, cărora li se alăturau atât clerici locali, cât și mireni, să ia parte în comun la oficiul religios de duminică, ținut la biserica Nașterii Domnului[13]. În aceste împrejurări, omiliile (spre deosebire de comentarii, care reprezintă lucrări savante adresate bunilor cunoscători ai Scripturilor și scriitorilor creștini contemporani) au în principal rolul de a instrui și de a edifica auditoriul, compus nu doar din monahi și clerici, ci și din novici, catehumeni și simpli credincioși. În vreme ce comentariile erau redactate la masa de scris, autorul fiind înconjurat – după cum mărturisește în *Epistola* 22, când descrie truda celui care stăruie necontenit asupra cuvântului lui Dumnezeu – de variante ale Scripturii și alte scrieri exegetice, omilia este rostită *ex tempore* înaintea unei comunități de credincioși și transpusă apoi în scris sub forma unor note stenografice de către un copist, de aici și o serie întreagă de abateri și dificultăți de lecturare.

Psalmi aparținând lui Origen, de către cercetătoarea germană Marina Molin Pradel, și ediția critică oferită de patrologul apusean Lorenzo Perrone (Lorenzo PERRONE ed., *Die neuen Psalmenhomilien. Eine kritische Edition des Codex Monacensis Graecus 314*, Origenes Werke XIII, GCS 19, Berlin-München-Boston, Walter de Gruyter, 2015) vor furniza cu siguranță elemente noi în cadrul acestei dezbateri.

[13] *Cf.* Ferd. CAVALLERA, *Saint Jérôme. Sa vie, son oeuvre*, „Spicilegium Sacrum Lovaniense" Bureaux, Louvain, Librairie Ancienne „Honoré Champion & Édouard Champion", Paris, 1922, p. 129.

2. Metoda exegetică a Fericitului Ieronim

Metoda interpretativă a Fericitului Ieronim impunea în primă instanță o expertiză filologică. Ea urmărea să stabilească corectitudinea textului de comentat prin confruntarea sa cu variantele *recentiores* și cea ebraică. Odată stabilit textul, exegetul urma să profite de întreaga gamă de informații exterioare acestuia (istorice, geografice etc.) pentru a (re)crea contextul în care a fost emis. O atenție specială era acordată emițătorului textului. La fel ca exegetul grec Eusebiu din Cezareea[14], teologul latin acordă o importanță deosebită „vocii" care vorbește într-un psalm sau altul. Aceasta poate fi a lui David, a lui Moise sau, ca în majoritatea cazurilor, cea a Mântuitorului. La o analiză mai scrupuloasă a psalmilor raportați la Iisus Hristos, stridonianul observă o altă distincție: aceea dintre psalmii în care Mântuitorul vorbește ca om, psalmii în care reprezintă glasul Logosului Întrupat și psalmii în care vorbește în calitatea Sa divină de Dumnezeu-Fiul.

După ce interpretarea literal-istorică a epuizat valențele morale, pastorale ale textului, se trece la reliefarea sensului mai înalt, duhovnicesc al pasajului. Ultimul nivel de lectură îl constituie deci exegeza alegorică, în cadrul căreia teologul latin citează și adaptează rezultatele exegezei teologului alexandrin Origen. Efortul hermeneutic al stridonianului viza în special o actualizare a metodei alegorice origeniene, opunându-i rezultatele concepțiilor eretice ale timpului său.

---

[14] *Cf.* Eusebio di Cesarea, *Commento ai Salmi*/1, Città Nouva Editrice, Roma, 2004, p. 19.

De asemenea, pentru teologul din Stridon, rolul lectorului trebuia să fie unul activ. Finalitatea comentariilor nu este aceea de a atrage aderarea necondiționată a acestuia la convingerile comentatorului, ci mai degrabă aceea de a-i provoca judecată critică printr-o prezentare pe cât posibil obiectivă a părerilor adeseori contradictorii asupra unor termeni sau pasaje biblice. În *Apologia împotriva lui Rufin*, Fericitul Ieronim susține că principala responsabilitate a comentatorului unui text este aceea de a aduna opiniile deja existente și de a da explicații anumitor termeni dificili, rămânând ca puterea de decizie să fie atribuită cititorului înțelept (*prudens lector*), care la fel ca un zaraf bun face diferența între banii adevărați și cei calpi[15].

2.a. Nivelul filologic. *Hebraica veritas*.

În concepția teologului din Stridon, exista o *hebraica veritas*, un adevăr ultim dat de varianta ebraică a Scripturii, opac pentru cei care „nu au nici măcar puține cunoștințe de limbă ebraică" (*non saltim parvam notitiam linguae hebraicae habent)*. De aici și importanța cunoașterii limbii ebraice, a cărei sonoritate aspră părea să fie în conformitate cu austeritatea vieții ascetice, reprezentând pentru stridonian o formă în sine de ascetism[16].

---

[15] *Cf. Apologia adversus libros Rufini*, I, 16 (*PL* 428-429). Aceeași teorie, motivată și de smerenia de care trebuie să dea dovadă un bun monah față de opiniile deja statornicite în tradiția Bisericii și care exclude afirmarea trufașă a propriilor păreri, este prezentă și în *Epistola* 112, 5 (*PL* 22, 919).

[16] *Cf.* Megan Hale Williams, *The Monk and the Book. The Making of Christian Scholarship*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 2006, pp. 60-61.

Fericitul Ieronim a fost, prin interesul său pentru nivelul filologic al Scripturii, un continuator al școlii filologice alexandrine și al lui Origen, fondatorul ei. Opera acestuia *Hexapla*, consultată de teologul latin la biblioteca din Cezareea, a constituit un important instrument de lucru pentru traducerile diferitelor cărți sacre în limba latină. Între 387 și 392, teologul latin a luat chiar în calcul posibilitatea de a traduce în întregime monumentala operă origeniană în latină, așa cum avea să facă în 615 Paulus din Tella în siriacă[17]. În vreme ce ilustrul său predecesor nu a acordat un rol atât de important textului ebraic în elaborarea sistemului său exegetic, iar în expertizele sale de critică textuală se baza mai mult pe traducerile literale din variantele *recentiores*[18] decât pe textele ebraice, Fericitul Ieronim subliniază în repetate rânduri importanța variantelor ebraice în înțelegerea și interpretarea Scripturii și afirmă că are acces direct la izvoarele ebraice, declarându-se un bun cunoscător al limbii ebraice[19] și al tradițiilor interpretative

---

[17] Johannes QUASTEN, *Patrology*, vol. III, *The Golden Age of Patristic Literature. From the Council of Nicaea to the Council of Calchedon*, Christian Classics Inc., Westminster, Maryland, 1986, p. 223.

[18] Variantele *recentiores* reprezintă traducerile lui Theodotion, Symmachus și Aquila, incluse în ediția *Hexaplei* lui Origen. Au fost numite astfel deoarece, redactate în primele secole după Hristos, erau posterioare *Septuagintei*, datată conform tradiției în perioada elenistică, pe vremea regelui Ptolemeu al II-lea. Mai apropiate de tradiția masoretică, variantele *recentiores* (la care pe vremea Fericitului Ieronim fuseseră adăugate alte două variante grecești: edițiile *Quinta* și *Sexta*) aveau rolul de a furniza o alternativă la echivalările textului grecesc din *Septuaginta*, care ajunsese pentru creștini text „canonic".

[19] Cercetătorii moderni tind să contrazică această afirmație, dar ceea ce importă în contextul elaborării programului exegetic al Fericitului

rabinice. Apropierea de ceea ce considera a fi „originalul" ebraic, de fapt *Textul masoretic*, în redactarea căruia erudiții evrei s-au folosit de texte contemporane, ba chiar posterioare celor din *Septuaginta*, trebuie interpretată și ca o încercare de a-și construi, în peisajul exegeților anteriori și contemporani, o identitate proprie și o autoritate în domeniul exegezei biblice[20]. *Hebraica veritas* ajunge piatra de temelie a sistemului interpretativ elaborat în comentariile la Proroci, primatul ei absolut constituind elementul de originalitate al textelor hermeneutice ale Fericitului Ieronim.

Eforturile sale în această direcție au culminat cu traducerile *iuxta Hebraeos*, făcute fără mijlocirea variantelor grecești, precum *Cartea Regilor*, în prologul (celebrul *Prologus Galeatus*) căreia afirmă: *Lege ergo primum Samuhel et Malachim meum; meum, inquam, meum: quicquid enim crebrius vertendo et emendando sollicitius et didicimus et tenemus, nostrum est*[21].

Ieronim este nu atât nivelul propriu-zis al cunoașterii limbii ebraice de către stridonian, cât modul în care s-a folosit acesta de cunoștințele sale de ebraică, superficiale sau aprofundate, în cadrul sistemului său, modul cum au influențat conștiința și încrederea în *hebraica veritas* opțiunile sale de interpretare.

[20] Despre *hebraica veritas* și rolul jucat de aceasta în încercarea Fericitului Ieronim de a se impune drept un *arbiter of the biblical truth*, vezi cap. 3: „Interpretation and the Construction of Jerome`s Authority", din studiul lui Megan Hale Williams, *The Monk and the Book...*, pp. 97-133.

[21] „Citește, așadar, cărțile *1 Samuel* și *Maleahi* în traducerea mea, a mea, spun, a mea, căci orice detaliu pe care, traducând cu tenacitate și corectând cu atenție, l-am aflat și l-am păstrat al nostru este" (*Biblia Sacra Iuxta Vulgatam Versionem*; Adiuvantibus Bonifatio Fischer OSB,

La nivelul scrierilor exegetice, deplina maturitate a conceptului de *hebraica veritas* este atinsă în comentariile la Prorocii Vechiului Testament (*opus prophetale*). Spre deosebire de predecesorii săi, care în scrierile exegetice citează variantele *recentiores* și, prin intermediul acestora, textul ebraic doar pentru a căuta puncte de sprijin pentru interpretarea alegorică a unui pasaj și deci pentru a lărgi posibilitățile de interpretare, precum Origen, sau care se mulțumesc să le enumere fără a se pronunța asupra raporturilor dintre ele, precum Sfântul Ioan Gură de Aur, Fericitul Ieronim emite judecăți de valoare asupra acestor variante[22], căutând astfel să stabilească un text unic, corect și care implicit urma să restrângă și să condiționeze aria opțiunilor hermeneutice. Opoziția dintre variantele grecești sau latine și cea ebraică este, în concepția stridonianului, cea dintre adevăr și opinie, dintre *fons veritatis*[23] și *rivuli opinionum*[24]. În *Epistola* 112, Fericitul Ieronim își rezumă astfel programul său de traducere și interpretare a Scripturii, subliniind, totodată, importanța pentru cititorii latini a acelei *hebraica veritas* pe care el s-a străduit s-o înfățișeze: *Ego enim non tam vetera abolere conatus sum, quae linguae meae hominibus emendata de Graeco in Latinum transtuli, quam ea testimonia quae a Judaeis praetermissa sunt vel corrupta, proferre in medium; ut scirent nostri quid Hebraica veritas contineret*[25].

Iohanne Gribomont OSB, H.F.D. Sparks, W. Thiele; Recensuit et Brevi Apparatu Instruxit Robertus Weber OSB; Editio Tertia, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1983, p. 366).

[22] *Cf. Omilia la Psalmul 147.*

[23] „Izvorul adevărului."

[24] „Micile râuri ale opiniilor."

[25] „Eu însă nu m-am străduit atât să compromit variantele vechi, pe care de altfel, corectându-le, le-am tradus din greacă în latină pentru

Atenția pentru variantele textului ebraic este manifestă și în omiliile la Psalmi. Deși nu cu aceeași regularitate și nu într-o formă atât de elaborată ca în comentariile la Proroci, *hebraica veritas* vine să clarifice eventualele nepotriviri dintre variantele *recentiores*, ca în începutul *Omiliei la Psalmul 15*, prin clarificarea termenului *machtam*, prezent în ediția *Quinta* sau în încheierea aceleiași omilii, când sunt explicate sensurile termenului ebraic *saba*.

Uneori, referința la varianta ebraică are un simplu rol didactic, căutând să instruiască audiența cu privire la un termen ebraic preluat în variantele grecești și latine ale Scripturii. Este cazul termenului *alleluia*, a cărui explicație constituie un prilej pentru un excurs *ex cathedra* despre cele zece nume ale lui Dumnezeu la evrei[26]. Alteori, elucidarea „adevărului ebraic" și întâietatea acordată acestuia influențează direct procesul exegetic. Astfel, în tâlcuirea versetului: „Îl vedeam tot timpul pe Dumnezeu înaintea ochilor mei"[27], Fericitul Ieronim precizează că în ebraică apare verbul *sebethi*, care s-ar traduce prin „puneam" (înaintea ochilor mei tot timpul pe Dumnezeu), iar interpretarea pe care o dă pasajului pornește de la această variantă, și nu de la cele în greacă ori latină[28].

---

oamenii care vorbesc limba mea, cât mai degrabă să pun la dispoziția tuturor acele mărturii care au fost omise sau corupte de către iudei, astfel încât ai noștri să știe ce cuprinde adevărul ebraic" (*Epistola* 112, 20; *PL* 22, 929).

[26] *Cf. Omilia la Psalmul 146.*

[27] *Psalmul* 15, 8.

[28] *Cf. Omilia la Psalmul 15.*

2.b. Trimiterile la literatura și cultura păgână

Fără a face parte propriu-zis din teoria exegetică ieronimiană, fiind mai degrabă un corolar al practicii acesteia de către un creștin cu o temeinică educație „laică", raportarea la cultura păgână reprezintă un aspect dificil de evitat al scrierilor Fericitului Ieronim. Bun cunoscător al literaturii latine păgâne, elev al ilustrului gramatic Aelius Donatus, stridonianul nu ezită să facă aluzii ori referiri directe în scrierile sale la autori precum Vergilius, Persius, Varro, Seneca, Lucretius, Plautus etc.

Înainte de a face o trecere în revistă a referințelor la autori păgâni prezente în *Omiliile la Psalmi*, trebuie să facem o distincție între citatele propriu-zise, cu precizarea exactă a autorului sau doar cu mențiunea *sunt qui dicunt*, și parafrazările ori simplele aluzii la anumite pasaje care fie au ajuns proverbiale printre vorbitorii de latină cu un anumit grad de cultură, fie reprezintă, la rândul lor, citări din compendiile de sentențe, culese din autorii clasici, pe baza cărora erau predate în școlile vremii gramatica ori retorica.

Majoritatea ocurențelor din textul omiliilor se încadrează în cea de-a doua categorie, reprezentând citate involuntare, dovedind, dacă mai era nevoie, perfecta asimilare a culturii păgâne de către creștinismul triumfător din secolul al IV-lea.

Singurul citat redat *verbatim* este cel din Persius[29], al cărui nume nu este menționat, autorul mulțumindu-se să precizeze

---

[29] „O, frământări omenești, cât de mare-i deșertul din toate!" (*O, curae hominum, o quantum est in rebus inane!* – Persius, *Satire*, I, 1).

că „filosofii și poeții spun". Rolul său în contextul interpretării *Psalmului* 93 este acela de a demonstra superioritatea înțelepciunii inspirate de divinitate, care *ante multa saecula*[30] a emis o judecată similară prin versetul: „Domnul cunoaște gândurile oamenilor că sunt deșarte"[31].

Mai interesantă, din punct de vedere al participării sale la demersul exegetic, este referința la poetul epicureic Lucretius. Pentru a explica versetul: „Luminat-au fulgerele Lui lumea"[32], stridonianul face recurs la teoria epicureică despre producerea fulgerelor expusă în cartea a VI-a a poetului Lucretius. Fulgerul ia naștere prin ciocnirea norilor împinși de vânt. Prin cearta (*quoddam certamen*) dintre ei se produce tunetul, apoi fulgerul. Pe baza acestor informații este aplicată metoda alegorică, potrivit căreia fulgerul numește cuvântul Domnului, iar norii „semnifică prorocii și mai ales apostolii. Acești nori, dacă nu se ciocneau între ei, nu puteau arăta strălucirea lor. Dacă însă se ating ca să tune împreună într-o singură direcție, cad fulgere pe tot cuprinsul pământului". Textul păgân este alăturat celui sacru, pe care îl completează și împreună cu care formează o bază pentru exegeza alegorică.

Cu deosebirea că este folosit pentru a sprijini o interpretare literală cu finalitate pastoral-didactică, același recurs la concepțiile „științifice" ale vremii pentru a explica Scriptura îl întâlnim și la Sfântul Vasile cel Mare în omiliile sale la Psalmi ori în omiliile la Hexaemeron, care abundă de informații de

---

[30] „Cu multe secole înainte."

[31] *Psalmul* 93, 11.

[32] *Psalmul* 96, 4.

ordin astrologic, zoologic, medical etc., menite să instruiască audiența predicilor sale.

2.c. Interpretarea literal-istorică.

Diferența dintre înțelegerea modernă a expresiei „sens literal" și cea patristică este destul de mare. Pentru un modern, sens literal înseamnă „ceea ce a vrut să spună în primă instanță autorul", în vreme ce pentru scriitorii patristici literalitatea era sinonimă cu materialitatea brută a textului, cuvântul care precede orice tip de interpretare, materialitate care traduce în plan mental o serie de informații de ordin istoric, geografic, medical etc., sensul literal înglobând de fapt *realia* biblică. Sensul literal stă la baza celui alegoric, abia după ce cititorul ia act de nivelul trupesc al textului (*carnaliter*) se poate înălța la cel duhovnicesc (*spiritaliter*). Adepții alegoriei au mers mai departe și au afirmat că rămânerea la sensul literal poate fi chiar păguboasă pentru lector. Origen, de pildă, susținea că există pasaje în Scriptură fără un sens literal valabil și că acestea au fost lăsate astfel de divinitate drept pietre de poticneală care să oblige cititorul să depășească nivelul *corporal* al textului[33]. De asemenea, pentru Sfântul Grigorie de Nyssa nivelul literal este mai puțin vrednic de Dumnezeu, el nu poate servi drept „hrană rațională celor raționali" și, fără a fi prelucrat de exegetul

---

[33] *Cf. Despre principii*, IV, 3, 4, apud Henri Crouzel, *Origen. Personajul, exegetul, omul duhovnicesc, teologul*, Ed. Deisis, Sibiu, 1999, p. 114.

care scoate din el sensul înalt, duhovnicesc, poate fi chiar primejdios pentru credincios[34].

La polul opus se aflau antiohienii, care vedeau în demersul alegoric un risc. Distanța mare dintre text și unele interpretări spirituale i-a făcut să considere alegoria mai degrabă o răstălmăcire decât o interpretare. În această privință, Sfântul Vasile cel Mare spune: „Mi se pare însă că cei care [...] folosesc interpretarea alegorică au încercat să dea credit Scripturii punând pe seama ei propriile lor idei, schimbând sensul cuvintelor Scripturii cu folosirea unui limbaj figurat. Înseamnă însă să te faci mai înțelept decât cuvintele Duhului, când, în chip de interpretare a Scripturii, introduci în Scriptură ideile tale. Deci să fie înțeleasă Scriptura așa cum a fost scrisă!"[35]

Fericitul Ieronim, ca discipol al Sfântului Grigorie Teologul și, totodată, al lui Didim cel Orb – *videns meus*[36], cum îl numește într-o epistolă[37] –, se folosește de ambele tipuri de interpretare. Deși o favorizează pe cea alegorică, interpretarea literal-istorică nu este neglijată acolo unde se dovedește a fi în conformitate cu *hebraica veritas* și *catholica fides.* Mai întâi

---

[34] *Cf.* Ierom. Agapie CORBU, *Sfântul Grigorie de Nyssa – tâlcuitor al Scripturii. O introducere în exegeza biblică patristică*, Ed. Sfântul Nectarie, Arad, 2011, pp. 149-156.

[35] *Cf. Omilii la Hexaemeron*, IX, I, în: SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Scrieri*, partea I, PSB 17 (serie veche), traducere, introducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 171.

[36] „Văzătorul meu."

[37] *Epistola* 112, 4 (*PL* 22, 918).

trebuie făcută precizarea că teologul latin face o distincție între sens literal și sens istoric. Asupra celui literal plana condamnarea apostolului[38], astfel că Fericitul Ieronim, cel puțin la nivelul terminologiei, evită să-l folosească, punându-l pe seama iudeilor care nu L-au recunoscut pe Hristos. Înțelegerea textului *iuxta historiam* poate sta însă în anumite condiții alături de cea alegorică fără a-i fi știrbită în vreun fel importanța. Această fină distincție este grăitor reliefată în *Omilia la Psalmul 10*. În explicarea versetului: „Nădăjduiesc în Domnul; cum ziceți sufletului meu: «Mută-te în munți ca o vrabie»?"[39], Fericitul Ieronim se opune celor „care mănâncă crude cărnurile Mielului și urmează litera care ucide" și care caută „să tălmăcească acest psalm ca referindu-se la David, când fuge din fața lui Saul și este constrâns să locuiască în deșert". El însuși, tâlcuind *spiritaliter*, raportează psalmul la Hristos, dar admite că cel care îl interpretează alegoric „va putea desigur sprijini înțelesul sfânt al celor care raportează psalmul la Hristos, afirmând însă că întregul pasaj poate fi interpretat și ca referindu-se la persoana prorocului, adică a omului drept"[40].

Ca și în cazul lui Origen, pentru teologul din Stridon, Scriptura, Cuvântul lui Dumnezeu, nu poate conține afirmații contradictorii, nu se poate contrazice pe sine. Pentru a împăca pasajele problematice sau traducerile diferite ale aceluiași text, teologul din Alexandria face apel la alegorie, susținând că eventualele inconsecvențe sunt ușor de depășit dacă cititorul

---

[38] *Cf. 2 Corinteni* 3, 6.

[39] *Psalmul* 10, 1.

[40] *Omilie la Psalmul 10.*

se înalță la nivelul spiritual al înțelegerii Scripturii. Același demers de susținere a consensului Cuvântului revelat poate fi constatat și în opera exegetică a stridonianului, cu mențiunea că mijloacele de argumentare diferă. Astfel, pentru a pune de acord variantele *recentiores* cu *Septuaginta*, în *Omilia la Psalmul 15* se folosește de contextul istoric al redactării traducerii grecești din timpul regelui Ptolemeu: „Se ivește întrebarea de ce tâlcuitorii *Septuagintei* au căutat să tălmăcească în mod diferit față de ceea ce este în ebraică sau în celelalte variante. Sunt multe pasajele din care acest lucru se poate înțelege, dar cel mai bine reiese din începutul *Psalmului* 9. Acesta începe în ebraică cu *lamanasse almuth laben*, ceea ce a fost tradus de Symmachus prin: «Izbânda fiilor adolescenței», iar în Quinta prin: «Izbânda fiilor tinereții». Tâlcuitorii *Septuagintei*, nedorind a dezvălui fățiș regelui Ptolemeu și neamurilor pătimirile și Învierea Mântuitorului, au tălmăcit prin: «Întru sfârșit pentru cele ascunse ale Fiului», arătând prin acest titlu că au ținut să ascundă anumite taine, pe care nu au vrut să le împărtășească. La fel și aici au ales să tălmăcească pe *mactham* prin στηλογραφίαν, adică lucru vrednic de a fi înscris pe o stelă, fiindcă «smerenia», «cinstea», «neprihănirea» și «desăvârșirea» se vădeau [toate] nu într-un om (căci nu este nimeni care să îndrăznească a se numi cu acest nume), ci în Fiul lui Dumnezeu. Pentru ca astfel noi să surprindem un înțeles ascuns în titlu și altul dezvăluit în cuvânt".

Interpretarea spirituală se aplică în ultimă instanță construind un supra-text numai după ce filologia biblică (*hebraica veritas)* stabilește un text, iar primul nivel de receptare, cel literal-istoric, circumscrie un con-text.

2.d. Interpretarea alegorică

Fondată pe baze scripturistice[41], interpretarea alegorică deține un loc privilegiat în literatura patristică. Primul teoretician al acestei metode exegetice a fost Origen. Strâns legată de teologia sa, exegeza origeniană stipula în esență că, după cum omul este compus din trup, suflet și duh (*corpus*, *anima*, *spiritus*), la fel și Scriptura îmbină trei înțelesuri care vizează fiecare dintre elementele constitutive ale individului uman (*sensum historicum*, *moralem*, *mysticum*). Alegoria nu exclude celelalte sensuri, ci le ridică la un nivel mai înalt. Lipsa perspectivei spirituale duce la orbire, acționând ca un văl[42] între adevărata semnificație a Scripturii și ochii celor care o citesc. Vechiul Testament, în totalitatea sa, nu era altceva decât o prefigurare a lui Hristos. Între Vechiul și Noul Testament Origen vede o relație identică celei dintre imagine și model, dintre tip și prototip.

Relația Fericitului Ieronim cu Origen – și în special cu sistemul interpretativ al acestuia – a evoluat în decursul anilor de la deferență servilă la o judecare critică a ilustrului înaintaș. Alături de înverșunarea polemică, prevalența alegoriei este unul dintre aspectele care ies cel mai pregnant în evidență din lectura *Omiliilor la Psalmi*. În *Omilia la Psalmul 147*, de pildă, Fericitul Ieronim, pornind de la etimologia cuvintelor „Ierusalim" (imaginea păcii) și „Sion" (veghe), vede

---

[41] *Cf. 1 Corinteni* 10, 1-11; *2 Corinteni* 3, 6; *Galateni* 4, 21-31 (versetul 24 conține și termenul ἀλληγορούμενα); *Evrei* 10, 1.

[42] *Cf. 2 Corinteni* 3, 4-18.

în exclamația inițială din psalm un îndemn adresat sufletului ce trăiește în Biserică, caracterizat de pacea care vine odată cu mărturisirea lui Hristos, și Bisericii, care are rolul de a veghea asupra dreptei credințe. Porțile Sionului, ale Bisericii, sunt prorocii care ocrotesc mesajul Evangheliei și-i țin la distanță pe eretici: „Marcion nu a acceptat Vechiul Testament și fără porțile Vechiului Testament nu a putut să intre în Evanghelii". Întărirea încuietorilor porților Sionului înseamnă, de fapt, acceptarea Cuvântului revelat în întregimea Sa și combaterea necontenită a celor care caută să-l corupă ori să-l răstălmăcească. Tot în *Omilia la Psalmul 147*, versetele: „Cel care face să crească fânul în munți" și: „Și dă animalelor de povară hrana lor", interpretate *spiritaliter*, fac referire la cuvântul lui Dumnezeu, hrana duhovnicească, pe care Dumnezeu o face să crească în munții Scripturii sub formă de fân, pentru cei care acceptă doar litera textului, ființe inferioare asemănate animalelor de povară și sub formă de cereale pentru oamenii care, dovedindu-se ființe raționale, se ridică la înălțimea sensului duhovnicesc al Scripturii.

Interesant este cum, fără a părăsi metoda alegorică a înaintașului alexandrin, Fericitul Ieronim combate unele concepții origeniene potrivnice credinței ortodoxe, precum cea despre preexistența sufletelor.

Adoptând interpretarea hristologică a *Psalmului* 88, teologul latin reliefează opoziția dintre mila de pe pământ și adevărul din ceruri, care se prefigurează în pasajul: „În veac mila se va zidi, în ceruri se va pregăti adevărul Tău"[43]. Conform

[43] *Psalmul* 88, 3.

concepției lui Origen despre preexistența sufletelor, sufletele se află toate în ceruri, absorbite în contemplarea imaginii lui Dumnezeu, iar prin *satietas*, săturarea de contemplația divină, ori prin răceala, distanțarea de Dumnezeu, decad din starea inițială, ajungând să primească trupuri și să fie trimise pe pământ[44]. Cum mai pot fi cerurile împărăția adevărului – se întreabă, dar, teologul din Stridon –, de vreme ce și cei care le locuiesc păcătuiesc? Care ar mai fi sensul rugăciunii: „Facă-se voia Ta precum în cer așa și pe pământ"[45], dacă nici în Împărăția cerurilor voia Sa nu este respectată[46]?

3. Concluzii

Importanța *Omiliilor la Psalmi* pentru opera stridonianului este mai ușor de sesizat dacă se ține cont de contextul emiterii, finalitatea și publicul căruia i-au fost adresate. Scrise după stabilirea teologului latin la Betleem, ele au valoare de document, întregind tabloul din epistole al vieții ascetice a comunității păstorite de acesta.

Pe lângă explicarea pasajelor citite în timpul slujbei duminicale, omiliile servesc și pentru a polemiza cu iudeii, păgânii sau ereticii. După cum el însuși mărturisește în prologul lucrării *Dialog împotriva pelagienilor*, stridonianul nu și-a precupețit niciodată vreun efort pentru a face din dușmanii

---

[44] *Cf.* cap. „Biserica preexistenței și a căderii", în: H. Crouzel, *Origen...*, pp. 279-297.

[45] *Matei* 6, 10.

[46] *Cf. Omilie la Psalmul 88.*

Bisericii proprii dușmani[47]. În omilii sunt combătuți și acoperiți cu vituperații Marcion, Mani, Eunomie, Arie, Macedonie, Valentin, Novatus, Maximilla etc.

Dacă, din perspectivă stilistică, pentru cititorul obișnuit cu frazarea complexă rămân totuși o dezamăgire jocurile de cuvinte, figurile verbale care caracterizează opera Fericitului Ieronim, neajunsurile fiind dificil de motivat, în afară de faptul că avem de a face cu discursuri improvizate, transpuse abia *post factum* în scris și nu de către autorul însuși[48], din perspectivă retorică aceste neajunsuri pot fi privite și ca un avantaj. Avem în *Omiliile la Psalmi* ale teologului latin o mărturie mai puțin pentru modul de redactare, cât pentru modul de enunțare a unui discurs înaintea unei audiențe. Ca și în cazul lui Origen, pentru teologul latin omiletica era strâns legată de exegeza biblică. Edificarea morală și dogmatică trebuiau să reiasă din buna înțelegere a Scripturii. Predicile duminicale au constituit pentru stridonian un prilej binevenit de a-și da frâu liber zelului polemic, prin intermediul căruia dobândise

---

[47] *(Respondebo) numquam me haereticis pepercisse et omni egisse studio ut hostes Ecclesiae mei quoque hostes fierent* (*Dialogus adversus Pelagianos*, Prologus, 2; *PL* 23, 519).

[48] O traducătoare a omiliilor în limba engleză merge mai departe și emite, ce-i drept în treacăt și fără a insista, ipoteza ignoranței autorului cu privire la transcrierea și păstrarea lor în formă scrisă. Deși seducătoare, având marele avantaj de a rezolva astfel multe dintre problemele ridicate de cercetători de la prima publicare a omiliilor de către Morin, această ipoteză este greu de susținut (*cf. The Homilies of Saint Jerome*, volume I, translated by sister Marie Liguori Ewald, The Catholic University of America Press, Washington D.C., 1964, p. xix).

o considerabilă faimă unanim recunoscută printre scriitorii contemporani. De altfel, el însuși mărturisește în repetate rânduri un anumit disconfort față de această abilitate înnăscută a sa, de care se lăsa cu prea multă ușurință purtat chiar și atunci când finalitatea unei scrieri nu ar fi cerut-o, ba mai mult poate că ar fi și interzis-o. În celebra *Epistolă* 22, care are ca scop mărturisit întărirea sufletească și încurajarea fecioarei Eustochia în vederea păstrării neprihănirii sale trupești și sufletești, simțind că zelul polemic, virulența verbală în criticarea moravurilor contemporane îl îndepărtează de țelul propus, afirmă că preferă să tacă, căci, dacă ar continua, îi este frică că mai mult ar ocărî decât ar da sfaturi[49].

Îmbinând filologia biblică cu hermeneutica, interpretarea „istorică" cu cea alegorică, verva polemică (*Responde, Iudeae! Audi, haeretice!*) cu expunerea bine argumentată logic, Fericitul Ieronim ne oferă prin omiliile sale la Psalmi o pagină vie din istoria creștinismului timpuriu.

* * *

Prezenta traducere urmează textul latin al ediției îngrijite de G. Morin[50], cuprinzând *Omiliile la Psalmii* 146-149 din prima parte și a doua serie de omilii *novissime repertae* dedicate psalmilor (pp. 329-447 ale ediției).

---

[49] *Epistola* 22, 28 (*PL* 22, 413-414).

[50] *S. Hieronymi Presbyteri Tractatus sive Homiliae in Psalmos, in Marci Evangelium aliaque varia argumenta, partem nuper detexit, partem adulteris mercibus exemit, auctori vindicavit, adiectisque commentarius criticis primus edidit D. Germanus Morin, editio altera aucta et emendata*, Turnholti Typographi Brepolis editores pontificii, MCMLVIII.

Omilii la Psalmi

Omilie la Psalmul 146

„Lăudați-L pe Domnul, căci bine este un psalm.”[1] *Psalmul* 146 are în titlu cuvântul *alleluia*. Cei care nu cunosc limba ebraică obișnuiesc, când văd că în titlul psalmilor apare cuvântul *alleluia*, să întrebe ce înseamnă. Acest psalm are cuvântul *alleluia* nu numai în titlu, dar și la început. De fapt, când [în latină] se spune: „Lăudați-l pe Domnul”, în ebraică se spune: *alleluia*. Căci la evrei Dumnezeu are zece nume: este numit „Sabaoth”, „Saddai”, „Eloim”, „El”, „Iao”, „Eser” și „Iaia”. Unul dintre celelalte nume este cel de „Ia”. Iar „Ia” se traduce prin „invizibil”. Așadar, când noi spunem: „Lăudați”, în ebraică se spune: *allelu*. Ei spun: *allelu Ia* ca și cum ar spune: *allelu Sabaoth*, *allelu Saddai*, *allelu Eloim*. Prin urmare, la fel și aici spun: *allelu Ia*. Și atunci, Theodotion, care este unul dintre tălmăcitorii [Bibliei], dorind să transmită sensul literal al tălmăcirii, spune: αἰνεῖτε τὸν ᾽Ιά[2]. De ce am vorbit despre toate acestea? Ca să știm [de ce] acest psalm începe cu *alleluia*: „Lăudați-L pe Domnul”. La această tălmăcire, când vom fi ieșit, veți cugeta în inimile voastre; de altfel, expresia va fi discutată mai pe larg.

---

[1] *Psalmul* 146, 1 (în *Vulgata*).

[2] „Lăudați-L pe Ia.”

„Lăudați-L pe Domnul, căci bine este un psalm." Nu se spune: „Bun este un psalm", ci, fără a face acordul: „Bine este un psalm". Aceasta înseamnă: un lucru bun este a cânta psalmi. A cânta, însă nu cu vocea, ci cu inima[3]. Câți [nu sunt care] au voce bună, dar, fiindcă sunt păcătoși, cântă prost psalmi? Cântă bine psalmi cel care cântă în inimă, cel care Îi cântă lui Hristos nu prin glas, ci prin cuget.

„Lauda să fie plăcută Dumnezeului nostru."[4] Lauda – nu prin glas, ci prin cuget – să fie plăcută. Astfel și Noe, de pildă, a adus jertfe „și a mirosit Domnul mireasmă plăcută"[5]. Multe sunt cele ce se pot spune, noi trebuie însă să rezumăm pe scurt tot ceea ce-i important din fiecare, ca să vădim înțelesul mai înalt mai degrabă decât vorbele mai lungi.

„Zidind Ierusalimul, Domnul îi va aduna pe cei risipiți[6] ai Israelului."[7] Cum trebuie să fie zidit Ierusalimul și cum trebuie să fie adunată risipirea s-au spus deja. Așadar, fiindcă

---

[3] *Cf.* EVAGRIE PONTICUL, *Sententiae ad virginem*, 35: Ψάλλε ἀπὸ καρδίας σου, καὶ μὴ κίνει μόνον τὴν γλῶσσάν σου ἐν τῷ στόματί σου („Cântă din inima ta, și nu doar mișca limba în gura ta!"). Vezi Hugo GRESSMANN, „Nonnenspiegel und Mönchsspiegel des Euagrios Pontikos", în: *Texte und Untesuchungen der Altchristlichen Literatur*, vol. 4, Leipzig, 1913, p. 149.

[4] *Psalmul* 146, 1.

[5] *Facerea* 8, 21.

[6] Este vorba despre comunitățile evreiești dispersate ca urmare a distrugerii Ierusalimului (sec. al VI-lea î.Hr.), despre diaspora evreiască (de altfel, în textul grecesc din *Septuaginta* este folosit termenul διασπορά, „diasporă", cuvânt care a pătruns în limba română prin intermediul limbii franceze).

[7] *Psalmul* 146, 2.

despre aceste două versete s-a discutat [deja] și nu trebuie să construim peste o temelie străină[8], să trecem la cele rămase. Să vedem, așadar, în ce fel trebuie să fie zidit Ierusalimul. Și, într-adevăr, în cele rămase cuvântul prorocesc[9] a înfățișat [în ce fel].

„Cel care îi vindecă pe cei zdrobiți cu inima."[10] Luați seama cum este zidit Ierusalimul! Este vindecat de inima zdrobită. Inima zdrobită și smerită Dumnezeu nu o va urgisi[11].

„Și Cel care leagă rănile lor."[12] Tu zdrobește-ți inima ta și Dumnezeu îți leagă rănile tale! Samariteanul care cobora din Ierusalim în Ierihon, când l-a văzut pe cel rănit care zăcea pe drum, a legat rănile lui[13]. Despre aceasta se vorbește și acum: „Și Cel care leagă rănile acelora". Aceasta se spune despre cei care se căiesc. Despre cei care nu se căiesc însă se spune: „Nu se poate pune deasupra [rănilor lor] cataplasmă, nici ulei, nici fașe"[14].

„Cel care numără mulțimea stelelor."[15] Ce [înțeles] decurge tâlcuind după literă: „Și Cel care leagă rănile lor, Cel care numără mulțimea stelelor"? Dar, de vreme ce i-a vindecat pe cei zdrobiți cu inima și a legat rănile lor, [înseamnă că] i-a prefăcut în stele pe cei care mai înainte fuseseră zdrobiți

---

[8] *Cf. Romani* 15, 20.
[9] *Cf. 1 Petru* 1, 19.
[10] *Psalmul* 146, 3.
[11] *Cf. Psalmul* 50, 18.
[12] *Psalmul* 146, 3.
[13] *Cf. Luca* 10, 25-37.
[14] *Cf. Isaia* 1, 6.
[15] *Psalmul* 146, 4.

și mai apoi vindecați[16]. „Cel care numără mulțimea stelelor." Mulțimea. Căci mulți au fost cei care au păcătuit, mulți sunt cei care au fost vindecați. „Cel care numără mulțimea stelelor." Nu îi numără pe cei răniți, ci îi numără pe cei care au fost deja prefăcuți în stele. Dumnezeu nu-i numără decât pe cei care sunt vrednici de [a fi] în rândul Său.

„Și Cel care le cheamă pe toate pe nume."[17] Fiindcă se referă la Luceafăr și la Orion, la cele pe care le vedem în cer, putem înțelege și în felul următor: minunat este Dumnezeu, Care a făcut cerul și pământul și toate cele care se află într-însele. Noi însă să înțelegem în așa fel încât să ne fie de folos ceea ce săvârșim în fiecare zi. „Și Cel care le cheamă pe toate acestea pe nume." Vreți să știți cum sunt făcute stele din [oamenii] zdrobiți? Este scris în *Facere* că Dumnezeu l-a scos pe Avraam și i-a arătat stelele și i-a spus: „Astfel va fi sămânța ta"[18]. „Și Cel care le cheamă pe toate pe nume." Din „Avram" l-a numit „Avraam". Era numit „Avram" în Caldeea, iar în cer este numit „Avraam"[19]. În timp ce a fost făcut stea, este numit și „Avraam". Cel care înainte era Saul mai apoi, în cer, este numit „Pavel". Ioan și Iacov [sunt numiți] „fiii tunetului"[20], tunetul aflându-se desigur în cer. De aceea stelele sunt numărate, [de aceea] sfinții sunt numărați și doar singur Hristos nu poate fi numărat.

---

[16] Înțelesul pe care îl dă Fericitul Ieronim „prefacerii în stele" nu este, desigur, cel literal al cosmologiei origeniste sau al mitologiei clasice greco-latine, ci alegoric, trimițând doar la ideea de mântuire. (nota editurii; în continuare „n.ed.")

[17] *Psalmul* 146, 4.

[18] *Cf. Facerea* 15, 5.

[19] *Cf. Facerea* 17, 5; *Neemia* 9, 7.

[20] *Marcu* 3, 17.

„Mare este Dumnezeul nostru și mare este puterea Sa și înțelepciunea Sa nu are număr!"[21] Mare este puterea! Hristos este puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu. Și înțelepciunea Lui nu are număr. Hristos este înțelepciune și singură înțelepciunea nu poate fi numărată.

„Domnul îi ridică pe cei blânzi."[22] Care sunt aceste stele? „Domnul îi ridică pe cei blânzi." Cei blânzi sunt prefăcuți în stele. „Iar cei drepți vor străluci precum stelele cerului"[23], spune Daniel. „Dar îi smerește pe cei păcătoși până la pământ."[24] Luați seama la deosebirea dintre situații! Îngeri se prăbușesc la pământ, oameni merg în cer. „Domnul îi ridică pe cei blânzi." Blândețea cheamă la cer, mândria doboară la pământ. „Dar îi smerește pe cei păcătoși până la pământ."

„Cântați-I lui Dumnezeu prin mărturisirea [păcatelor]!"[25] Acest lucru l-a împlinit David, care a fost pentru noi pildă de dreptate și de pocăință. Căci, pocăindu-se el însuși, ne-a învățat pe noi cum trebuie să ne căim. Luați seama la sfinții proroci, pentru că nu numai dreptatea lor ne-a fost cu folos, ci și păcatul lor.

„Cântați-I Dumnezeului nostru cu harfa!"[26] Niciuna dintre corzile virtuților să nu fie ruptă! Întregi, corzile virtuților să cânte împreună! Cântați-I Dumnezeului nostru cu harfa! Harfa are multe corzi; dacă s-a rupt una, nu poate fi scos

---

[21] *Psalmul* 146, 5.
[22] *Psalmul* 146, 6.
[23] *Cf. Daniel* 12, 3.
[24] *Psalmul* 146, 6.
[25] *Psalmul* 146, 7.
[26] *Psalmul* 146, 7.

sunetul. La fel și omul sfânt, deși e sfânt, dacă îi lipsește o virtute, nu poate scoate un sunet melodios.

„Cel care acoperă cerul cu nori."[27] Acest cer pe care îl vedem [cu ochii] nu poate fi acoperit cu nori. Altul însă este cerul și alții sunt norii [despre care vorbește psalmistul]. „Și adevărul Tău [ajunge] până la nori."[28] Așadar, adevărul lui Dumnezeu [ajunge] până la acești nori, care sunt împrăștiați de suflarea iute a vântului? Adevărul lui Dumnezeu este Hristos. „Eu sunt Calea și Viața și Adevărul."[29] Deci adevărul lui Hristos este în acești nori, care în sine nu au esența adevărului? Poate fi acest lucru cu putință, ca, acolo unde este adevărul, vântul să aibă puterea de a-l risipi? „Voi porunci", se spune, „norilor să nu-și verse ploaia peste ei"[30], adică peste poporul iudeilor. Norii sunt prorocii: Domnul le-a poruncit acestora să nu-și verse ploaia peste Israel. Către noi, [creștinii], este îndreptat cuvântul prorocului. Acești nori, dacă se ciocnesc, produc tunet și fulgere. „Cel care acoperă cerul cu nori." Din ce cauză a spus: „Acoperă cerul cu nori"? Dacă norii sunt prorocii și apostolii, în ce fel este acoperit cerul cu proroci și apostoli? Tainele dumnezeiești sunt cerul. Așadar, acești nori, de vreme ce tainele dumnezeiești sunt numite „cer", ascund tainele de cel care este nevrednic de ele. Dacă cineva este nevrednic, nu poate să primească tainele, [care] sunt ascunse de nori. „Și pregătește ploaie pământului." Pământul duce lipsă

---

[27] *Psalmul* 146, 8.
[28] *Psalmul* 35, 5.
[29] *Ioan* 14, 6.
[30] *Isaia* 5, 6.

de apă. Pământul nostru, dacă nu ar primi ploaia – izvorul învățăturilor –, nu ar da roade. După ce pământul a fost umezit în acest fel de izvorul învățăturilor, ce urmează?

„Cel care face să crească fânul în munți."[31] Dacă ar fi vorba numai despre fân, [atunci trebuie spus că] fânul crește mai cu seamă în văi decât pe culmile muntoase. Oriunde ploile sunt mai abundente, acolo crește mai bine fânul. Din munți apele curg în văi; și mai cu seamă [acolo] crește iarba.

„Și dă animalelor de povară hrana lor."[32] Aceste Scripturi pe care le citim, le pipăim și le ținem în mâini sunt numite „munți"; în Scripturi, „munte" este numit Avraam, „munte" este numit Isaac, „munte" este numit Ieremia, „munți" sunt numiți sfinții proroci. Acești munți au și grâne, au și fân. Dacă ești om, primești grâne; dacă ești animal de povară, primești fân. „Pe oameni și pe animalele de povară îi vei izbăvi, Doamne!"[33] Dacă ești animal de povară, primești fân; dacă ești om, primești grâne – după credința ta ești izbăvit. „Cel care face să crească fânul în munți și dă animalelor de povară hrana lor." Dacă ești om, primești înțelesul duhovnicesc al Sfintelor Scripturi: dacă ești animal de povară, urmezi litera acestora după obiceiul iudeilor[34].

---

[31] *Psalmul* 146, 8.

[32] *Psalmul* 146, 9.

[33] *Psalmul* 35, 6.

[34] *Cf. 2 Corinteni* 3, 6. Într-o formă mai elaborată, dar cu același conținut, se exprimă și Sfântul Grigorie de Nyssa: „Precum deci rodul neprelucrat este hrana animalelor, și nu a oamenilor, așa s-ar putea spune că cuvintele de-Dumnezeu-insuflate, neprelucrate printr-o înțelegere mai subțire, sunt mai degrabă hrana celor neraționali decât

Văd [aici] un lucru mare. Dumnezeu, Care este preamărit de atâția cântăreți, este raportat aici la lucruri mărunte și se spune: „Și puilor de corb care Îl strigă pe El"[35]. Dacă s-ar vorbi despre păsări, s-ar pomeni acvilele și vulturii. „Și puilor de corb care Îl strigă pe El." Nicio altă pasăre nu este numită, în afară de puii corbilor; dar nu corbii înșiși, ci puii corbilor. Nu este salvat corbul, ci puiul care este născut din acesta. Noi suntem puii corbilor: căci din părinți idolatri suntem născuți. Citim în Solomon[36] că, pe ochiul care își râde de tată și de cuvântul mamei, corbii să-l dezgroape dintre văi. Nu spune: „Puii de corbi", ci chiar: „Corbi". Cel care este corb nu poate fi salvat. Corbul este trimis din corabie și nu se întoarce[37]. Pe timpul potopului este laolaltă cu celelalte [animale]. După potop, pe vreme prielnică, este alungat, ceea ce înseamnă că în vremea când domnește liniștea nu poate fi în corabie. Dacă este furtună și potop, corbul este prezent; când se întoarce liniștea, corbul pleacă.

Cine sunt acești corbi? Cine sunt puii corbilor? Eu îi consider pe corbii de culoare neagră, care se țin tot timpul după stârvurile morților și care anunță prin croncănitul lor vrajbă, a fi demoni; iar toți cei care slujesc diavolilor primesc și ei, la fel precum corbii, culoarea acestora. Așadar, după cum am

a celor raționali" (Sfântul Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, PSB 29, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 115).

[35] *Psalmul* 146, 9.

[36] *Cf. Pildele* 30, 17.

[37] *Cf. Facerea* 8, 6-7.

spus deja, părinții noștri care se închinau idolilor și demonilor erau corbi. Nu pot fi întâlniți, desigur, decât [acolo] unde sunt hoituri, bălți, gunoaie și stârvuri de [oameni] morți. Noi însă, care suntem născuți din corbi, nu așteptăm cadavre, ci rouă. Se spune că puii corbilor trăiesc cu rouă. Așa susțin cercetătorii naturii, că puii corbilor trăiesc cu rouă.

Vreți să știți și altceva din tainele corbului? Ilie, al cărui nume este tâlcuit prin „Domnul [este] Dumnezeu", Ilie, adică Domnul și Mântuitorul nostru, este prigonit de iudei; iar de corbi, [adică de] mulțimea neamurilor, este hrănit[38]. „Și puilor de corb care Îl strigă pe El." Dacă strigi, ești un pui; dacă taci, ești un corb. „Și puilor de corb care Îl strigă pe El." Citim într-un proroc: „Și oricine va striga numele Domnului va fi mântuit"[39]. Așadar, dacă acceptăm în sens propriu [cele spuse] despre corbi, [asta înseamnă că] și corbii vor fi mântuiți? Răspunde, iudeule! Răspunde, tu, care ca un evreu urmezi atât de aproape litera! Spui că acești corbi cu adevărat sunt corbi, și nu tâlcuiești după duh, ci după literă. Spui că, într-adevăr, despre corbi s-a scris. Așadar, dacă despre puii de corb s-a scris: „Și puilor de corb care Îl strigă pe El", iar mai apoi este scris că „oricine strigă numele Domnului va fi mântuit", atunci și puii de corb vor fi mântuiți la înviere? Prin urmare, noi, puii de corb, strigăm și suntem mântuiți. Mai apoi și Apostolul Pavel a scris către Biserica celor sfinți, precum și celor care strigă numele Domnului[40].

---

[38] *Cf. 3 Regi* 17, 4.
[39] *Ioil* 3, 5.
[40] *Cf. 1 Corinteni* 1, 1-2.

„Nu în puterea calului va fi voia Lui."[41] Am promis concizie, dar suntem împinși de necesitate să discutăm mai pe larg. Am mințit, dar minciuna este foarte utilă. O, dacă Irod ar fi mințit și și-ar fi încălcat cuvântul[42]! Așadar, noi am promis mai puține, dar, făcând apel la bunăvoința voastră, am oferit mai multe. Timpul mă silește să tac, însemnătatea tainelor mă silește să vorbesc. „Nu în puterea calului va fi voia Lui". Aud „cal", și e un cal care nechează. Nu pot trece mai departe. Scris este în *Psaltire*: „Înșelător [este] calul pentru izbăvire"[43]; și în altă parte: „Pe cal și pe călăreț i-a aruncat în mare"[44]. Regele Israelului este sfătuit să nu hrănească cai. Mai apoi însă Solomon, care aducea care din Egipt, este învins de poftă[45]. „Nu în puterea calului va fi voia Lui." „Pe cal și pe călăreț i-a aruncat în mare." „Mi s-au făcut [ca niște] cai smintiți după femei, fiecare necheza după nevasta aproapelui său"[46], spune Ieremia. Așadar, în astfel de cai nu este voia lui Dumnezeu.

Am vorbit despre cal. „Pe cal și pe călăreț i-a aruncat în mare." Am spus cine sunt caii, să spunem cine sunt călăreții. Caii, consider eu, sunt oamenii păcătoși, iar călăreții sunt demonii care îi călăresc pe aceștia. Așadar, dacă am vedea că un frate prigonește pe altul, că el, care se numește „frate", ne prigonește și ne este dușman, să știm că e un „cal". Și

---

[41] *Psalmul* 146, 10.
[42] *Cf. Matei* 14, 7.
[43] *Psalmul* 32, 17.
[44] *Ieșirea* 15, 1.
[45] *Cf. Deuteronomul* 17, 16; *3 Regi* 10, 26-29.
[46] *Cf. Ieremia* 5, 8.

[cu adevărat] cal este acela, iar călăreț îi este diavolul, care ne lovește cu lancea sa. Unul aleargă și altul lovește. Dar și calul însuși este luat de copite, străpuns [cu lancea] și fără voia lui își pierde mințile. „Nici în gleznele bărbatului nu-I este bunăvoința.”[47] Luați aminte ce spune! Nu spune: „În capul bărbatului”, nu spune: „În mâinile bărbatului”, ci: „În glezne”, care sunt în partea de jos. „Nici în gleznele bărbatului nu-I este bunăvoința.” Aici gleznele, la fel ca și coapsele, au tot timpul înțelesul de „pofte trupești”. Mai apoi, și în *Iezechiel*[48] Dumnezeu apare de la coapse în sus de chihlimbar și de la coapse în jos de foc. Dacă ceva se află în partea de sus, este aur; dacă ceva se află în partea de jos, este făcut pentru iad. „Nici în gleznele bărbatului nu-I este bunăvoința.” Să urmăm litera și să spunem că, de vreme ce [mai înainte] s-a scris: „Nu în puterea calului va fi voia Lui”, l-a descris pe bărbat ca și cum ar fi un războinic. Mie mi se pare că aici, când spune: „Nici în glezne”, nu se referă la glezne, ci la περικνημίδας[49]. Vedem, așadar, că nu ceea ce acoperă gleznele, ci ceea ce este în partea de sus este plăcut Domnului. Nu puterea este plăcută Domnului, nu gleznele bărbatului sunt plăcute Domnului, ci frica față de El Îi este pe plac. Nu forța Îi este pe plac, ci frica. Pe cel care luptă în război îl nimicește, pe cel care se roagă îl ridică, pe cei smeriți îi înalță, pe cei mândri îi doboară la pământ.

---

[47] *Psalmul* 146, 10.

[48] *Cf. Iezechiel* 1, 27.

[49] Armură care acoperă și protejează piciorul de la gleznă până aproape de genunchi; jambieră.

„Bunăvoința Domnului este în cei care se tem de El."[50] O singură teamă alungă mai multe temeri. Oare nu este mai bine să te temi de unul ca să nu te temi de mai mulți, decât să te temi de mai mulți ca să nu te temi de unul? „Și în cei care nădăjduiesc la mila Lui."[51] Ei își pun nădejde nu în faptele lor, ci în mila Judecătorului. „Lăudați-L pe Domnul, fiindcă bine este un psalm"; fiindcă singura mântuire este pentru cei care nădăjduiesc mila Lui. A Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

---

[50] *Psalmul* 146, 11.
[51] *Psalmul* 146, 11.

Omilie la Psalmul 147

„Laudă-L pe Domnul, Ierusalime, laudă-L pe Dumnezeul tău, Sioane!"[52] Mai înainte am auzit pe un sfânt părinte predicând că poporul iudeu, din cauza încălcării Legii, este părăsit [de Dumnezeu]. Cum este cu putință atunci să se spună acum: „Laudă-L pe Domnul, Ierusalime, laudă-L pe Dumnezeul tău, Sioane"? Dar cele care urmează ce spun?

„Fiindcă a întărit încuietorile porților tale."[53] Așadar, despre acest Ierusalim este vorba? Despre acest Sion? „Laudă-L pe Dumnezeul tău!" De ce? „Fiindcă a întărit încuietorile porților tale." Nu sunt porți: și [atunci] în ce fel încuietorile sunt intacte? „A binecuvântat pe fiii tăi în tine."[54] În ce fel a binecuvântat El, Care a spus: „Vă va fi lăsată casa voastră pustie"[55]?

„Cel care a pus pacea la hotarele tale."[56] Unde este pusă pacea, [de vreme ce] a fost răsturnată de război? „Și Cel care te satură cu grăsimea grâului."[57] Grâul are grăsime? O iudeule,

---

[52] *Psalmul* 147, 1.
[53] *Psalmul* 147, 2.
[54] *Psalmul* 147, 2.
[55] *Luca* 13, 35.
[56] *Psalmul* 147, 3.
[57] *Psalmul* 147, 3.

răspunde: are grâul grăsime? Așadar, dacă grâul nu are grăsime, ești silit de necesitate a înțelege după duh, iar după cum [este înțeles] acest verset, [tot așa] și celelalte trebuie înțelese.

„Laudă-L, Ierusalime, pe Domnul!" Ierusalimul este imaginea păcii. „Laudă-L pe Dumnezeul tău, Sioane!" Sionul se tălmăcește prin „veghe". Vedeți, așadar, ce spune: „Laudă-L, Ierusalime, pe Domnul!" Oriunde este imaginea păcii, oriunde este contemplarea lui Dumnezeu, acolo să fie lauda lui Dumnezeu. Laudă-L, așadar, Biserică, pe Domnul! Când începi a crede în El și ai pace, începi și să vezi pacea, adică Ierusalimul, chipul păcii. Tu, care mai înainte erai slujitorul idolilor, ai devenit slujitorul lui Dumnezeu. Când începi să ai deja înțelegere și să fii turn de veghe, adică Sion, laudă-L pe Domnul! Laudă-L tu, Ierusalime, tu, Sioane, tu, suflet bisericesc, tu, Biserică! Să nu-L laude ereticii, să nu-L laude sinagoga, ci tu laudă-L! De ce? „Fiindcă a întărit încuietorile porților tale".

„Domnul iubește porțile Sionului mai presus de toate corturile lui Iacov."[58] Am zis că prorocii sunt „porțile Sionului". Așadar, fiindcă știm că prorocii sunt numiți „porțile Sionului", să vedem care sunt încuietorile porților. De fapt, prorocii sunt porțile Bisericii: nu putem intra în Biserică decât prin proroci. Maniheu[59] a vrut să intre fără [a trece prin] porți și nu

[58] *Psalmul* 86, 1.

[59] Maniheismul a fost o erezie creștină dualistă sau chiar o nouă religie, propagată de Manes (Mani) (216-277 d.Hr.), filosof persan care, pretinzând a fi în posesia unor revelații secrete, se considera a fi ultimul „trimis", întruchiparea fizică a Paracletului. Ca sistem gnostic, maniheismul

a intrat. Marcion[60] nu a acceptat Vechiul Testament și fără porțile Vechiului Testament nu a putut să intre în Evanghelii.

---

susține dualismul radical ontologic între cele două principii veșnice, binele și răul, care se opun în cursul istoriei, într-o confruntare fără sfârșit. Organizată ca o nouă religie, „religia luminii", având cărți, cult și ierarhie, mișcarea maniheistă a fost obiectul unor represalii și persecuții crunte. În secolele IV-V se răspândește în China și în Europa Occidentală. (n.ed.)

[60] Marcion, eretic creștino-gnostic diteist (născut în cetatea Sinope de la Pontul Euxin, Asia Mică, în sec. al II-lea, într-o familie creștină; ulterior însuși tatăl lui (episcop creștin) îl va anatematiza pentru rătăcirile lui). Spre 140 d.Hr. vine la Roma, unde oferă ajutoare materiale Bisericii, înapoiate însă de aceasta după ce i-au fost descoperite rătăcirile. Spre deosebire de alți gnostici, Marcion este mai puțin înclinat spre speculațiile metafizice și cosmologice. La el nu se întâlnește tentativa de a copleși abisul ontologic dintre Dumnezeu și lume prin ierarhii de eoni. În „Cetatea eternă", sub influența gnosticismului lui Cerdon, își dezvoltă propriul sistem gnostic, pe baza unor texte din *Epistola către galateni*, despre Dumnezeul celor două Testamente și despre canonul Scripturii, încât va susține că există doi dumnezei, separând ireversibil creștinismul de iudaism: Unul inferior, imperfect, neîndurător, pătimaș, al Vechiului Testament, Care a creat lumea, a dat Legea și a inspirat prorocii, un Dumnezeu Care Se mânie și Se răzbună („legea talionului"), dar nu este atotputernic și atotștiutor, și alt Dumnezeu, iubitor, milos și iertător, al Noului Testament, Tatăl lui Iisus Hristos. Între cei „doi dumnezei", cel creator și cel răscumpărător, nu există legătură, nici între Lege și Evanghelie, între Israel și Biserică sau între iudaism și creștinism. Materia este rea, de aceea adepții săi practicau un ascetism riguros. Mântuitorul este o manifestare a „Dumnezeului Celui adevărat și bun". Mântuirea oamenilor se face prin revelarea Celui de la care purcede Mântuitorul. Umanitatea Acestuia din urmă este aparentă (dochetism) și a fost adoptată în Sinagoga din Capernaum, în al cincisprezecelea an al domniei împăratului Tiberiu. Pentru a-și susține ideile, el își stabilește propriul său canon neotestamentar

Așadar, noi să acceptăm porțile, pe proroci, și prin porți să intrăm. Dar să vedem care sunt încuietorile porților. Mulți hoți, mulți tâlhari doresc să intre prin porți. „Toți cei care au venit înaintea mea au fost hoți și tâlhari."[61] O, dacă mi-ar îngădui Dumnezeu să fiu o încuietoare la porțile Sionului! Dacă vreun eretic ar vrea să intre prin ele în rânduiala Evangheliei, eu aș sta în poartă și i-aș interzice aceluia [intrarea]. „Fiindcă a întărit încuietorile porților tale." „A întărit." Dă-mi un om al Bisericii priceput în Scripturile cerești; dacă ar veni Eunomie sau Arie[62] și ar vrea să scoată din Proroci ceva împotriva noastră, nu ar sta acesta precum o încuietoare? Nu i-ar învinge precum o încuietoare [i-ar învinge pe hoți]? „Fiindcă a întărit încuietorile porților tale." Frumos s-a spus: „A întărit"; astfel încât, când vezi un om al Bisericii care poartă o controversă [cu un eretic], să nu socotești că el poartă o controversă, ci că

„epurat" de iudaism: *Evanghelia după Luca*, epistolele pauline, fără *Timotei* și *Tit*, din care elimină elementele iudaice. De la început, Biserica a condamnat ideile lui Marcion (excomunicat în 144), apărând unitatea dintre creație, mântuire și Revelație și afirmând continuitatea dintre Vechiul și Noul Testament. Marcion își va înființa propria sa „biserică", cu „ierarhie", „lăcașuri" și „taine". Dacă, în epoca modernă, Adolf Harnack îl compară cu Apostolul Pavel, Augustin și Luther, în epoca lui, întrebându-l pe Sfântul Policarp al Smirnei dacă îl cunoaște, Marcion a primit următorul răspuns: „Da, îl cunosc pe primul născut al lui Satan!" (v. *Dicționar de teologie ortodoxă*, Pr. Prof. Dr. Ion Bria, pp. 185-186). V. pe larg TERTULLIAN, *Adversus Marcionem*, edited and translated by Ernest Evans, Oxford University Press, 1972, p. IX ș.u. (n.ed.)

[61] *Ioan* 10, 8.

[62] Corifei ai ereziei ariene, Arie fiind întemeietorul acesteia, iar Eunomie, inițiatorul anomeismului, formă extremă a acesteia. (n.ed.)

întărește [judecata] bisericească. „Cel care te satură cu grăsimea grâului." „Dacă nu ar cădea", spune evanghelistul, „bobul de grâu, doar el singur ar fi mântuit; dacă însă ar cădea, pe mulți îi va mântui"[63]. Domnul nostru a căzut ca un bob de grâu și ne-a înmulțit. Acest bob de grâu este foarte hrănitor, are miez, are grăsime, are consistență. „Cel care te satură cu grăsimea grâului." Fericit este cel care înțelege grăsimea din acest grâu! Să citim Sfintele Scripturi!

Eu consider Evanghelia trupul lui Hristos; pe Sfintele Scripturi le consider învățătura Lui. Și, când spune: „Cel care nu a mâncat carnea Mea și nu a băut sângele Meu"[64], deși poate fi înțeles întru alegorie, totuși trupul lui Hristos și sângele Său sunt cu adevărat cuvântul Scripturilor și învățătura dumnezeiască. Atunci când mergem să luăm Taina – cel care este credincios înțelege –, dacă o fărâmă oricât de mică se pierde, suntem în primejdie mare. Cât de mare, așadar, este primejdia la care ne expunem atunci când auzim cuvântul Domnului, când ne curge în urechi cuvântul lui Dumnezeu, carnea lui Hristos și sângele Său, iar noi ne gândim la altceva?

„Cel care te satură cu grăsimea grâului." Cuvântul dumnezeiesc este foarte hrănitor, are în el toate desfătările. Orice dorești ia naștere din cuvântul dumnezeiesc: așa cum povestesc iudeii că mana, atunci când o mâncau, aducea în gură gustul pe care și-l dorea fiecare. De exemplu, dacă cel care mânca își dorea mere sau o pară, strugure, pâine sau carne, după firea și dorința celui ce mânca, așa era și gustul manei.

---

[63] *Cf. Ioan* 12, 24.
[64] *Cf. Ioan* 6, 54.

La fel şi carnea lui Hristos, care este cuvântul învăţăturii, adică tălmăcirea Sfintelor Scripturi; după cum voim, aşa primim şi hrana. Dacă eşti drept, găseşti [în ea] uşurare: dacă eşti păcătos, găseşti suferinţă. „Cel care te satură cu grăsimea grâului." Nu lasă niciun fel de resturi [de mâncare]. „A binecuvântat în tine pe fiii tăi." „Celor ce L-au primit, le-a dat puterea de a deveni fii ai lui Dumnezeu."[65]

„Cel care a pus pacea la hotarele tale." În alt psalm citim: „Şi a fost făcut în pace locul lui"[66]. „Pacea Mea o dau vouă."[67] „Pacea Mea" – nu precum este pacea din lume, dat fiind că pacea lumii este războiul dintre noi. „Pacea Mea o dau vouă." Să duceţi război cu lumea, şi veţi avea pacea Mea! „Cel care a pus pacea la hotarele tale." Aşadar, cine nu este în pace cu fratele [său] nu este în hotarele Ierusalimului. Ar putea să spună cineva: „Ce să fac? Fratele [meu] nu vrea să se împace cu mine. Sunt, aşadar, în afara hotarelor Ierusalimului?" „Câţi sunt dintre voi", spune apostolul, „care trăiesc în pace cu toţi oamenii?"[68] „Cu cei care urau pacea eram paşnic."[69] Tu să ai pace: dacă celălalt se mânie, acela face război, iar prin războiul aceluia se naşte pacea pentru tine. Vreţi să ştiţi în ce fel poate fi pace şi război [în acelaşi timp]? Nefericitul de Iuda venea spre a trăda, iar Domnul printr-un sărut i-a dat lui pace; acela din sărut a făcut război.

---

[65] *Ioan* 1, 12.

[66] *Psalmul* 75, 3 (în *Septuaginta*).

[67] *Ioan* 14, 27.

[68] *Cf. Romani* 12, 18.

[69] *Psalmul* 119, 7.

„Cel care trimite cuvântul Său pământului."[70] Răspunde, iudeule! Dacă despre grâu era vorba [în versetul]: „Cel care te satură cu grăsimea grâului", atunci în ce fel spune: „Cel care trimite cuvântul Său pământului"? „La început era Cuvântul."[71] Acest Cuvânt este trimis în trup. „Și Cuvântul S-a făcut trup și a locuit printre noi."[72] „Cel care trimite cuvântul Său pământului." În acea vreme s-a împlinit [prorocia]: „Pământul a dat rodul său"[73]. „Cel care trimite cuvântul Său pământului." Este vorba despre propovăduirea evanghelică, despre învățătura apostolilor. Mai apoi urmează: „Repede aleargă cuvântul Său"[74]. Într-adevăr, cuvântul Său a fost auzit în orice țară, iar învățătura apostolică în tot cuprinsul pământului. Un singur om, sărac, bătrân deja, a propovăduit din Ierusalim până în Iliria[75] și „repede aleargă cuvântul său". Așadar, fiindcă venise din Ierusalim până în Iliria și cuvântul său alergase repede, Însuși Cuvântul, Care prorocise din Ierusalim până în Iliria, continuă apoi și zice: „Vreau însă să merg și în Spania"[76]. Astfel vorbește Apostolul Pavel. Vedeți iuțeala Cuvântului? Nu Se mulțumește cu Orientul, vrea să alerge în Occident.

„Cel care dă zăpada ca lâna, presară ceața ca cenușa, Își trimite cristalul precum firimiturile."[77] Vedeți cât de mare este

---

[70] *Psalmul* 147, 4.
[71] *Ioan* 1, 1.
[72] *Ioan* 1, 14.
[73] *Psalmul* 66, 5.
[74] *Psalmul* 147, 4.
[75] *Cf. Romani* 15, 19.
[76] *Romani* 15, 24.
[77] *Psalmul* 147, 5-6.

dificultatea, cât de obscure sunt cele care sunt spuse? „Înaintea feței frigului Său cine va rezista?”[78] Al cui [frig]? Nimic [altceva] nu se spune. Mai departe zice:

„Va trimite cuvântul Său și le va topi pe acestea.”[79] Despre Acela în legătură cu care spusese: „Trimite cuvântul Său pământului”, [spune acum:] „Va trimite cuvântul Său”. Cine va trimite? Dumnezeu-Tatăl. „Și Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul.”[80] Am spus „Tată”, am spus „Fiu”: nu putem crede într-o doime, decât dacă se completează Treimea. „Va sufla Duhul Său și vor curge ape.” Vedeți că, unde [sunt] Tatăl și Cuvântul lui Dumnezeu, imediat apare și Sfântul Duh? Să vedem, așadar, de la început ce se spune. „Și te satură cu grăsimea grâului, trimite cuvântul Său pământului, repede aleargă cuvântul Său.” Dintr-odată ce urmează? „Cel care dă zăpada ca lâna.” Cuvântul Domnului, care „repede aleargă”, este dat ca şi cum ar fi zăpadă, iar zăpada însăși este ca lâna. Vedeți milostivirea Domnului? Hrana Domnului este prefăcută în veşminte pentru noi. Despre Mântuitor, Ioan a spus: „Iată Mielul lui Dumnezeu, iată-L pe Cel care ridică păcatele lumii”[81]. Și în alt loc, Isaia: „Precum o oaie spre jertfire a fost dus”[82]. Așadar, lâna de la acest Miel și de la această Oaie este ca zăpada. Spune Isaia: „Dacă păcatele voastre vor fi precum cârmâzul[83],

[78] *Psalmul* 147, 6.

[79] *Psalmul* 147, 7.

[80] *Ioan* 1, 1.

[81] *Ioan* 1, 29.

[82] *Isaia* 53, 7.

[83] Plantă erbacee cu flori mici albe-roz, cu fructe în formă de bobițe mici roșii sau negre, din care se extrage un colorant roșu-stacojiu.

ca zăpada vor fi albite"[84]. „Stropește-mă cu isop și voi fi curățit, spală-mă și voi fi mai alb decât zăpada."[85] „Cel care dă zăpada ca lâna." Șterge, Doamne, necurăția mea și șterge orice este păcat [din sufletul meu]! Dă cugetelor creștine zăpada Ta și curăția Ta! Dacă Tu nu ne dai nouă zăpada curăției Tale, nu putem purta veșmântul Tău. Hristos este veșmântul nostru. Dacă vrem să purtăm veșmântul lui Hristos, [trebuie] să fim curați ca zăpada.

„Presară ceața ca cenușa." Cuvântul „ceață" este o traducere greșită: fiindcă în greacă se spune de fapt ὁμίχλη[86], iar în ebraică apare „brumă". Prin urmare, așa spune: „Presară bruma ca cenușa". Ne învață pe noi și ne face veșmântul ca zăpada; și când am îmbrăcat veșmântul Său, atunci ne-a dat nouă hrană. „Presară bruma ca cenușa." Vezi ce spune: „Ca cenușa"! Vrei să fii curat? Căiește-te! „Pâinea mea ca cenușa am mâncat-o și băutura mea cu lacrimi am amestecat-o."[87] Oare nu vezi cum presară bruma Sa ca cenușa? Mare prefacere a lucrurilor: din cenușă devine zăpadă, din pocăință se face curăție!

„Își trimite cristalul precum firimiturile." După cum pâinile Sale sunt rupte și apar firimituri, la fel se zdrobește [și] acest cristal și se transformă în firimituri. Cristalul are această proprietate asemănătoare cu apa care îngheață, adică ceea ce noi numim „gheață". Între cristal și apă există această deosebire care

---

[84] *Isaia* 1, 18.

[85] *Psalmul* 50, 8.

[86] Ἡ ὁμίχλη, ης („vapori, vapori umezi: ceață, brumă; vapori uscați: nor de fum, obscuritate, întuneric").

[87] *Psalmul* 101, 10.

este între apă și gheață, și anume că apa curge împrăștiindu-se, în vreme ce cristalul este compact și se reduce la o singură formă. Dacă apa îngheață, se cristalizează. Așadar, fiindcă nu putem primi trupul întregului Cuvânt, [El] Se frânge, ca să-L primim prin aceste bucăți. Lucrurile sunt obscure și dificultatea tălmăcirii nu ne permite a vorbi mai pe larg.

„Înaintea feței frigului Său cine va rezista?”[88] Al cui [frig]? Unii spun: al cristalului; alții spun, pe bună dreptate: al lui Dumnezeu. Mie îmi pare, într-adevăr, că [versetul]: „Înaintea feței frigului Său cine va rezista?” se referă la Dumnezeu. Despre Dumnezeu spun că „înaintea feței frigului Său cine va rezista?” Despre care chinuri se spune în Sfintele Scripturi că sunt pregătite păcătoșilor? Nimic nu este mai cald decât gheena, și totuși ea este rece. Gheena este din flăcări, dar, dacă cineva se va răci îndeajuns, este trimis în focul gheenei. Scris este că în zilele din urmă „se va răci dragostea multora”[89]. Așadar, oricine se va răci astfel este pus în foc. Dumnezeu are grijă de noi, ca frigul să nu pătrundă în inimile noastre. Nu păcătuim dacă nu s-a răcit înainte dragostea [în noi]. Apoi, de ce spune și apostolul: „Înflăcărați cu duhul”[90] sau [în alt loc]: „Dumnezeul nostru este foc”[91]? Așadar, dacă Dumnezeu este foc, de aceea este foc, ca să alunge frigul diavolului. „Acvilonul e un vânt foarte rece, dar se numește «prielnic».”[92]

---

[88] *Psalmul* 147, 6.

[89] *Matei* 24, 12.

[90] *Romani* 12, 11.

[91] *Deuteronomul* 4, 24.

[92] *Cf. Pildele* 27, 16 (după *Septuaginta*): „βορέας σκληρός ἄνεμος ὀνόματι δὲ ἐπιδέξιος καλεῖται” („boreas, un vânt aspru, cu numele însă «[vânt] prielnic» se numește”).

Bine s-a spus că „se numește", și-a luat singur numele, fiindcă este un vânt neprielnic. Așadar, dacă sufletul se va răci, ca vântul foarte rece al Acvilonului, dacă, într-adevăr, căldura iubirii se răcește în inimile voastre, dacă va păcătui, dacă se va răci, dacă va muri... Ascultați cu atenție ce vă spun: dacă se va răci, dacă va muri! A fi rece este o stare specifică celor morți, a fi cald, celor vii. Dacă cineva se va răci și va fi mort, Dumnezeu va trimite cuvântul Său și-l va topi. Dea Domnul să topească și frigul nostru, cum se topește și se face moale acel cristal.

„Va trimite cuvântul Său și le va topi pe acestea."[93] Dă-mi un păcătos care nu se gândește la Dumnezeu, care nu are căldură, ci este cu totul rece și mort. Dacă este împins spre cuvântul Domnului și începe să se căiască și dacă împietrirea inimii sale este înmuiată, în acel moment se împlinește [cuvântul]: „Va trimite cuvântul Său și le va topi pe acestea". Tatăl trimite, Cuvântul este trimis, iar Sfântul Duh Li Se alătură. „Va sufla Duhul Său." „Înflăcărați cu duhul."[94] Frigul nu este alungat decât prin căldura Sfântului Duh. Unde sunt eunomienii, arienii, macedonienii[95], care spun: „Nu socotim Sfântul Duh [laolaltă] cu Tatăl și Fiul"? Dumnezeu-Tatăl a trimis, Cuvântul este trimis, și totuși mântuirea nu este întreagă dacă nu va sufla Sfântul Duh. „Va sufla Duhul Său și apele vor curge." „Apele." Ceea ce înainte era dur va deveni

[93] *Psalmul* 147, 7.

[94] *Romani* 12, 11.

[95] După numele episcopului Macedonie I, fondatorul acestei secte cunoscute și prin numele de „pnevmatomahi", pentru că susțineau inferioritatea Sfântului Duh în raport cu Tatăl și Fiul.

moale. Cel care înainte nu putea să dea dreptate nimănui [acum] este ucenic.

Fiindcă am spus, într-adevăr, multe și cele care urmează sunt clare, să ne rugăm la Domnul ca să înmoaie împietrirea noastră, să fim curățiți de păcate, să devenim ca focul, tot frigul diavolului din inimile noastre să-l îndepărteze și să ne încălzim prin Sfântul Duh. Există, desigur, și o căldură rea. „Toți cei care preacurvesc, ca un cuptor [sunt] inimile lor."[96] Dar această căldură alungă căldura Sfântului Duh. A Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

[96] *Osea* 7, 4.

Omilie la Psalmul 148

Acest psalm are de două ori [cuvântul] *alleluia* în titlu[97]; și mulți consideră că [ambele cuvinte] fac parte din același psalm. Trebuie, de fapt, să știm că un *alleluia* face parte din psalmul anterior, iar celălalt reprezintă începutul psalmului următor. Trebuie să acceptăm această regulă și să știm că toți psalmii care au la început *alleluia* au și la sfârșit [*alleluia*]. Mulți consideră că *alleluia* este începutul psalmului următor. Nu este așa, ci același psalm care începe cu *alleluia* se sfârșește tot cu *alleluia*. De ce am spus toate acestea? Că să știți de ce la începutul acestui psalm *alleluia* apare de două ori.

„Lăudați-L pe Domnul din ceruri, lăudați-L în locurile preaînalte."[98] Firea umană singură nu este suficientă spre a-L lăuda pe Domnul, se alătură și cerurile. „Lăudați-L pe Domnul din ceruri." Nu a spus: „Lăudați-L [pe Domnul], ceruri!", ci: „Voi, lăudați-L, cei care sunteți în ceruri!", adică cei care locuiți în ceruri: Tronuri, Domnii, Stăpâniri, Serafimi, Heruvimi și oricare [alt] nume vi se dă, nu doar în veacul de acum, ci și în cel viitor[99]. „Lăudați-L pe Domnul din ceruri."

---

[97] *Cf. Psalmul* 148, 1.

[98] *Psalmul* 148, 1.

[99] *Cf. Efeseni* 1, 21.

Cei care sunteți în ceruri, cei care sunteți în locurile preaînalte, lăudați-L pe El în locurile preaînalte! Locuri preaînalte, lăudați-L pe Cel Preaînalt! Nu le-a spus celor smeriți și aflați în părțile de jos: „Lăudați-L", ci: „[Lăudați-L,] voi, cei care sunteți în înălțimi!"

„Lăudați-L pe El, toți îngerii Lui!"[100] Vezi în ce trepte sunt [împărțiți] îngerii? Mai întâi sunt numiți „Tronuri"; „Tronuri", [adică] scaune. Să nu credem că acestea sunt jilțuri în care stă Dumnezeu, ci anumite puteri aflate în cele cerești, în care Dumnezeu stă veșnic, ca în carul Său. „Lăudați-L pe El, toți îngerii Lui!" Toți îngerii Lui. Cel care este înger să-L laude, cel care este demon nu-L poate lăuda. „Lăudați-L pe El, toate puterile Sale!" Fiindcă am chemat în ajutor îngerii spre a-L lăuda pe Dumnezeu și, [fiind un simplu] om, nu pot ști numele tuturor puterilor, spun în mod general: „Lăudați-L pe El, toate puterile Sale!" Până aici [s-a vorbit] despre cele invizibile. Lăudați-L, voi, [puteri] care sunteți invizibile, pe care ochiul omenesc nu le poate privi! Acum am ajuns la cele create pe care le putem cuprinde cu ochii.

„Lăudați-L pe El, soare și lună!"[101] Vedeți, păgâni? Vedeți, maniheiști? Soarele laudă, nu este lăudat. „Lăudați-L pe El, soare și lună!" Pe soare voi îl numiți „Dumnezeu". Iată după câte [altele] Îl laudă! Lăudați-L, [cei] din ceruri; lăudați-L, [cei] din locurile preaînalte; lăudați-L, îngeri; lăudați-L, toate puterile! Dumnezeul vostru este pus pe locul al cincelea între cei care-L laudă. „Lăudați-L, soare și lună!" Nu a spus: „Lună

[100] *Psalmul* 148, 2.

[101] *Psalmul* 148, 3.

și soare". Cel care are lumina mai puternică îl laudă primul. Vedeți ordinea celor vizibile? Lăudați-L pe El, soare, iar după soare, luna; după lună, toate stelele. Toate stelele. Nu doar luceafărul, nu doar stelele mai mari, ci și stelele mai mici la fel să-L laude pe Domnul.

Cineva [ar putea] să spună: „Cum Îl laudă pe Dumnezeu soarele și luna?" Prin aceea că nu se depărtează de la îndatorirea și rolul lor. Rolul lor este lauda lui Dumnezeu. Ai o mare cinste, suflete omenesc! Soarele și luna pentru tine se învârtesc, pentru tine slujesc. Îngerilor, Tronurilor, Stăpânirilor nu le sunt necesare soarele, luna sau stelele, [căci ele] sunt deasupra soarelui și a lunii, în sferele cerești. Așadar, soarele, luna și stelele pentru noi există, pe noi ne servesc. Spune și apostolul[102] că însăși creația se tânguiește și se chinuiește, ca o femeie în durerile facerii, spre izbăvirea fiilor lui Dumnezeu. Și, într-adevăr, când fiii lui Dumnezeu vor fi ridicați la cer, atunci și creația va fi izbăvită din această robire. [Ar putea] să spună cineva: „Cum slujește soarele și cum este izbăvit? Cum slujește luna? Cum slujesc stelele?" Soarele este izbăvit ca să nu-i vadă pe iudei, ca să nu vadă neamurile și pe cei care Îl hulesc pe Domnul lor. Vede paricizi, ucigași, și totuși slujește puterii care i-a poruncit. „Face să răsară soarele Său deasupra celor drepți și a celor necuviincioși."[103] „Lăudați-L pe El, lumină și toate stelele!" [Ar putea] să spună cineva: „Ce este lumina fără soare, stele sau lună?" Putem spune că între noapte și zi sau între zi și noapte [ele] strălucesc fără ajutorul

---

[102] *Cf. Romani* 8, 22.
[103] *Matei* 5, 45.

soarelui, deşi mulţi socotesc că această strălucire vine de la soare. Aşadar, zice: „Lăudaţi-L pe El, stele şi lumină!" pentru ca, după cum spusese despre lucruri invizibile: „Lăudaţi-L pe El, toate puterile Sale!", la fel să spună şi despre cele vizibile: „Lăudaţi-L pe El, toate cele care străluciţi!"

„Lăudaţi-L pe El, ceruri ale cerurilor!"[104] Vorbim de mai multe ceruri. De altfel, şi Pavel spune că a fost răpit în cerul al treilea[105]. Vedeţi, aşadar, că atât de puternică este strălucirea [luminii dumnezeieşti], încât cerul înseamnă de fapt ceruri! Şi în celelalte care urmează a vorbit despre cele vizibile.

„Fiindcă El Însuşi a spus şi s-au făcut."[106] Porunca lui Dumnezeu este faptă, puterea Lui este zidire. „Fiindcă El Însuşi a spus şi s-au făcut." După cum este scris şi în *Facere*: „Şi a spus Dumnezeu", „şi a făcut Dumnezeu", adică Dumnezeu-Tatăl a spus, Dumnezeu-Fiul a făcut. [Ar putea] să spună cineva: „Aşadar, este mai mare Acela care porunceşte, iar Cel căruia I se porunceşte este mai mic". Arienii, eunomienii şi macedonienii spun aceasta. După judecata ta, o ereticule, îţi răspund! Tu spui: „Tatăl, Care porunceşte, este mai mare, iar Fiul este mai mic prin aceea că primeşte poruncă de la Acela". Dacă după judecata omenească este aşa, răspunde-mi [atunci] ce este mai mare: a porunci sau a face? Eu spun: „Să se facă o casă", şi altcineva face casa. Nu este nimic măreţ în a spune; a face [însă] este dificil. Mai mare este deci cel care face decât cel care dă poruncă. Dar şi acest lucru este o necuviinţă, căci

---

[104] *Psalmul* 148, 4.
[105] *Cf. 2 Corinteni* 12, 2.
[106] *Psalmul* 148, 5.

Fiul nu este mai mare decât Tatăl. După cum a crede despre Fiu că este mai mare este o necuviință față de Tată, la fel a crede despre Tată că este mai mare este o necuviință față de Fiu. „Fiindcă El Însuși a spus și s-au făcut; El Însuși a poruncit și au fost zidite." O singură fire poruncește și face. Dumnezeu poruncește, Dumnezeu face. Pictorul poruncește ca pictorul să picteze, iar pictorul pictează ce stabilise a fi pictat.

„Pe acestea le-a statornicit pe veci și în vecii vecilor; a dat o lege și nu va fi încălcată."[107] Mare este cinstea omului și mare nefericirea sa! Soarele pentru tine se rotește, corpurile cerești pentru tine slujesc. Iar tu nu-L cunoști pe Ziditorul tău! A pus rânduială și nu va fi încălcată. A dat o lege soarelui și iată că vreme de atâția ani legea lui Dumnezeu nu a fost încălcată. Cu atât mai mult nu a fost încălcată, cu cât traiectoria lui a fost înțeleasă și de mintea omenească. „A dat o lege și nu va fi încălcată." A dat o lege lunii ca vreme de treizeci de zile să crească și să descrească. Oare și-a schimbat vreodată traiectoria sa? Legea lui Dumnezeu este respectată în cer, iar pe pământ nu este respectată. A dat o lege mării ca să nu iasă din marginile sale. Vine oceanul umflat de valuri și [apoi] se întoarce în sine și amintește legea lui Dumnezeu. Întreaga lume Îi slujește lui Dumnezeu și-și amintește de legea Sa. Doar omul singur nu-și amintește. De aceea spunem în rugăciunea de duminică: „Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ"[108]. Precum în cer îngerii Îți slujesc Ție, [precum] și făptura Îți slujește, la fel și omul

[107] *Psalmul* 148, 6.

[108] *Matei* 6, 10.

să-Ți slujească! O nefericit neam al oamenilor! Dumnezeu coboară la tine fiindcă tu nu vrei să urci la cer. Nu-ți este de ajuns că nu-ți ridici privirile la cer, ba mai și ucizi: ucizi, răstignești, hulești, biciuiești. Nu-ți este de ajuns că ucizi, dar nici nu te căiești pentru că ai ucis.

A vorbit despre cele invizibile, a vorbit despre cele vizibile – însă despre cele vizibile cerești –, iar acum și despre pământ. Vedeți rânduiala laudelor? Mai întâi cele invizibile Îl laudă, apoi cele vizibile. Cele invizibile se împart în două: invizibile cerești și invizibile pământești. A vorbit despre cele cerești, acum vorbește despre cele pământești.

„Lăudați-L pe Domnul, [cei] de pe pământ!”[109] Fiindcă [mai înainte] îngerii Îl lăudaseră, [iar] cerul L-a lăudat [deja], să-L laude [acum] și pământul! Să vedem cine de pe pământ Îl laudă mai întâi! „Balauri și voi, abisuri toate, foc, grindină, zăpadă, gheață, suflu al furtunilor, care împlinesc cuvântul Său; munți și dealuri toate, copaci roditori și cedrii toți; fiare și vitele toate, târâtoare și zburătoare înaripate.”[110] După atâtea [lucruri] ce se spune? După monștrii apelor, după târâtoare, după foc, după grindină, după fiare și vitele toate? O sărmane om, care te vedeai mare, despre tine se vorbește [la urmă]! Și nici măcar despre omul simplu, ci despre acei oameni care printre ceilalți sunt mai mari. „Împărați ai pământului și neamurile toate, căpetenii și toți judecătorii pământului.”[111] Apoi urmează: „Băieți și fecioare, bătrâni împreună cu tineri

---

[109] *Psalmul* 148, 7.

[110] *Psalmul* 148, 7-10.

[111] *Psalmul* 148, 11.

să laude numele Domnului, fiindcă numele Lui singur este înălțat la cer"[112], și celelalte care urmează.

O, câte lucruri sunt cuprinse în aceste taine! L-au lăudat cele cerești, L-au lăudat cele invizibile, L-au lăudat cele vizibile. Acum coboară la cele pământești și mai întâi balaurii și abisurile sunt îndemnate spre lauda Domnului. „Unde s-a înmulțit păcatul, acolo harul s-a înmulțit și mai mult."[113] Tu, care mai înainte erai balaur, care aveai veninul șarpelui! O tu, care mai înainte erai abis și întunericul era purtat deasupra abisului[114]! Vedeți ce spune: unde sunt balauri, acolo este venin; unde este abis, acolo este întuneric. Nu-ți pierde, așadar, nădejdea, tu, care erai balaur, tu, care erai întunecat și nu îndrăzneai a-L lăuda pe Domnul! Căiește-te și brusc vei fi prefăcut.

În ebraică nu apar „balauri", ci *thanninim*, care se traduce prin „balene". Se spune că balena are o mărime imensă și că trăiește în abis. Să spunem, dar, mai întâi urmând litera [textului]. Vedeți ce spune: „Lăudați-L, voi, cele care sunteți în mare! Lăudați-L, voi, cele care sunteți în afara mării, balauri și abisuri!" De la o parte [se ajunge la] întreg συνεκδοχικῶς[115]. Apoi urmează focul. Vedeți îmbinarea armonioasă a contrariilor: apa și focul Îl laudă în același timp pe Domnul. „Balauri și voi, abisuri toate, foc." Toate care se nasc din apă se nasc

[112] *Psalmul* 148, 12-13.

[113] *Romani* 5, 20.

[114] *Cf. Facerea* 1, 2.

[115] „Prin sinecdocă" (figură de stil care constă în extinderea sau restrângerea sensului unui cuvânt, substituindu-se denumirea întregului cu denumirea unei părți a acestuia și invers).

și din foc, adică din umezeală și căldură. Nici focul singur fără umezeală nu poate zămisli, dar nici umezeala fără foc. Pe cât de asemănătoare este umezeala de căldură, pe atât este de asemănătoare căldura de umezeală. [Și] totuși, prin voința lui Dumnezeu, aceste [elemente], care se deosebesc între ele, în nașterea noastră se îmbină armonios.

„Grindină, zăpadă, gheață, suflu al furtunilor, care împlinesc cuvântul Lui." Multe sunt cele care se enumeră și nu putem zăbovi asupra fiecărui lucru în parte. „Grindină, zăpadă, gheață, suflu al furtunilor." Toate cele pe care le vedem în lume slujesc pentru noi. Târâtoarele și abisurile, focul, grindina, zăpada, gheața, suflul furtunilor par să nu aibă o rațiune de a fi, însă ne slujesc nouă. În ziua de ieri a fost furtună. Părea că ne este potrivnică. Era frig, era umezeală, era ploaie. Ceea ce pentru moment ni se pare a fi potrivnic este spre binele nostru, căci [în cele din urmă] va da rod pentru noi. Vedeți ce spune? Și unele și altele împlinesc cuvântul Său. Înroșește-te, sărmane om! Târâtoarele și abisurile, zăpada, ploile și furtuna împlinesc cuvântul lui Dumnezeu, iar tu nu-l împlinești. „Munți și dealurile toate." Nici munții nu se mută în dealuri, nici văile în munți, [fiecare] își respectă firea sa. „Copaci roditori și cedrii toți." Vezi un copac aproape uscat, cu frunzele căzute, și dintr-odată, când vine primăvara, înmugurește pentru tine și [tot] pentru tine rodește. Copacul dă rod pentru tine, și tu nu rodești pentru Dumnezeu. „Și cedrii toți." Trebuie să imităm cedrul. Cedrii tind spre cele înalte[116], ca și cum s-ar grăbi să ajungă la cer. Și tu trebuie

[116] *Cf.* VERGILIUS, *Georgice*, 2, 426: *poma ad sidera nituntur* („pomii se străduiesc [să se înalțe] spre stele").

să imiți copacii lipsiți de judecată. „Fiare și vitele toate." [Și acestea] își respectă întru totul firea lor. Toate stau la locul lor [în rânduiala făpturii], în afară de om, căruia îi sunt supuse toate. „Târâtoarele și zburătoarele înaripate." Nici cele care sunt din pământ nu merg la cer și nici cele care sunt în cer nu vin pe pământ, [toate] pentru tine slujesc!

[Ar putea] să spună cineva: „Vorbești potrivit sensului istoric, nu alegoric. Dacă vorbești potrivit sensului istoric, de ce mai întâi abisurile, zăpada și grindina, apoi copacii roditori și celelalte lipsite de judecată Îl laudă pe Domnul, și [abia] la urmă omul?" Să citim *Facerea* și, în ordinea celor născute și făcute, vom observa că toate laudă. Acolo este scris că au fost făcute mai întâi cele care sunt în apă, apoi cele care sunt pe pământ, apoi cele zburătoare și, după toate acestea, a făcut un singur om. Așadar, în ordinea în care s-au făcut, așa să-L laude pe Domnul! Însă există un alt înțeles. O omule, toate lucrurile pe care le-am spus pentru cine au fost făcute? Fiare, târâtoare, copaci roditori, zburătoare înaripate, acestea toate în aceea Îl laudă pe Domnul, fiindcă ele nu-și schimbă firea. „Căci a dat lege și nu va fi încălcată." Trebuie, așadar, să le imiți pe cele care îți slujesc ție. Acelea au fost făcute ca să te servească pe tine. Trebuie să le imiți pe cele care îți slujesc ție și, așa cum ele îți slujesc ție, slujește-I lui Dumnezeu. A Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

Omilie la Psalmul 149

A fost citit *Psalmul* 149, care are la început [cuvintele]: „Cântați Domnului cântare nouă"[117]. Sfântul părinte a spus că și *Psalmul* 95 și *Psalmul* 97 au același început. *Psalmul* 95 are acest titlu: „Psalm al lui David, când era construită casa după robie"[118]. Casa lui Hristos este construită după robie, adică după căință. Așadar, de vreme ce a vorbit [deja] și a vorbit bine despre primul [verset]: „Cântați Domnului cântare nouă", [în sensul] că noul neam să-I cânte cântare nouă, noi să trecem la cele rămase.

„Să se veselească Israel de Cel care l-a făcut pe el."[119] Acela să se bucure, care prin cuget[120] Îl vede pe Dumnezeu. Căci Israel asta înseamnă, cel care Îl vede prin cuget pe Dumnezeu. „Să se bucure fiii Sionului de Împăratul lor."[121] Fiii Bisericii, fiii noului neam, să se bucure de Regele lor, de Hristos, Care domnește peste ei. Vedeți cum rezumăm cu ușurință tot ce-i mai important?

---

[117] *Psalmul* 149, 1.

[118] *Psalmul* 95, 1 (după *Vulgata*).

[119] *Psalmul* 149, 2.

[120] *Sensu*, în original. Substantivul *sensus,-us* poate semnifica în latină atât „mintea", cât și „simțurile, conștiința" etc. (n.ed.)

[121] *Psalmul* 149, 2.

„Să laude numele Său în cor."[122] Oriunde este un cor, acolo voci diferite se unesc într-o singură cântare. Căci, după cum diferitele corzi [ale unui instrument] alcătuiesc o singură voce a cântării, așa și diferite voci, care cântă împreună, compun corul Domnului. „Să laude numele Său în cor." Unde există discordie, unde există invidie, acolo nu există cor. „Să laude numele Său în cor; din timpan și psaltire cântați-I."[123] [Pentru ca] acest cor să producă un cântec, [trebuie] să aibă timpan și psaltire[124]. Să răstignim trupurile noastre precum Hristos și dintr-un astfel de timpan să-I cântăm Domnului. „Din timpan și alăută cântați-I." Timpanul nu are carne, ci piele, iar noi, cât suntem de carne, nu suntem timpan. Doar dacă nu are carne și doar dacă se întinde este timpan. Timpanul nu poate fi strâns, doar întins. Nici noi să nu strângem păcatele, ci să lărgim dreptatea. Să trecem la cele rămase. „Din timpan și psaltire cântați-I." Ce am spus despre cor, să spunem și despre psaltire. În sens propriu, psaltirea este un instrument muzical, care este ca o liră[125]. Este asemănător lirei, dar nu este o liră. Între alăută și liră există această deosebire: lira se lovește în jos, psaltirea se lovește în sus, în limbajul comun aceasta fiind numită *polyphthongum*[126]. Aceasta este, așadar, psaltirea. Acest lucru ne învață să nu

---

[122] *Psalmul* 149, 3.

[123] *Psalmul* 149, 3.

[124] *Psalterium*, în original, vechi instrument cu coarde, ciupit numai cu degetele, fără plectru. (n.ed.)

[125] *Cithara*, liră folosită de cântăreții profesioniști, cu posibilități tehnice mai diversificate decât lira obișnuită. (n.ed.)

[126] De la adjectivul πολύφθογγος („cu sunet care vibrează, care produce mult sunet, răsunător").

cântăm în cântarea nouă Domnului de jos, din liră, ci de sus, adică din psaltire.

„Fiindcă bine-plăcut este Domnului poporul Său și-i va ridica pe cei smeriți la mântuire."[127] „Fericiți cei blânzi, fiindcă ei vor stăpâni pământul."[128] Dacă acolo se spune: „Fericiți cei blânzi", adică smeriți, „fiindcă vor stăpâni pământul" și aici se spune: „Și îi va ridica pe cei smeriți la mântuire", atunci aceștia [care vor fi ridicați la mântuire] vor stăpâni ca moștenire pământul. Prin urmare, acest pământ nu este în partea de jos, ci în partea de sus. Ce spune de fapt? „Îi va ridica pe cei smeriți la mântuire." Dacă într-adevăr aceștia ar stăpâni pământul care se află în partea de jos, nu ar spune: „Îi va ridica".

„Cuvioșii se vor bucura întru slavă."[129] Care slavă? „Ridică-te, slavă a mea, ridicați-vă, psaltire și liră, ridica-mă-voi în zori de zi."[130] „Întru slavă." „Căci Duhul nu fusese încă dat, fiindcă Iisus nu fusese încă preaslăvit"[131], adică nu fusese încă răstignit. Asta zic Scripturile: Duhul nu fusese încă dat, fiindcă Iisus nu fusese încă preaslăvit, adică răstignit. „Cuvioșii se vor bucura întru slavă." De ce spun toate acestea? Fiindcă se spune: „Cuvioșii se vor bucura întru slavă". Deci acest lucru îl spun: se vor bucura cuvioșii întru cruce. „În ce mă privește, departe de mine să fie gândul de a mă lăuda cu altceva decât în crucea Domnului nostru Iisus Hristos."[132]

---

[127] *Psalmul* 149, 4.
[128] *Matei* 5, 5.
[129] *Psalmul* 149, 5.
[130] *Psalmul* 107, 2.
[131] *Ioan* 7, 39.
[132] *Galateni* 6, 14.

Iată, prin vocea apostolului s-a împlinit prorocia: „Cuvioşii se vor bucura întru slavă".

„Să se bucure în aşternuturile lor."[133] „Voi spăla patul meu în fiecare noapte şi voi uda cu lacrimi aşternutul meu."[134] Acesta este un lucru propriu păcătoşilor, acesta este un lucru propriu celor care se căiesc. Într-adevăr, cuvintele: „Se vor bucura în aşternuturile lor" se referă la cei cuvioşi, se referă la cei drepţi. Care dintre noi se bucură în aşternutul său? Cine nu luptă cu carnea sa? Eu, de fiecare dată când veghez în aşternutul meu, nu mă bucur, ci lupt, nu suspin după Împărăţia cerurilor, ci lupt cu carnea. Stropesc cu lacrimi şi sting înflăcărarea cărnii. Din această pricină se spune: „Voi spăla în fiecare noapte patul meu şi voi uda cu lacrimi aşternutul meu". Culcuşul meu, care arde de patimi, cu lacrimi este stins. Fericiţi cei despre care se spune: „Se vor bucura în aşternuturile lor".

„Laudele lui Dumnezeu în gâturile lor."[135] De bună seamă, cel care strigă nu cu gâtul strigă, ci cu buzele. Aceasta înseamnă a striga: a striga nu cu gâtul, ci cu buzele. Şi [atunci] în ce fel se spune aici: „Laudele lui Dumnezeu în gâturile lor"? „Strigând în inimile noastre: Avva! Tată!"[136] Glasul care strigă lui Dumnezeu nu este al buzelor, ci al inimii. De altfel, Dumnezeu îi spune lui Moise: „De ce strigi către Mine?"[137] Şi desigur Moise nu a răspuns nimic.

---

[133] *Psalmul* 149, 5.

[134] *Psalmul* 6, 6.

[135] *Psalmul* 149, 6; *in gutture eorum* (*Vulgata*); ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν (*Septuaginta*).

[136] *Romani* 8, 15.

[137] *Ieşirea* 14, 15.

„Și săbiile cu două tăișuri în mâinile lor."[138] Cei care se bucură în așternuturile lor – despre cuvioși este vorba, despre bărbați desăvârșiți este vorba –, ce altceva au aceștia? „Și săbiile cu două tăișuri în mâinile lor." Săbii cu două tăișuri. Săbiile cuvioșilor sunt cu două tăișuri. Citim în *Apocalipsa lui Ioan*, care se citește în biserică și este acceptată[139] – căci nu este socotită între scrierile apocrife, ci între cele canonice –, se spune, așadar, acolo despre Dumnezeu Mântuitorul: „Și o sabie ascuțită de ambele părți ieșea din gura Lui."[140] Vezi, așadar, că acești cuvioși primiseră din gura Domnului săbiile cu două tăișuri pe care le au în mâini? Deci Dumnezeu le dă ucenicilor Săi sabie din gura Sa: sabie cu două tăișuri, ceea ce înseamnă cuvântul învățăturii Sale. Sabie cu două tăișuri: și după sensul istoric, și după alegorie; și după literă, și după duh. Sabie cu două tăișuri: cel care îi ucide pe potrivnici și îi apără pe ai săi. Sabie cu două tăișuri. Această sabie are două capete: vorbește și despre vremea de acum, și despre viitor. Aici îi ucide pe vrăjmași, iar în cer deschide Împărăția cerurilor. De ce au sfinții aceste săbii?

„Ca să facă", spune, „răzbunare asupra neamurilor."[141] O, de-aș putea să am și eu această sabie, ca să pot să fac răzbunare asupra neamurilor, ca să pot ucide neamuri potrivnice, precum cel al lui Arie, al lui Eunomie, al lui Macedonie și al tuturor ereticilor! Vezi ce spune? „Ca să facă răzbunare

---

[138] *Psalmul* 149, 6.

[139] În veacurile al III-lea și al IV-lea (probabil din cauza avântului luat de mișcarea montanistă) autenticitatea și autoritatea *Apocalipsei* au fost serios puse în discuție. (n.ed.)

[140] *Apocalipsa* 1, 16.

[141] *Psalmul* 149, 7.

asupra neamurilor." Ca să fie ucise? Ca să piară? Nu aceasta spune. „Pedepse asupra popoarelor."[142] Pedepsește ca popoarele să fie mântuite, ca să fie mântuiți cei care sunt ademeniți de învățători răi. Popoarele nu pot fi izbăvite decât dacă învățătorii vor fi legați. De unde urmează:

„Ca să-i lege pe împărații lor în obezi."[143] Vrei să izbăvești popoarele? Leagă-i pe învățători! „Ca să-i lege pe împărați." Nu i-a numit „învățători", ci „împărați", căci domnesc peste nenorocirile lor. „Ca să-i lege pe împărații lor în obezi." Bine a spus: „În obezi", pentru ca învățătorii să nu fugă și să nu-i amăgească pe mulți, ci să fie legați și să stea pe loc. „Și pe mai marii lor în cătușe de fier."[144] „Pe mai marii lor" – pe cei pe care îi poți vedea zicând în prezența ereticilor: „E un bărbat învățat", „își face semnul Crucii", „îi alungă pe demoni". Cuvioșii Domnului, care au săbii cu două tăișuri, adică cu două capete, din Vechiul și Noul Testament, îi leagă pe acei învățători și înlănțuiesc picioarele lor, ca să nu poată fugi. „Și pe mai marii lor în cătușe de fier." Îi leagă, nu-i ucid. Nu-i omoară, ci îi leagă. Le încătușează mâinile și îi duc la Biserică în lanțuri de fier. Acestea sunt lanțurile alcătuite din mărturiile Scripturilor, când o mărturie se leagă cu o altă mărturie. Dacă vrei să nu fie rupte aceste lanțuri, ele trebuie să nu fie simple, ci împletite din ambele părți. „Funia împletită în trei nu se rupe."[145] Însă de ce toate acestea?

---

142 *Psalmul* 149, 7.
143 *Psalmul* 149, 8.
144 *Psalmul* 149, 8.
145 *Ecclesiastul* 4, 12.

„Ca să facă asupra lor judecată scrisă."[146] Ce este judecata scrisă? Cei care mai întâi L-au negat pe Dumnezeu să se întoarcă mai apoi prin pocăință. „Judecată scrisă": să-i dezlege pe captivi, pe cei pe care [mai înainte] îi legaseră și pe care, înlănțuiți, i-au scos din Biserică, să-i dezlege mai apoi în Biserică. „Să facă asupra lor judecată scrisă." Să vorbesc în cuvinte mai lesne de înțeles. „Să facă asupra lor judecată scrisă", adică să-i judece pe ei așa precum s-a arătat în Scripturi.

„Această slavă este pentru toți cuvioșii Lui."[147] Bineînțeles, slava nu este acolo unde este aur, argint, nestemate sau veșminte siriene. Ce altceva i-ar mai trebui celui care are această sabie? Vezi ce spune? „Această slavă este pentru toți cuvioșii Săi." Să ne rugăm Domnului pentru această slavă, să armăm mâinile noastre cu sabia scoasă din gura Mântuitorului nostru și să putem spune: „Binecuvântat este Domnul Dumnezeul meu, Cel care deprinde mâinile mele la luptă, degetele mele la bătălie."[148] Cine are această *romphaea*[149] nu se teme de sabia veacului. Cine are această sabie nu se teme de sabia veacului. Vă spun un lucru nou. Deseori sabia veacului acestuia cedează în fața celeilalte și deseori s-a întâmplat ca sabia veacului să ne ofere nouă acea sabie. Căci, dacă nu ne vom teme de aceasta, o primim pe cealaltă. Să-I mulțumim, așadar, Celui care are această sabie și să-L binecuvântăm pe El în vecii vecilor. Amin.

---

[146] *Psalmul* 149, 9.

[147] *Psalmul* 149, 9.

[148] *Psalmul* 143, 1.

[149] Termenul grecesc ῥομφαία desemnează o „sabie lungă cu două tăişuri folosită de traci".

Omilie la Psalmul 10

Mai sus s-a vorbit mai pe larg [despre] ce înseamnă „la sfârșit”, pe care Symmachus[150] l-a tradus prin ἐπινίκιον[151], Aquila[152] și *Sexta*[153] prin τῷ νικοποιῷ[154]. Să ne întoarcem

---

[150] Symmachus (sec. al II-lea), care după Sfântul Epifanie de Salamina era un samarinean trecut la iudaism, a făcut o nouă traducere în grecește a Vechiului Testament, din care s-au păstrat numai fragmente. Traducerea, deși cu parafraze, este considerată de o valoare superioară celei a lui Aquila. (n.ed.)

[151] Termenul ἐπινίκιος are înțelesul de „privitor la victorie, victorios, triumfal”.

[152] *Aquila* (sec. al II-lea), păgân de origine, se convertește la creștinism; vine însă în conflict cu Biserica și trece la iudaism. Îmbrățișând această nouă religie, traduce în grecește Vechiul Testament. Pentru fidelitatea traducerii sale, dusă până la servilism, iudeii o adoptă în locul *Septuagintei*. (n.ed.)

[153] Celebra ediție critică a lui Origen, *Hexapla*, conținea Vechiul Testament dispus pe șase coloane paralele: 1. textul ebraic; 2. textul ebraic transliterat cu caractere grecești; 3. traducerea lui Aquila; 4. traducerea lui Symmachus; 5. *Septuaginta*; 6. traducerea lui Theodotion. Uneori, pentru unele cărți biblice, Origen mai creează și o a șaptea ori a opta coloană, citând alte tălmăciri biblice. Impunătoarea lucrare se găsea la Biblioteca din Cezareea Palestinei și Fericitul Ieronim o va folosi pentru alcătuirea tălmăcirilor și lucrărilor sale exegetice. Din nefericire, opera s-a pierdut și astăzi avem numai fragmente. (n.ed.)

[154] Νικοποιός – „cel care aduce victoria, învingătorul”.

acum la *Psalmul* 10, număr care este începutul și sfârșitul, în jurul căruia se desfășoară orice calcul, căruia i se datorează și Decalogul, adică prima Lege. Același număr de cetăți a primit spre a le cârmui și omul drept din Evanghelie, înmulțindu-și banii dați de Domnul[155]. Și, ca să spun un lucru mai surprinzător, de la acest număr începe numele lui Iisus, adică al Mântuitorului, și de acolo își are originea acel nume din patru litere de nerostit pentru evrei, nume care se scrie prin *ioth he vav he*[156]. Prin acest număr se descompune numărul 100 în decade, iar cel de 1000, la rândul său, se compune din zece numere de 100 și [tot așa], până unde poate judecata omenească să ajungă. Tot timpul acest număr este sfârșitul și începutul, potrivit cu acel pasaj: „Eu sunt A și Ω, începutul și sfârșitul"[157].

„Mă încred în Domnul. Cum ziceți sufletului meu: «Mută-te în munți ca o vrabie»?"[158] Cei care mănâncă crude[159] cărnurile Mielului și urmează litera care ucide[160] vor să tălmăcească acest psalm ca referindu-se la David, când fuge din fața lui Saul și este silit să locuiască în deșert. Ei zic că el ar fi spus: „Deși Saul și toată armata sa nu-mi îngăduie să locuiesc în țară și, după obiceiul pasărilor și al fiarelor, pribeag și

---

[155] *Cf. Luca* 19, 17.

[156] Aluzie la valoarea numerică pe care o aveau în Antichitate literele alfabetului grec și ale celui ebraic. *Iota* (prima literă a numelui Iisus – 'Ιησοῦς) în greacă și *iod/ioth* în ebraică notau numărul 10.

[157] *Apocalipsa* 21, 6.

[158] *Psalmul* 10, 1.

[159] Iudeii. *Cf.* FERICITUL IERONIM, *De exodo (Despre Ieșire)* – ediția Morin, pp. 537-538.

[160] *Cf. 2 Corinteni* 3, 6.

rătăcitor zbor și alerg încoace și încolo, Îl am totuși călăuză pe Dumnezeu și, punându-mi în El încrederea, nu mă voi teme de cursele voastre". Și, într-adevăr, dacă se citește doar începutul, explicația lor nu pare neîntemeiată. Dar ceea ce urmează: „Că au surpat ceea ce ai așezat"[161] și celelalte până la capăt nu se potrivesc cu această explicație.

Așadar, omul duhovnicesc, care le judecă pe toate și care nu este de nimeni judecat[162], spune că acest psalm este cântat de Domnul și Mântuitorul nostru cu un dublu înțeles: cu unul îl spusese îngerilor care Îl slujeau, cu altul Se adresase puterilor potrivnice, care doreau să-L batjocorească și să-L gonească. Dacă Se adresează îngerilor, are acest înțeles: „De ce, ținând cont de capcanele diavolului și de întreaga sa armată, pe care o vedeți întărâtată împotriva Mea, Mă îndemnați să Mă întorc la cer și, părăsind cele pământești și de jos, să locuiesc în munții Mei? De ce vreți să-Mi iau aripile firii Mele dumnezeiești, să părăsesc conviețuirea [cu firea] omenească și să-Mi duc traiul în siguranță printre cele cerești, de vreme ce am venit ca, având încredere în Domnul, adică în dumnezeirea Mea, să-i înving pe vrăjmașii cei mândri?" Dacă însă acest cuvânt este adresat puterilor potrivnice Lui, trebuie să fie înțeles astfel: „În zadar credeți că, rânduiți în cete împotriva Mea, ar trebui să Mă înfricoșez de glasurile voastre, de vreme ce pentru aceasta am venit: ca să Mă lupt și să înving luptând". Însuși titlul psalmului, după [variantele lui] Aquila și Symmachus, vădește acest înțeles.

---

[161] *Psalmul* 10, 3.

[162] *Cf. 1 Corinteni* 2, 15.

Pe de altă parte, altcineva (fiindcă acest psalm nu conține nimic ieșit din comun care să nu poată fi înțeles de către orice om drept) va putea desigur sprijini înțelesul sfânt al celor care raportează psalmul la Hristos, afirmând însă că întregul pasaj poate fi interpretat și ca referindu-se la persoana prorocului, adică a omului drept.

„Mă încred în Domnul. Cum puteți spune sufletului meu: «Mută-te în munți ca o vrabie»?" Vicleanul vrăjmaș L-a ispitit în deșert pe Dumnezeu Mântuitorul și vrea [acum] să-i scoată din țara Israelului pe toți oamenii drepți, pentru ca, locuind într-un loc lipsit de virtuți, să-i nimicească acolo mai ușor. Dar îndemnul este o viclenie. Căci nu-l sfătuiește să-și ia pene de porumbel, pasăre blândă, curată, domesticită, despre care se spune că nu are fiere[163] și care este oferită Domnului în templu, ci pene de vrabie, pasăre flecară și rătăcitoare, care după creșterea puilor nu rămâne fidelă perechii sale (deși Aquila și Symmachus au tradus în mod general „pasăre" în loc de „vrabie"). Prin „munți" îi putem înțelege pe aceia despre care într-un alt loc se spune: „Apropiați-vă de munții veșnici"[164]; și în al doilea psalm al treptelor: „Am ridicat ochii mei către munți, de unde îmi vine ajutorul"[165]. După ce urâciunea pustiirii va sta în loc sfânt, în acești munți trebuie să ne mutăm[166].

„Fiindcă, iată, păcătoșii și-au întins arcul, și-au pregătit săgețile în tolbă, ca în întuneric să-i străpungă pe cei

---

[163] Potrivit zoologiei aristotelice. (n.ed.)

[164] *Miheia* 2, 9 (după *Septuaginta*).

[165] *Psalmul* 120, 1.

[166] *Cf. Daniel* 9, 27; *Matei* 24, 15-16.

drepți cu inima."[167] În locul acestora, în [versiunea] ebraică este scris: „Fiindcă, iată, nelegiuiții și-au întins arcul, și-au așezat săgeata peste coardă, ca să lovească în întuneric pe cei drepți cu inima". De aceea spune: „Vreți să Mă mut în munți, fiindcă păcătoșii sau nelegiuiții și-au pregătit săgețile aprinse, care trebuie respinse de pavăza credinței. Și în tolbele lor au săgeți spre a-i lovi pe cei drepți, nu în timpul zilei, nu în noapte străvezie[168], când întunericul este domolit de mângâierea lunii, ci când noaptea este în toi, iar întunericul palpabil, ψηλαφητὸν σκότος[169]. De aceea să știți că Eu Însumi nu ascult sfaturile voastre, fiindcă vrăjmașii sunt pregătiți de luptă și caută să rănească, nu atât pe Mine, pe care nu Mă pot învinge, cât pe cuvioșii Mei. De vreme ce pentru mântuirea acestora am venit din cer, nu trebuie să-i las orfani. Iată, au pus, precum spuneți, «săgeata peste coardă» și vor să-i prindă, prin dulcile momeli ale plăcerilor, pe fiii Mei nevârstnici, adolescenți și tineri. Căci toată forța diavolului este în coapsă[170], pe care tocmai de aceea, când s-a întâlnit Iacov cu Mine în luptă, am făcut-o să se veștejească[171], adică am făcut să i se usuce acel γλαφυρόν[172] al său. Așadar, fiindcă

[167] *Psalmul* 10, 2.

[168] *Cf.* VERGILIUS, *Eneida*, IX, 373.

[169] Întuneric care poate fi pipăit, atins, palpabil. *Cf.* *Ieșirea* 10, 21 (după *Septuaginta*).

[170] *Cf.* *Iov* 40, 16.

[171] *Cf.* *Facerea* 32, 25, 32.

[172] Γλαφυρός avea sensul inițial de „scobit, gol pe dinăuntru", folosit cu referire la peșteri ori la unele instrumente muzicale. În dialectul ionic-atic și apoi în greaca κοινή este folosit cu precădere în sensul de

pe întuneric vor să-i străpungă pe cei drepți cu inima, să spună dreptul Meu: «Cuvântul Tău, Doamne, [este] o lampă pentru picioarele mele, o lumină pentru cărările mele»[173]. În plus, Eu, Care stau în formație de luptă, îmbrăcat în echipament de soldat, nu dau înapoi de la lupta începută, mai ales când spuneți că ei «au întins arcul, au pregătit săgețile în tolbă», dorind să-i rănească pe drepții Mei. Și totuși nu au putut încă să-i lovească. «Au întins arcul, au pregătit săgețile în tolbă, ca să străpungă în întuneric pe cei drepți cu inima.» După ce s-au pregătit astfel, Eu Mă așez la mijloc, primesc săgețile acelora, pentru ca slujitorii Mei să nu îndure durerea Mea, să fie vindecați prin rănile Mele și ca, îndurând Eu suferința, ei să nu sufere și să spună: «Doamne, precum cu un scut ne-ai înconjurat pe noi cu bunăvoința Ta!»[174]"

Se poate înțelege însă și altceva, [și anume] că „puterile eretice sau potrivnice, prin învățăturile ereticilor, și-au întins blasfemiile lor [precum corzile arcului] și caută prin felurite viclenii să-i prindă în cursă pe drepții Mei. Căci arcașii sunt cei care, profitând de întunericul lor, adică ceea ce înțeleg

---

„finisat, cizelat, elegant, delicat" (*cf.* Pierre Chantraine, *Dictionnaire Étymologique de la Langue Grecque*, tome I: A-Δ, Paris, Éditions Klincksieck, 1968, pp. 226-227). *Glafirele* este și titlul unei lucrări de comentarii scrise de Sfântul Chiril al Alexandriei. Aplicat la comportamentul uman, τὸ γλαφυρόν are înțelesul de „eleganță a moravurilor, rafinament, politețe" (*politesse de moeurs*, Bailly; *refinement*, Liddell Scott). Aici Fericitul Ieronim îl folosește în accepțiunea sa peiorativă: „afectare, prețiozitate, fățărnicie".

[173] *Psalmul* 118, 105.

[174] *Psalmul* 5, 12.

ei prin tainele [lor] ascunse, vor să lovească inimile curate ale celor drepți. De aceea Eu și drepții Mei trebuie să ne mutăm la înălțimile mărturiilor din Scripturi, după cum și în Evanghelie stă scris: «Dacă [cineva] te-a lovit peste [obrazul] drept, întinde-i-l și pe celălalt»[175]". Nu spune: „Întinde-i-l pe cel stâng", ci: „Pe celălalt", adică pe celălalt drept, fiindcă omul drept nu are nimic stâng în el[176]. Dacă te-a tulburat printr-o singură mărturie din Scripturi, tu învinge-l prin alta și împlinește ceea ce stă scris într-un alt psalm: „Un abis cheamă alt abis în sunetul cascadelor Tale"[177], astfel încât să-ți vină în sprijin ambele Testamente și lațul ereticilor să fie rupt prin opunerea „celeilalte" drepte, prin „mutarea" în munți și prin „chemarea" abisului la abis.

„Că au surpat ceea ce ai așezat."[178] Și acestea, ca și cele de deasupra, se adresează fie unui om drept oarecare, fie lui Dumnezeu. De aceea trebuie să te întorci la cele cerești, fiindcă așa de bine sunt pregătiți vrăjmașii pentru luptă, încât orice ai construi, aceia vor dărâma. Căci zilnic surpă învățăturile Tale și Legea scrisă în inimile credincioșilor și, prin îndemnuri la lucruri potrivnice, le răstoarnă.

„Dar omul drept ce a făcut?"[179] Acest [pasaj poate] să fie înțeles în mod diferit. Fie referindu-se chiar la omul drept

---

[175] *Cf. Matei* 5, 39.

[176] Încă din perioada clasică, adjectivul *sinister, -tra, -trum* avea pe lângă sensul propriu de „stâng, din partea stângă" și pe cel de „nefericit, defavorabil, rău, stricat, pervers".

[177] *Psalmul* 41, 9.

[178] *Psalmul* 10, 3.

[179] *Psalmul* 10, 3.

– și [atunci este tălmăcit] așa: omul drept nu a făcut nimic pentru năruirea celor care se străduiesc să distrugă legile lui Dumnezeu și care, fără vreo pricină, îl expun capcanelor lor; sau: împotriva acelor vrăjmași care încearcă să distrugă poruncile lui Dumnezeu, omul drept nu [poate] face altceva decât să ceară stăruitor ajutorul Celui care locuiește în templul Său sfânt, al Cărui tron este în cer și ai Cărui ochi îl urmăresc pe cel smerit, ca să-l scoată din cursele care i se întind. Fie referindu-se la Dumnezeu – și [atunci este tălmăcit] așa: deși vrăjmașii sunt pregătiți de luptă și pândesc nevăzuți, ca leul în ascunzătoarea sa, ca pe nesimțite să-l ucidă pe omul nevinovat și să distrugă templul lui Dumnezeu, totuși Domnul locuiește în sfântul templu al Său și niciodată nu lipsește din templul sau tronul Său, fiindcă, după ce cad unii, se ridică alții. Din această pricină, în cele care urmează este scris:

„Domnul [este] în sfântul Său templu, Domnul [are] în cer scaunul Său."[180] „Scaunul", adică tronul lui Dumnezeu, prin care, după uzanța biblică, [trebuie] să înțelegem Împărăția [lui Dumnezeu], după cum [stă scris] într-un loc: „Dumnezeu Îi va da tronul lui David, tatăl Său"[181] și într-un alt loc: „Cu dreptate se pregătește tronul domniei"[182] sau: „Când regele cel drept s-a așezat pe tron"[183]. „Domnul [este] în sfântul Său templu, Domnul [are] în cer scaunul Său." Înainte ca Solomon să fi construit templul, prorocul știe că

[180] *Psalmul* 10, 4.
[181] *Luca* 1, 32.
[182] *Pildele* 16, 12 (după *Septuaginta*).
[183] *Pildele* 20, 8 (după *Septuaginta*).

templul Domnului este duhovnicesc și că tronul Lui este în cer. Într-un alt loc, când este căutat [Domnul], se spune așa: „Tron Îmi este cerul”[184]. Când tronul Domnului este în cer, atunci este înconjurat de cer și se află într-o parte a acestuia; când [însă] tronul Domnului este cerul, întreg cerul devine tronul Său. De aceea, potrivit cu [tălmăcirea de tip] ἀναγωγήν[185], „Domnul Care locuiește în sfântul Său templu” înseamnă: „Domnul Care locuiește în sufletul credinciosului – fie într-o parte a acestuia, fie în tot”. Când nu suntem încă desăvârșiți și când în noi se află ceva bun, dar și ceva rău, Dumnezeu locuiește doar într-o parte din noi, adică „în cer”. Când suntem însă desăvârșiți și împliniți, ne prefacem cu totul în lăcașul Domnului și devenim „cerul”, tronul Său. În sens propriu, în schimb, prin „templul lui Dumnezeu” se înțelege fie Domnul și Mântuitorul nostru, Care spune: „Eu în Tatăl și Tatăl în Mine”[186], fie firea omenească pe care Și-a asumat-o Mântuitorul, fie în mod general Biserica, fie în mod particular fiecare om drept în parte.

„Ochii Săi urmăresc pe cel sărac, pleoapele Sale îi cercetează pe fiii oamenilor.”[187] Să le punem în față „pleoapele” și „ochii” Domnului celor care înțeleg în sens propriu mânia și furia lui Dumnezeu. Dacă ei înțeleg cele de mai sus ἀνθρωποπαθῶς[188], și pe acestea vor fi constrânși să le accepte

---

[184] *Isaia* 66, 1.

[185] 'Αναγωγή, „anagogie”, interpretare a Bibliei care se ridică de la sensul literal al textului la cel mistic.

[186] *Ioan* 14, 10.

[187] *Psalmul* 10, 4.

[188] „În conformitate cu sentimentele și pasiunile specifice naturii umane.”

la fel. Iar dacă este absurd a-L înzestra pe Atotputernicul Dumnezeu cu ochi și pleoape, vor fi constrânși să caute chiar și pentru mânie o explicație duhovnicească, iar pentru furie la fel. Bineînțeles ar fi o mare prostie ca acestea și cele de mai sus să nu fie înțelese la fel, fie după duh, fie după trup. Prin urmare, în acest loc aceasta trebuie înțeles, și anume că omul drept nu se teme de atacul vrăjmașilor, avându-L sprijin pe Dumnezeu, Care le vede și le cercetează pe toate și nu îngăduie ca omul Său smerit să cadă în cursa amăgelilor lor sau să fie rănit de săgețile lor. Omul smerit este acela despre care mai jos se spune: „Omul smerit Ție Ți-a fost lăsat"[189]. În același timp, trebuie observat că Dumnezeu deschide ochii Săi, făcând vădit dreptate, spre a fi de ajutor celui smerit și că, oricât de singur și sărac ar fi cineva, El îl ocrotește mereu cu privirea Sa. Iar când este Judecător și cei judecați sunt fiii oamenilor (căci nu sunt vrednici să fie numiți „fiii lui Dumnezeu"), atunci nu urmărește cu ochii Săi, ci cu pleoapele cercetează, închizându-Și într-o anumită măsură ochii, trecând cu vederea și nedorind a ști ceea ce știe. „Căci, dacă ții seama, Doamne, de nedreptate, cine va îndura?"[190] Varro[191] povestește că pleoapele[192] sunt numite astfel pentru că se mișcă și palpită[193], adică ὀνοματοποιῶς[194].

---

[189] *Psalmul* 10, 14 (Bibl. Hebr.); *cf.* ediția Morin, p. 355.

[190] *Cf. Psalmul* 129, 3.

[191] Apud LACTANTIUS, *De opificio Dei*, cap. 10.

[192] *Palpebrae*, în original.

[193] *Palpitare*, în original.

[194] „Printr-o onomatopee".

„Domnul îl cercetează pe cel drept și pe cel necredincios; însă cel care iubește nedreptatea urăște sufletul său."[195] În ebraică acestea sunt redate mai bine: „Domnul îl încearcă pe cel drept, iar pe cel necredincios și care iubește nedreptatea sufletul Său îl urăște", pentru ca înțelesul să fie astfel legat de cele de mai sus: în zadar se pregătesc vrăjmașii să străpungă pe întuneric pe cei drepți cu inima și așa mai departe..., fiindcă Domnul este un Judecător drept, de Care nimic nu poate fi tăinuit și Care le face pe amândouă: pe de o parte, îi pune la încercare pe cei drepți ispitindu-i, pe de alta, îi urăște pe cei care sunt necredincioși. Pe cel necredincios și care iubește nedreptatea sufletul Său îl urăște, adică îi urăște pe ei din toată inima și tot sufletul Său. Căci alături de ochi și pleoape trebuie să înțelegem și sufletul, după cum este scris: „Sufletul Meu urăște lunile noi, zilele de sărbătoare și sabaturile voastre"[196].

Pe de altă parte, urmându-i pe tâlcuitorii *Septuagintei*, care spun: „Domnul cercetează pe cel drept și pe cel necredincios", sensul este cu totul altul, și anume că același Judecător au și cei drepți și cei necredincioși și că cei necredincioși trebuie judecați pentru aceea că iubesc nedreptatea și urăsc sufletul lor.

Iar apoi se adaugă ceva de felul ultimei părți a unui silogism, ceea ce se numește „concluzie". Căci, deși cineva ar [putea] nega că și-a urât sufletul său, totuși din aceea

---

[195] *Psalmul* 10, 5.

[196] *Isaia* 1, 13.

că iubește nedreptatea dovedește că l-a urât[197]. După cum și Solomon, în *Cartea Pildelor*, spune: „Cel care respinge mustrarea se urăște pe sine însuși"[198]. Dacă cel care iubește nedreptatea își urăște sufletul, cel care iubește dreptatea, în schimb, își iubește sufletul său, conform spusei: „Cel care dobândește înțelepciunea se iubește pe sine însuși"[199]. De aceea și Mântuitorul spune: „Cel care Mă iubește pe Mine păzește poruncile Mele"[200]. Pentru că El Însuși este dreptatea.

Nu trebuie însă să se considere că, de vreme ce în primul psalm stă scris: „De aceea nu se vor ridica necredincioșii la judecată"[201], urmându-i pe tâlcuitorii *Septuagintei*, aici s-ar spune contrariul: „Domnul cercetează pe cel drept și pe cel nelegiuit". Căci, așa cum între cei drepți există deosebire, la fel există și între cei nelegiuiți. Și, la fel cum oamenii drepți au diferite lăcașuri [în casa Tatălui][202], tot așa necredincioșii desăvârșiți în răutate și nedreptate, care luptă împotriva lui Dumnezeu cu tot cugetul lor, nu se vor ridica la judecată.

---

[197] Tipul de silogism la care se referă autorul este cel de figura I, numit mai târziu de către scolastici „BARBARA" (cu premise și concluzie universal-afirmative):

Toți A sunt B (premisa majoră).
Toți C sunt A (premisa minoră).
Toți C sunt B (concluzie).
Toți cei care iubesc nedreptatea își urăsc sufletul.
Toți cei care sunt necredincioși iubesc nedreptatea.
Toți cei care sunt necredincioși își urăsc sufletul.

[198] *Pildele* 15, 32.

[199] *Pildele* 19, 8.

[200] *Ioan* 14, 21.

[201] *Psalmul* 1, 5.

[202] *Cf. Ioan* 14, 2.

Există însă alții care sunt considerați păcătoși doar uneori și care, fiind de o ticăloșie mai mică, sunt hărăziți judecății Domnului.

„Va ploua lațuri peste păcătoși."[203] Nu e nicio îndoială că Domnul [„va ploua"]. O face tocmai pentru păcătoși, pentru ca aceia care se folosesc rău de libertatea lor, prinși în lațurile Domnului, să meargă pe drumul drept, ca struniți de hățurile Sale, și să poată înainta prin Cel care spune: „Eu sunt Calea"[204]. De aceea, în *Cartea lui Ieremia*[205], pescarii și vânătorii sunt puși, pentru izbăvirea lor, să pescuiască cu mreje peștii răzlețiți în vâltori învolburate și să prindă din toți munții și dealurile fiarele hoinare. Așadar, prin acest verset și prin cele ce urmează nu sunt promise, după cum cred mulți, cazne păcătoșilor, ci leacuri.

„Foc, pucioasă și suflul furtunilor [va fi] partea lor de cupă."[206] Cetății Babilon i se spune: „Ai cărbunii focului, vei ședea peste ei și-ți vor fi de ajutor"[207]. Pucioasa aprinde focul acestor cărbuni. Acest foc, întețit de vânt, este ațâțat de vârtejul furtunii pentru ca, topind tot ceea ce este impur în aurul nostru, tot ceea ce, după prorocirea lui Iezechiel[208], e argint, aramă, cositor și plumb în noi, să ne prefacă din nou în aur. De aceea și în *Isaia* este scris: „Va spăla Domnul necurățenia fiilor și fiicelor Sionului și va șterge sângele din mijlocul lor prin duhul judecății și prin duhul arderii"[209]; și în *Maleahi*:

---

203 *Psalmul* 10, 6.
204 *Ioan* 14, 6.
205 *Ieremia* 16, 16.
206 *Psalmul* 10, 6.
207 *Isaia* 47, 14-15 (după *Septuaginta*).
208 *Iezechiel* 22, 18.
209 *Isaia* 4, 4.

„Iată Domnul pășește precum focul topitorului și iarba nălbitorilor și va ședea curățind ca pe aur și argint poporul Său"[210]. Cupa celor păcătoși este plină de „foc, pucioasă și suflul furtunii". „Cupa pentru vin curat este plină cu un amestec" din care „beau toți păcătoșii pământului"[211]. Eu socotesc că Sodoma a băut din această cupă a focului și a pucioasei, pentru că despre ea s-a prorocit prin Iezechiel: „Va fi întoarsă Sodoma la starea de mai înainte"[212], iar în Evanghelie: „Mai ușor [va fi] pentru țara Sodomei"[213]. „Căci Domnul nu Se va răzbuna de două ori pentru același lucru."[214] De aceea și Lazăr, care își ispășise păcatele sale în timpul vieții și băuse cupa mâniei Domnului[215], bea [acum] în sânul lui Avraam acea cupă despre care este scris: „Cupa mântuirii voi primi și numele Domnului voi chema"[216]. Și cetatea Ierusalimului băuse cupa caznelor pentru îndreptarea sa; de aceea i se spune ei: „Trezește-te, trezește-te, Ierusalime, care ai băut cupa năruirii, potirul mâniei!"[217] Și Ieremia a primit din mâna Domnului aceeași cupă de vin curat, ca să dea de băut cetății Ierusalimului și tuturor popoarelor de pe cuprinsul pământului; cei care beau varsă, cad jos[218] și, frângându-și mândria, întru pocăință se închină.

---

[210] *Maleahi* 3, 2-3.
[211] *Psalmul* 74, 8.
[212] *Iezechiel* 16, 55.
[213] *Matei* 10, 15.
[214] *Naum* 1, 9 (după *Septuaginta*).
[215] *Cf. Ieremia* 25, 15.
[216] *Psalmul* 115, 4.
[217] *Isaia* 51, 17.
[218] *Cf. Ieremia* 25, 27.

„Că drept este Domnul și dreptățile a iubit, fața Sa a privit dreptatea."[219] În locul acestora, în ebraică apare: „Fiindcă Domnul este drept și iubește dreptatea, fețele lor vor vedea dreptatea". Domnul, spune psalmistul, este drept din motivele arătate mai sus: fiindcă, lăsându-l pe cel drept în acest veac pradă ispitelor, nu-l pedepsește, ci îl pune la încercare, și sufletul Său îl urăște pe cel necredincios care iubește nedreptatea. Una este a păcătui învins de poftele trupești, și alta este a trece păcatul în voință. De aceea, pe astfel de oameni a căror inimă nu se pocăiește, sufletul lui Dumnezeu îi urăște. Și, fiindcă trimite ploaie de curse peste păcătoși și le dă acelora să bea, după cum merită, potirul caznelor, El Însuși este drept și iubește dreptățile. Căci, precum Unul este Dumnezeul adevărat, chiar dacă prin asociere cu El sunt mulți care sunt numiți „zei", și precum Unul este și Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, iar ceilalți sunt numiți „fii" [ai Săi] prin adopție, tot una este și dreptatea cea adevărată, cum apare scris la începutul *Cărții Pildelor*[220], dar, prin împărțirea ei, sunt numite astfel mai multe fapte pe care le iubește Dumnezeu. De aceea spune: „Fața Lui a văzut dreptatea" – „fața Lui", adică a lui Dumnezeu –, ca să se înțeleagă că judecă cele drepte. Iar în ebraică [versetul] se spune cu acest înțeles: cei care vor fi judecați, atât cei drepți, cât și cei necredincioși și păcătoși, vor vedea dreptatea lui Dumnezeu, iar fețele lor vor contempla dreptatea Domnului și vor spune: „Drept ești, Doamne, și dreaptă este judecata Ta"[221].

---

[219] *Psalmul* 10, 7.
[220] *Pildele* 1, 3 (după *Septuaginta*).
[221] *Psalmul* 118, 137.

Omilie la Psalmul 15

„O inscripție pe o stelă pentru însuși David."[222] Pentru acestea în *Quinta* s-a pus chiar cuvântul ebraic „*mactham* David", pe care Aquila l-a tradus prin „al smeritului și cinstitului David", iar Symmachus, prin „al smeritului și neprihănitului David". Și tot Aquila, în *Psalmul* 55 și în ceilalți până la *Psalmul* 59, tălmăcește același cuvânt când spune: „Al smeritului și desăvârșitului David". De aici înțelegem că un singur cuvânt semnifică „cinstit", „neprihănit" și „desăvârșit", deși de fiecare dată acestea sunt precedate de „smerenie". Și aceasta pentru că în ebraică este folosit un cuvânt compus din alte două cu înțeles deplin. La fel cum noi spunem „atotputernic" – două cuvinte unite într-unul singur –, tot așa și cuvântul *mactham* indică prin silaba *mac* cuvântul „smerit", iar prin *tham* pe cele trei de mai sus.

Șase sunt, dacă nu mă înșel, psalmii care poartă acest titlu: *Psalmul* 15, *Psalmul* 55, *Psalmul* 56, *Psalmul* 57, *Psalmul* 58 și *Psalmul* 59. Toți aceștia se referă la iconomia și pătimirile Domnului și Mântuitorului nostru. Și, deși diferă între ei în conținut prin anumite cuvinte adăugate, scoase ori schimbate, au totuși în comun o singură expresie, și anume

---

[222] *Psalmul* 15, 1 (în *Vulgata*).

„o inscripție pe o stelă", care aici în *Psalmul* 15 apare singură. Ceilalți cinci sunt precedați și de-o istorisire, pentru ca prorocia despre Domnul și Mântuitorul nostru să fie arătată nu doar prin vorbe, ci și prin fapte. Cred că acești psalmi care cuprind această taină și care sunt precedați de un astfel de început sunt șase din cauză că Mântuitorul, murind în a șasea zi a lumii pentru noi pe cruce și înviind, ne-a lăsat aceasta ca pe o stelă a biruinței Sale, ca să scriem acești psalmi cu acest început în inimile noastre și să repetăm prin ei cuvintele lui Dumnezeu, iar cugetele noastre să-și amintească de dumnezeiasca moarte. Precum Iacov a făcut stelă Rahilei, care dăinuie până în ziua de azi[223], la fel și noi să însemnăm în inimile noastre stela aducerii-aminte[224] a pătimirilor Domnului.

Faptul că Dumnezeu a rânduit în Lege: „Să nu-ți faci ție stelă, [lucruri] pe care Domnul Dumnezeul tău le urăște"[225] să nu fie considerat potrivnic tâlcuirii noastre, căci de forma de singular a cuvântului „stelă" a unit forma de plural neutru [a pronumelui relativ], zicând: „Pe care Domnul Dumnezeul tău le urăște", adică să nu faci astfel de fapte care să rămână veșnic [înscrise pe stelă] spre pierzania ta. Căci pe acestea Domnul Dumnezeul tău le urăște. Dacă, din întâmplare, prin nepăsarea noastră, cel care seamănă vrajbă în țara făgăduinței

---

[223] *Cf. Facerea* 35, 20.

[224] În textul latin avem de-a face cu o hendiadă (figură de stil care constă în înlocuirea unui substantiv însoțit de un atribut prin două substantive în raport copulativ): *titulum et memoriam (in corde) signare* pentru *titulum memoriae (in corde signare)*.

[225] *Deuteronomul* 16, 22 (după *Septuaginta*).

face astfel de stele, οἱ διορακτικοί[226], adică învățătorii, vor porunci fiilor lui Israel să le dărâme, să le surpe și să le nimicească din țara unde curge lapte și miere. O astfel de stelă și-a făcut în zadar și Abesalom ca pe un monument funerar, care până azi dăinuie spre amintirea și rușinea paricidului [său][227]. Într-o astfel de stelă este prefăcută și soția lui Lot, pentru că nu a vrut să privească înainte, ci în spate[228].

Ca urmare a celor spuse mai sus, se ivește întrebarea de ce tâlcuitorii *Septuagintei* au căutat să tălmăcească în mod diferit față de ceea ce este în ebraică sau în celelalte variante. Sunt multe pasajele din care acest lucru se poate înțelege, dar cel mai bine reiese din începutul *Psalmului* 9. Acesta începe în ebraică cu *lamanasse almuth laben*, ceea ce a fost tradus de Symmachus prin: „Izbânda fiilor adolescenței", iar în *Quinta* prin: „Izbânda fiilor tinereții". Tâlcuitorii *Septuagintei*, nedorind a dezvălui fățiș regelui Ptolemeu și neamurilor pătimirile și Învierea Mântuitorului, au tălmăcit prin: „Întru sfârșit, pentru cele ascunse ale Fiului", arătând prin acest titlu că au ținut să ascundă anumite taine, pe care nu au vrut să le împărtășească. La fel și aici au ales să tălmăcească pe [*mactham*] prin στηλογραφίαν[229], adică lucru vrednic de a fi înscris pe o stelă, fiindcă „smerenia", „cinstea", „neprihănirea" și „desăvârșirea" se vădeau [toate] nu într-un om (căci nu este

---

[226] Διορατικός – „perspicace, pătrunzător; clarvăzător, înzestrat cu darul profeției".

[227] *Cf. 2 Regi* 18, 17-18.

[228] *Cf. Facerea* 19, 26.

[229] Στηλογραφία – „inscripție pe o stelă".

nimeni care să îndrăznească a se numi cu acest nume), ci în Fiul lui Dumnezeu. Pentru ca astfel noi să surprindem un înțeles ascuns în titlu și altul dezvăluit în cuvânt.

O stelă este pusă pe mormânt și pentru bărbații curajoși și pentru cei care au murit pentru patrie, spre aducerea-aminte a vitejiei de altădată. Și, oriunde sunt trofee comemorând victorii, oriunde sunt expuse legi publice, găsim și stele cu inscripții. Prin urmare, [mult] mai lesne de urmat este tălmăcirea acelora care raportează psalmul la Domnul Mântuitor.

„Păzește-mă, Doamne, că spre Tine am nădăjduit! Am spus Domnului: «Dumnezeul meu ești Tu, pentru că nu ai nevoie de bunurile mele».”[230] Dacă unul ori doi apostoli ar fi făcut tâlcuire acestui psalm, mare ar fi însemnătatea tâlcuirii lor. Într-adevăr, în *Faptele apostolilor*, în legătură cu acest pasaj (care nu mai apare în niciun alt psalm), aflăm că Petru, împreună cu apostolii lui Hristos – Matia fiind deja primit în locul lui Iuda printre cei doisprezece –, explicând [vorbele prorocilor], a luat cuvântul și, printre multe [altele], a zis: „Bărbați frați, cuvine-se să vi se vorbească cu îndrăzneală despre strămoșul David, că a murit, a fost îngropat, iar mormântul său este la noi până în ziua de azi. Fiind el, așadar, proroc și știind că Dumnezeu i-a jurat lui cu jurământ să așeze pe tronul lui [un om] din rodul coapselor lui, prorocind, a vorbit de Învierea lui Hristos, că nu a fost lăsat în iad și nici carnea Sa nu a văzut putrezire. Dumnezeu L-a înviat pe Acest Iisus, ai Cărui martori suntem noi toți”[231].

---

[230] *Psalmul* 15, 1-2.

[231] *Faptele* 2, 29-32.

Așadar, de vreme ce toți apostolii în aceeași măsură au raportat acest psalm la Domnul Mântuitorul[232], noi, care vrem să fim creștini, trebuie să urmăm întru totul cuvintele lor. Și să nu ne mirăm că El, Care era egal cu Dumnezeu și S-a smerit, primind chipul robului[233], vorbește acum cu glasul robului. De aceea în titlu stă scris „smeritul", „cinstitul", „neprihănitul" și „desăvârșitul": pentru că Cel care nu are nevoie de ajutorul nimănui într-atât Se smerește, încât pentru noi, pentru Biserică, adică pentru trupul Său, Se roagă stăruitor Domnului. Și, într-adevăr, este o dovadă de mare smerenie ca Dumnezeu să Se roage pentru oameni, ca Stăpânul să Se roage pentru robi, Sfântul [să Se roage] pentru păcătoși. Nu numai că El Însuși S-a dat pe Sine să fie îmbrăcat, să I se dea să bea și să fie pedepsit asemenea robilor Săi, dar, chiar atunci când aceștia se rugaseră și rugile le fuseseră ascultate, a mărturisit că [de fapt] El Însuși S-a rugat [pentru ei] și rugăciunile Sale au fost ascultate. Luându-Și, așadar, trup omenesc, a văzut forțele potrivnice, a văzut și armata rânduită în cete a diavolului, care se aruncă împotriva Sa, și de aceea spune aici: „Păzește-Mă, Doamne, căci, dacă nu-Mi vei păzi trupul, adică Biserica care în Tine are nădejdea, zadarnic veghează cei care o păzesc!"

Cele ce urmează: „Am spus Domnului: «Dumnezeul meu ești Tu»" sunt adresate apostolilor, ucenicilor și nouă, dacă ne dovedim demni de a-I fi ucenici, spre a ne arăta ce I-a

---

[232] În continuare, vom majuscula pronumele referitoare la psalmistul David, în acord cu interpretarea tradițional-hristologică a psalmului.

[233] *Cf. Filipeni* 2, 6-7.

spus[234] Stăpânului zidirii. Așadar, ce I-a spus Acestuia? „Dumnezeul Meu ești Tu." Ceea ce înseamnă: „Tu, Stăpânul tuturor, ești mai cu seamă și al Meu, adică ai devenit Stăpânul celor ale Mele". Și în Vechiul Testament Dumnezeu era Stăpânul tuturor, ca Unul care a zidit lumea, dar mai cu seamă S-a făcut Stăpânul celor drepți, după cum [El Însuși] spune: „Eu sunt Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacov"[235]. Deci cum erai pentru ei, tot așa mai cu seamă ești acum Stăpânul Meu, fiindcă socotești vrednic să fii Stăpânul celor ale Mele. Se arată [apoi] și motivul pentru care Îi este Lui Stăpân: „Fiindcă nu ai nevoie de bunurile Mele". Căci Dumnezeu cel atotputernic nu are nevoie de cele ale omului și nici faptele noastre bune nu au vreo înrâurire asupra desăvârșirii lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu nu primește creștere.

Însă El primește și pretinde de la noi doar atât cât reușim noi, chinuindu-ne și sforțându-ne, să facem, pentru ca mai apoi să dea înapoi ce a primit. Căci și acela care în Evanghelie dintr-o mină făcuse zece nu numai că a primit ce restituise, ci i-a fost dată chiar și cealaltă mină pe care celălalt nu putuse s-o înmulțească[236]. În *Cartea lui Iov* este scris: „Ce-I folosește Domnului dacă tu faci calea ta dreaptă?"[237] Ceilalți stăpâni, deși sunt puternici, totuși nu pot spune robilor lor: „Nu avem

---

[234] Este vorba despre Hristos. Psalmul este interpretat în cheie mesianică.

[235] *Matei* 22, 32.

[236] *Cf. Luca* 19, 13-27.

[237] *Iov* 22, 3 (după *Septuaginta*).

nevoie de strădaniile voastre", dat fiind că ei se folosesc de slujirea acelora. Singur Dumnezeu este cu adevărat Stăpân, El Care de aceea are nevoie de slujirea robilor Săi, ca să aibă prilej de a le da îndărăt cu prisosință.

În același timp să fim încredințați că, dacă Mântuitorul Se roagă pentru noi (desigur, în Evanghelie S-a rugat și pentru apostoli și le-a permis acestora să doarmă, deși mai înainte îi silise să vegheze[238]), cu atât mai mult noi trebuie să ne rugăm pentru noi înșine. Deși alergăm repede, fără El nu putem totuși ajunge la capăt, după cum spun și tâlcuirile lui Symmachus și cea din *Quinta*: „Binele meu nu este fără Tine"; la acest înțeles se referă și tâlcuirea: „Dacă n-ar zidi Domnul casa, în zadar s-ar osteni cei care o zidesc. Dacă n-ar păzi Domnul cetatea, în zadar ar priveghea cel care o păzește"[239].

„Sfinților care sunt pe pământul Lui, a săvârșit toate vrerile Sale minunate în ei."[240] În locul acestor cuvinte, în ebraică este scris: „Sfinților care sunt pe pământ și celor din înălțimile Mele, toată vrerea Mea întru ei". Aceste bunuri care Ție nu-Ți lipsesc, o Tată, lipsesc sfinților Mei, pentru care am făcut ca toate vrerile Mele să fie minunate! Căci am săvârșit vrerile Mele minunate nu în afara lor, ci în ei. Pentru ca, îndreptându-se fiecare în parte, înțelegând cine a fost înainte și cine a început a fi acum, vrerile Mele minunate să se facă în ei – asta totuși dacă ei vor putea, ieșind din Egipt și traversând deșertul, să intre în țara făgăduinței, țară care este începutul țării celor vii.

---

238 *Cf. Marcu* 14, 34-41.
239 *Psalmul* 126, 1.
240 *Psalmul* 15, 3.

Faptul că, după cum se spune, doar în țara lui Dumnezeu se fac minuni nu este opus neapărat faptului că se fac minuni în câmpia Taneos, adică în Egipt[241]. Firește, e o mare diferență între minunile făcute de Moise și cele făcute de Iisus. Acolo se fuge din Egipt, aici se intră în Iudeea; acolo se caută scăpare de Faraon, aici cei care slujesc sunt adunați laolaltă; acolo broaște, țânțari, cenușă, grindină și întuneric sunt luate drept minuni, aici se poruncește soarelui și lunii; acolo Dumnezeu merge înaintea poporului în chipul unui stâlp de nor și de foc, aici Însuși Mântuitorul iese în întâmpinare cu sabia în mână, arătând că va lupta pentru armata Sa.

Vedeți, așadar, în ce fel minunile făcute în țara făgăduinței sunt mai mari decât cele făcute în Egipt sau în deșert? Dar putem înțelege prin țara lui Dumnezeu Biserica, fiindcă sfinților care se află în ea toate vrerile lui Dumnezeu li se par minunate. Acelora însă care sunt în afara Bisericii, oricare lucru care chiar prin natura sa este uimitor nu le pare a fi minunat. Să fim, așadar, în țara lui Dumnezeu, să ne prefacem în chipul Său și toate vrerile Sale minunate să le împlinească în noi.

„S-au înmulțit slăbiciunile lor și după acestea s-au grăbit."[242] Slăbiciunile cui s-au înmulțit? Bineînțeles, ale sfinților despre care se amintește mai sus că sunt în țara Domnului. Când erau nesăbuiți, necredincioși, smintiți și robi ai feluritelor pofte și desfătări, când trăiau în zgârcenie și pizmă, atunci se înmulțeau slăbiciunile lor. După ce au fost botezați, binecuvântați, întorși spre pocăință și au lăsat în urmă greșelile trecutului, atunci s-au grăbit.

---

241 *Cf. Psalmul* 77, 15.

242 *Psalmul* 15, 4.

Am citit în *Epistola lui Barnaba*[243] – dacă vrea cineva să primească mărturie din ea – că Dumnezeu i-a ales apostoli pe cei care erau mai păcătoși întru toate. Și, dacă erau mai răi decât toţi păcătoșii, se înmulțeau și slăbiciunile în ei, de care vezi mai apoi cât de repede s-au lepădat. Lui Petru, ca și fratelui său, Andrei, li s-a spus: „Vino și urmează-Mă!"[244] La fel și lui Iacov și Ioan, care își părăsesc tatăl, barca și plasa de pescuit. Matei s-a ridicat de la masa sa de vameș și devine apoi apostol. Zaheu coboară din copac și devine sfânt. Pavel prigonește Biserica, se căiește, crede, este botezat, propovăduiește și, supunându-se prigonirilor, i se taie capul. Ce [poate fi] mai grabnic decât această prefacere? Și neamurile, înainte să se întoarcă la Domnul și să audă prin Isaia: „Mai întâi bea aceasta și fă-o repede"[245], erau în toate slăbiciunile sau, după cum a fost tălmăcit de Symmachus, „în necazuri" ori, și mai potrivit, „în idoli", cum apare în varianta lui Theodotion și în *Quinta*. Dar, cu toate că închinarea la idoli se înmulţea, totuși, la primul cuvânt al apostolilor, ele au crezut și s-au întors grabnic la Domnul.

---

[243] *Epistola lui Barnaba* este scriere necanonică, datată cu aproximație între sfârşitul secolului I d.Hr. şi începutul celui de-al II-lea. În *Codex Sinaiticus* este inclusă în Noul Testament. Este citată de către Clement din Alexandria şi Origen. Primul care i-a contestat autenticitatea a fost Eusebiu de Cezareea, care în *Istoria bisericească* o include în rândul cărților ἀντιλεγόμενα (a căror autenticitate este contestată). *Cf.* EUSEBIU DE CEZAREEA, *Scrieri*, partea I, PSB 13, traducere, studiu, note şi comentarii de pr. prof. T. Bodogae, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1987, p. 127.

[244] *Cf. Matei* 4, 19.

[245] *Isaia* 9, 1 (după *Septuaginta*).

În plus, și Aquila tălmăcește prin διαπονήματα[246], ceea ce de obicei la el înseamnă „statui”. Căci în ebraică se spune *asaboth*, același cuvânt care apare și în: „Idolii neamurilor [sunt] argint și aur”[247]. Mai departe, mi se pare că prin aceea că spune προικισαμένων, unde tălmăcitorii *Septuagintei* ziseseră: „s-au grăbit”, caută să arate un înțeles [mai] înalt. Și anume că, după ce apostolii sau neamurile s-au întors întru Hristos, iar Domnul le-a iertat lor păcatele (căci asta înseamnă προικισαμένων[248], fiindcă le-au fost preschimbate metehnele προίκια[249], adică „în dar”, fără a pretinde nimic în schimb), διαπονήματα, adică durerile, au sporit în ei, știind acum cât de adânci au fost apele în care s-au aflat și din ce hău au fost scoși, după cum spun și cele scrise în *Ecclesiast*: „Cel care adaugă știință adaugă suferință”[250] sau cele scrise de Pavel: „[Eu] care nu sunt vrednic să fiu numit apostol, fiindcă am prigonit Biserica lui Dumnezeu”[251]. [Aceasta] se poate însă spune și altfel: „Puterea în slăbiciune se desăvârșește”[252]. Când apostolul este mai slab, atunci este mai puternic. Și noi, dacă vrem să ajungem degrabă la Domnul, trebuie să ne înmulțim slăbiciunile, ca, ajunși slabi în carne, să fim mai puternici în duh[253].

---

[246] Διαπόνεμα – „muncă istovitoare, efort, trudă, osteneală”.

[247] *Psalmul* 113, 12.

[248] Προικισαμένων – „lucruri date ca zestre, date în dar”, de la προικίζω, „ofer în dar, ca zestre”.

[249] Προίκια – „gratuit, fără a pretinde nimic în schimb”.

[250] *Ecclesiastul* 1, 18.

[251] *1 Corinteni* 15, 9.

[252] *2 Corinteni* 12, 9.

[253] *Cf. 2 Corinteni* 12, 10. Acest pasaj este reprezentativ pentru modul în care Fericitul Ieronim îmbină demersul exegetic cu „sensibilitatea”

„Nu voi strânge laolaltă adunările lor pentru vărsări de sânge."[254] Cel care vorbește este în mod clar Mântuitorul. Într-adevăr, cine altcineva ar putea să spună: „Nu voi strânge laolaltă adunările lor pentru vărsări de sânge"? Înțelege, așadar, prin „[ale] lor" fie „ale neamurilor", fie „ale apostolilor". Dacă înțelegem „ale neamurilor", acesta va fi înțelesul: „Deși sunt vinovați de vărsare de sânge și au săvârșit multe ticăloșii, totuși, fiindcă după slăbiciuni s-au grăbit către Mine, adunările lor vor fi neprihănite și cu totul străine de vărsare de sânge". Dacă se referă la apostoli, acest înțeles va avea:

---

filologică. În primă instanță, problema pe care o impune acest verset este cea a raportului dintre „înmulțirea slăbiciunilor" și sensul expresiei „s-au grăbit". Soluția propusă, inspirată dintr-un pasaj din *Epistola lui Barnaba*, ar fi fost suficientă: numărul slăbiciunilor, adică al păcatelor, este direct proporțional cu „graba" convertirii celor ce Îl descoperă pe Dumnezeu. Fericitul Ieronim însă nu se oprește aici. Mereu atent la variantele de traducere din *Hexapla* lui Origen, un adevărat instrument de lucru în mâinile stridonianului, descoperă prin intermediul acestora noi oportunități de interpretare. Variantele „necazuri" (Symmachus), „idoli" (Theodotion), „statui" (Aquila), pentru ceea ce în *Septuaginta* este redat prin „slăbiciuni", fac din întregul verset o aluzie la idolatria neamurilor înainte de venirea Mântuitorului. Traducerea lui Aquila, cu διαπονήματα în sensul de „dureri/statui" pentru „slăbiciuni" și προικισαμένων pentru „s-au grăbit", ar ascunde, în opinia Fericitului Ieronim, un alt înțeles mult mai înalt (*sublimen*): întoarcerea la Hristos aduce cu sine lacrimi de pocăință pentru perioada anterioară convertirii. Astfel, atât exegeza, cât și analiza filologică scot în relief unitatea de profunzime a textului Scripturii, care, aici cel puțin, este doar în aparență periclitată de diferența dintre variantele de traducere.

[254] *Psalmul* 15, 4.

„Cu niciun chip nu Mi se vor mai aduce jertfe precum cele din Vechiul Testament, căci jertfa Noului Testament va fi duhovnicească".

Însă, după un înțeles mai vechi, ar trebui să spunem și astfel: că Dumnezeu îl va urî pe bărbatul care varsă sânge și care înșală[255]; și că va cere sângele celui nelegiuit din mâna străjerului, dacă acesta nu vrea să-i propovăduiască venirea mâniei lui Dumnezeu[256]; și că îl va nimici pe cel care a smintit un micuț[257]; și că este limpede că cei ale căror mâini sunt pline de sânge nu pot să se strângă laolaltă în adunările Domnului, mai înainte de a fi curățiți prin duhul arderii[258]. Prin adunările Domnului trebuie să înțelegem bisericile de azi sau, ceea ce consider a fi mai potrivit, diferitele lăcașuri cerești dinaintea Tatălui, în care cel care a fost pătat de sângele păcatelor nu poate intra.

„Nu voi pomeni numele lor pe buzele Mele."[259] Pe sfinți, ale căror slăbiciuni s-au înmulțit și ale căror adunări pentru vărsare de sânge nu le voi strânge laolaltă, fiindcă s-au grăbit spre Mine, cu niciun chip nu-i voi numi cu numele dinainte, ci cu altele noi; adică, după ce-i voi fi botezat în izvorul Meu, nu-i voi numi ca înainte „fiii oamenilor", ci „fiii lui Dumnezeu". Sau [tâlcuind] altfel: „Voi schimba numele lor", spune, „din Simon în Petru, fiindcă pe piatra lui este construită Biserica Mea[260]; din fiii lui Zevedeu în fiii

[255] *Cf. Psalmul* 5, 6.
[256] *Cf. Iezechiel* 33, 6.
[257] *Cf. Matei* 18, 6; *Marcu* 9, 41; *Luca* 17, 1-2.
[258] *Cf. Isaia* 4, 4.
[259] *Psalmul* 15, 4.
[260] *Cf. Matei* 16, 18.

tunetului[261], căci acelora vreau să le încredințez înaltele taine ale Evangheliei Mele". Nu numai ale acestora, ci și numele lui Avram și al Sarei au fost schimbate, [pentru că] nu se cuvine ca numele celor a căror viață este diferită față de cea dinainte, prin întoarcerea la Domnul, să fie aceleași.

Totuși altcineva va putea tâlcui aceste cuvinte: „Nu voi aminti numele lor pe buzele Mele" și astfel: „Nu voi pomeni în fugă și ca pe un lucru neînsemnat numele lor, ci îi voi avea în adâncul inimii Mele și îi voi păstra în sufletul Meu". După cum și despre poporul necredincios se spune: „Acest popor Mă cinstește cu buzele sale, inima sa însă este departe de Mine"[262], tot astfel Dumnezeu nu îi pomenește cu glasul Său pe drepții Lui, ci îi păstrează în partea cea mai profundă a sufletului Său.

„Partea moștenirii mele și a cupei mele [este] Domnul; Tu ești Cel care îmi vei înapoia mie moștenirea."[263] Mântuitorul nostru este numit în Scripturi „arhiereu" și „împărat". „Arhiereu" în: „Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec"[264], iar „împărat" în: „Eu am fost făcut de El împărat peste Sion, muntele Său sfânt"[265]. Ca preot, partea Lui este Domnul. Căci este scris în Lege: „Fiilor lui Levi nu le voi lăsa moștenire în mijlocul fiilor lui Israel, pentru că Eu sunt partea lor, spune Domnul"[266]. De aceea nu au primit de la Iosua parte în țara

[261] *Cf. Marcu* 3, 17.
[262] *Isaia* 29, 13.
[263] *Psalmul* 15, 5.
[264] *Psalmul* 109, 4.
[265] *Psalmul* 2, 6.
[266] *Cf. Numerii* 18, 20.

Iudeei, ci au fost împărțiți în triburi, împlinindu-se prorocia: „Îi voi împărți pe ei în Iacov și-i voi risipi în Israel”[267]. Dacă leviții nu vor avea altă parte decât Domnul, cu atât mai mult Însuși Cel care este arhiereu și care îndrăznește a spune: „Tatăl, Care Se află în Mine, face lucrările Lui”[268] are cele caracteristice Tatălui, [dar] și partea Sa proprie.

Ca Împărat, I se spune: „Cere-Mi și Îți voi da Ție neamurile ca moștenire și marginile pământului în stăpânire”[269]. Să se observe cu câtă grijă este mânuit cuvântul în ambele [pasaje]! Despre Dumnezeu-Tatăl se spune: „Tu ești partea moștenirii Mele”. „Ești”, se spune, „nu ai fost”, pentru că întotdeauna Fiul Se află în Tatăl și Tatăl în Fiul. Despre neamuri spune: „Tu Îmi vei înapoia Mie moștenirea Mea”, căci au încetat a fi moștenirea Domnului când s-au înmulțit slăbiciunile lor și s-au alcătuit adunările lor pentru vărsare de sânge. Se prea poate ca unii să socotească că și versul de mai jos trebuie să facă referire la Dumnezeu-Tatăl, astfel încât înțelesul ar fi: „Fiindcă M-am deșertat, primind trupul robului Meu, și din măreția Mea am coborât pe pământ, înapoiază-Mi moștenirea Mea, adică pe Tine Însuți, în Care am fost întotdeauna, și preaslăvește-Mă cu slava pe care am avut-o la Tine înainte de a exista lumea[270]. Căci nu-Mi vei da o stăpânire nouă, ci vei înapoia moștenirea Mea, adică desăvârșirea și firea dumnezeiască, pe care de aceea Mi s-a părut că nu

[267] *Facerea* 49, 7.

[268] *Ioan* 14, 10 (Codex *Bezae Cantabrigiensis*).

[269] *Psalmul* 2, 8.

[270] *Cf. Ioan* 17, 5.

o am, deoarece am primit chip de om". Apoi, prin aceea că spune: „Și a cupei Mele", fără îndoială că în Scripturi uneori cuvântul „cupa" se folosește cu sensul de „băutură râvnită" și de „bucurie", după cum e scris: „Cupa Ta care mă amețește este atât de bună"[271] sau în altă parte: „Voi primi cupa mântuirii și voi chema numele Domnului"[272]. După cum Mântuitorul nostru este mâncarea și băutura noastră (de vreme ce ne hrănim cu trupul Său și bem sângele Său), la fel Tatăl este hrana și paharul naturii omenești asumate de Mântuitorul, adică dumnezeirea [Fiului este] una și aceeași cu Dumnezeu-Tatăl.

„Sforile[273] mi-au căzut în [locuri] minunate; căci moștenirea mea este minunată pentru mine."[274] În locul acestui singur popor, am primit spre stăpânire moștenirea întregii lumi; și din lume nu pe oricine, ci pe cei puternici. Căci asta înseamnă „în [locuri] minunate", fiindcă în grecește se spune: „În cei puternici"[275], potrivit cu [versetul]: „Domnul [este] tăria mea, scăparea mea și izbăvirea mea"[276] sau în acord cu altul: „Tăria mea și lauda mea este Domnul"[277]. Dacă cineva este minunat și puternic, acesta face parte din moștenirea

[271] *Cf. Psalmul* 22, 6.

[272] *Psalmul* 115, 4.

[273] *Funes* din textul latin traduce grecescul σχιονία (care echivalează, la rândul său, forma ebraică *habalim*). Σχιονία sunt funiile folosite la măsurarea unei porțiuni de teren. În acest caz, ca și în *Deuteronomul* 32, 9, denumesc porțiunea de teren delimitată prin intermediul lor.

[274] *Psalmul* 15, 6.

[275] 'Εν τοῖς κρατίστοις (după *Septuaginta*).

[276] *Psalmul* 17, 1.

[277] *Psalmul* 117, 14.

Domnului. De aceea însuși Teofil, „prietenul lui Dumnezeu" sau „cel care-L iubește pe Dumnezeu", fiindcă era un astfel de om încât a cerut ca Evanghelia să fie scrisă pentru el, este numit κράτιστος[278], adică minunat și puternic, ceea ce a fost tălmăcit de tălmăcitorii latini mai simplu prin „preabunule Teofile"[279].

Apoi, sfoara se utilizează la împărțirea terenurilor și oricând se distribuie loturile sau se stabilește birul de plătit pentru fiecare lot, așa cum [se arată] și în *Cartea lui Iosua Navi*[280]. Îngerul care are de gând să construiască Ierusalimul se arată prorocului ținând [în mâini] sfoara [de măsurat] și mai întâi măsoară, în conformitate cu planul și orânduiala cetății, dimensiunea [cea mai potrivită] dintre toate, apoi construiește ceea ce a măsurat[281]. Și în cântarea din *Deuteronom* citim: „Partea Domnului a fost făcut poporul său, al lui Iacov, sfoara moștenirii[282] sale, Israel"[283]. Și în *Cartea a II-a a Regilor*, după ce David i-a învins pe moabiți, Scripturile menționează că au fost despărțiți cu două funii cei ce trebuiau să fie uciși și două funii cei ce trebuiau lăsați să trăiască[284]. Însă ce înseamnă faptul că unii dintre moabiți sunt separați spre a

---

[278] Forma de superlativ a adjectivului ἀγαθός.

[279] *Luca* 1, 3.

[280] *Cf. Iosua* 17, 18 (după *Septuaginta*).

[281] *Cf. Zaharia* 2, 1-3 (după *Septuaginta*).

[282] În *Vulgata*, *funiculus hereditatis*; în *Septuaginta*, σχοίνισμα κληρονομίας; în *Textul masoretic*, *hebel nahalat*, partea de moștenire delimitată prin funia de măsurat (τὸ σχοινίον, ου; *hebel*).

[283] *Deuteronomul* 32, 9.

[284] *Cf. 2 Regi* 8, 2 (după *Septuaginta*).

muri și alții spre a trăi, ne arată Orfa și Rut, dintre care una, întoarsă spre idoli și spre țara dinainte, este hărăzită morții, iar cealaltă, urmându-și soacra[285], al cărei nume se traduce prin „dulce", spune: „Poporul tău, poporul meu, Dumnezeul tău, Dumnezeul meu"[286].

Așadar, și noi, dacă vrem să facem parte din moștenirea și sfoara Domnului, să fim puternici și viguroși și să spunem: „Pe toate le pot prin Cel care mă întărește, Hristos"[287]. Nimic slab să nu fie în noi, nimic vlăguit, nimic care să fie socotit nevrednic de a fi primit de către un moștenitor. Prin urmare, Hristos Se laudă cu oamenii Săi drepți și spune: „Căci moștenirea Mea este minunată pentru Mine". Vrei să știi care moștenire a Mântuitorului a fost minunată? Privește-l pe Petru, uită-te la Pavel, la toți apostolii și sfinții, în măsura în care au dat întregii lumi credința, și vei vedea moștenirea lui Hristos minunată!

În schimb, Aquila a tradus: „Într-adevăr, moștenirea Mea este cea mai frumoasă pentru Mine". Și aceasta ca să se împlinească ceea ce se spune în *Cântarea Cântărilor*: „Toată ești frumoasă, iubita mea, și n-ai niciun cusur"[288]. Și iarăși: „Iată, ce frumoasă ești, iubita mea! Iată, ce frumoasă [ești], [cu] ochii tăi de porumbiță!"[289] Tu, care ești frumoasă și puternică, fiind asemănătoare cu cei despre care se cântă: „Frumusețea ta

[285] Noemina.
[286] *Rut* 1, 16.
[287] *Filipeni* 4, 13.
[288] *Cântarea Cântărilor* 4, 7.
[289] *Cântarea Cântarilor* 1, 14.

și strălucirea ta"[290], îl vei auzi pe logodnic: „Uită poporul tău și casa tatălui tău, căci Regele a poftit frumusețea ta"[291].

„Îl voi binecuvânta pe Domnul, Care mi-a dat înțelegere; mai mult, până și noaptea m-au dojenit rărunchii mei."[292] Cel care mai târziu [va] spune: „Carnea mea se va odihni întru nădejde, fiindcă nu vei părăsi sufletul meu în iad, nici nu vei lăsa pe omul drept al Tău să vadă stricăciunea"[293] spune acum în conformitate cu acestea: „Voi binecuvânta pe Domnul, Care mi-a dat înțelegere; mai mult, până și noaptea m-au dojenit rărunchii mei". Dar în ce fel primește înțelegere Cel care este [însăși] înțelepciunea[294]? Iar când se spune: „Iisus creștea prin vârstă, prin înțelepciune și prin har înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor"[295], nu atât Fiul este învățat de Tatăl, cât Omul de firea Sa dumnezeiască. În legătură cu aceasta este și prezicerea proorocului despre Cel care a înflorit din tulpina lui Iesei: „Duhul Domnului Se va odihni peste El, duhul înțelepciunii și al înțelegerii"[296].

Pentru a zdrobi sminteala ereticilor arieni, Aquila și Theodotion au tălmăcit mai bine, spunând: „Voi binecuvânta pe Domnul, sfătuitorul meu"; așa încât Tatăl I-a dat Fiului nu atât înțelepciunea și înțelegerea, pe care [Acesta] înainte nu le-ar fi avut, cât mai degrabă Și-a unit sfatul Său cu judecata

---

[290] *Psalmul* 44, 5.
[291] *Psalmul* 44, 12-13.
[292] *Psalmul* 15, 7.
[293] *Faptele* 2, 26-27.
[294] *Cf. 1 Corinteni* 1, 24.
[295] *Luca* 2, 52.
[296] *Isaia* 11, 2.

Acestuia. După cum în *Pilde* înțelepciunea spune că ea a fost sfătuitoarea lui Dumnezeu, când aceasta se bucura de zidirea lumii și se veselea în fiecare zi[297], la fel aceeași înțelepciune, prin faptul că a primit trup omenesc, a murit și a înviat, arată că nu a fost fără sfatul Tatălui, ci în conformitate cu ce s-a scris: „Să fac voia Ta, Dumnezeul meu, am voit"[298].

Dar și cele ce urmează: „Mai mult, până și noaptea m-au învățat rărunchii mei" trebuie tălmăcite astfel încât prin „rărunchi" să înțelegem „gânduri ascunse și simțământ lăuntric", această ἰδίωμα[299] fiind proprie Scripturilor. Căci, după cât îmi aduc aminte, nu găsesc să fi citit vreodată pe vreunul dintre filosofi, retori, poeți sau chiar medici – care promit cunoașterea naturii trupurilor – care să fi folosit „rărunchi" în sensul de „judecată și cugetare adâncă". Scriptura însă folosește această exprimare; așa încât, când vrea să arate ceva secret, ascuns sau tainic, spune: „Dumnezeule, Care cercetezi inimile și rărunchii"[300]. Și lucrurile stau astfel pentru că inima este ascunsă, iar părțile mai ascunse ale inimii sunt rărunchii. Și în *Cartea Înțelepciunii*, care este numită „a lui Solomon", am găsit scris: „Dumnezeu este martorul rărunchilor săi, cercetătorul drept al inimii sale și ascultătorul limbii sale"[301]. Și în *Cartea patriarhilor*[302], deși se numără printre scrierile apocrife,

---

[297] *Cf. Pildele* 8, 12-31.

[298] *Psalmul* 39, 11.

[299] 'Ιδίωμα – „fel de exprimare specific unei cărți, unui autor; particularitate stilistică".

[300] *Psalmul* 7, 9.

[301] *Înțelepciunea lui Solomon* 1, 6.

[302] *Cartea patriarhilor* sau *Testamentele celor doisprezece patriarhi* este

așa am găsit [scris] că, așa cum fierea este făcută pentru mânie, la fel rărunchii pentru pricepere și abilitate [au fost făcuți][303].

Πανουργία[304], adică priceperea, se poate înțelege în sens bun sau în sens rău: în sens bun, după *Cartea Pildelor*: „Ca să se dea celor nevinovați priceperea, celui mai tânăr însă minte și înțelegere"[305], sau în sens rău, după cum [spune] apostolul: „Mă tem însă ca mintea voastră să nu fie abătută de la curățenia întru Hristos, după cum a abătut șarpele pe Eva prin priceperea sa"[306]. Așadar, ceea ce spune Domnul este: „Știința Mea, cugetarea adâncă și simțământul lăuntric al inimii au fost nu doar în ceruri cu Mine, ci chiar atunci când am

---

o lucrare pseudo-epigrafică care pretinde a conține ultimele cuvinte ale celor doisprezece fii ai lui Iacov – întemeietorii celor douăsprezece triburi ale lui Israel.

303 Πάντα γὰρ ἐν τάξει ἐποίησεν ὁ Θεὸς καλά· τὰς πέντε αἰσθήσεις τῇ κεφαλῇ, καὶ τὸν τράχηλον συνάπτει τῇ κεφαλῇ, καὶ τρίχας πρὸς δόξαν· εἶτα καρδίαν εἰς φρόνησιν, κοιλίαν εἰς διάκρισιν στομάχου, κάλαμον πρὸς ὑγείαν, ἧπαρ πρὸς θυμόν, χολὴν πρὸς πικρίαν, εἰςγέλωτα σπλῆνα, νεφροὺς εἰς πανουργίαν, ψύας εἰς δύναμιν, πλευρὰς εἰς θήκην, ὀσφὺν εἰς ἰσχὺν, καὶ τὰ ἑξῆς (*PG* 2, 1108) – „Că pe toate întru rânduială le-a făcut Dumnezeu bune: cele cinci simțuri pentru cap, grumazul îl leagă de cap, părul pentru slavă; mai apoi inima spre chibzuință, pântecele spre deșertarea stomacului, traheea pentru sănătate, ficatul spre mânie, fierea spre amărăciune, spre râs splina, rărunchii spre pricepere, șalele spre putere, coastele spre susținere, coapsele spre tărie și [tot așa] pe toate celelalte".

304 Πανουργία – „capacitate de a face ceva, abilitate, pricepere/viclenie, șiretenie".

305 *Pildele* 1, 4.

306 *2 Corinteni* 11, 3.

zăbovit în noaptea acestui veac și în întuneric au fost cu Mine și M-au învățat și niciodată nu Mi-au lipsit, astfel încât, orice nu reușea să facă slăbiciunea trupului, cugetul și firea dumnezeiască împlineau". Cele spuse ar putea fi înțelese și astfel: „M-au învățat rărunchii Mei, care cuprind înțelepciunea profundă a divinității; prin ea am fost învățat să nu dau înapoi din fața patimilor care Mă așteaptă, a chinurilor crucii și a slăbiciunii omenești".

Mai mult, fiindcă viața Mântuitorului este o pildă, cine altcineva ar putea spune că e lipsit de păcat nu numai când e treaz, ci chiar și în somn, și că a rămas neatins de toate nălucirile cărnii? Până și oamenii drepți, care își doresc să fie aidoma Stăpânului și Învățătorului lor, își păzesc cu toată grija inimile, și nu doar când sunt treji, ci și în somn, ca să nu fie învinși [de păcat], adică nu doar ziua, ci și noaptea. Mai trebuie să ținem seama și că a spus: „Mai mult, până și noaptea m-au dojenit rărunchii mei", ca să arate că, înainte de a se face noapte sau înainte ca Mântuitorul Însuși să înceapă a fi în noapte, El a fost învățat tot timpul de înțelepciunea Sa.

Există și o altă tălmăcire, pornind de la faptul că Scriptura vorbește tot timpul despre calitățile lui Dumnezeu prin asemănare cu însușirile omenești. De vreme ce se spune, de exemplu, că [Dumnezeu] are picioare, ochi, urechi, mâini și altele de acest fel, atunci prin rărunchi trebuie să se înțeleagă locurile semințelor. După cum originea oamenilor și părțile trupului omenesc sunt ascunse în sământă, tot așa și începutul gândurilor noastre și originea cugetărilor noastre au rărunchii lor. Astfel că, mai înainte de a trece ceva în faptă sau în cuvânt, cugetarea îl pune deja tacit în mișcare, în

desfășurarea ei, și îl cercetează. Ca să se înțeleagă astfel că Domnul și Mântuitorul nostru, pe Care Îl povățuia în fiecare zi Cuvântul lui Dumnezeu, nu numai prin faptă și vorbă, ci nici măcar prin cuget sau începuturile cugetului, care se numesc προπαθείας[307], n-a putut să păcătuiască. Nu pentru că Dumnezeu și Omul ar fi diferiți, ci fiindcă Fiul Omului și Fiul lui Dumnezeu sunt Unul și Același, iar uneori Se roagă ca om, alteori împlinește [rugăciunile] ca Dumnezeu.

„Îl vedeam pe Dumnezeu tot timpul înaintea ochilor mei, fiindcă stă la dreapta mea ca să nu mă clintesc."[308] Pentru cuvântul latinesc *providebam*[309], în greacă este scris προορώμην[310], mai bine însă apare în ebraică: *sebethi*, ceea ce am putea reda în latină prin „puneam". Astfel încât [tălmăcirea corectă] ar fi: „Îl puneam pe Domnul tot timpul înaintea ochilor Mei, la dreapta Mea, și nu puteam fi biruit de înșelătoria vrăjmașilor".

Totodată, ia bine seama că în noi se află puterea de a-L pune pe Domnul înaintea ochilor noștri! Cel care este drept și este asemănător Mântuitorului Îl pune pe Dumnezeu la dreapta sa și spune: „De aceea este la dreapta mea, ca să nu mă clintesc". De aceea Îl pune la dreapta sa, deoarece Îl are înaintea ochilor săi ca Înaintemergător, căruia îi urmează. Însă cine e păcătos și aruncă în spatele său cuvântul Domnului, pentru acela Domnul este la stânga sa. Când diavolul L-a zărit pe

[307] Προπαθεία – „presentiment, intuiție; aprehensiune".
[308] *Psalmul* 15, 8.
[309] „Vedeam înaintea mea."
[310] „Vedeam înaintea mea."

El în stânga păcătosului, se mută pe dată în dreapta sa, ca să ocupe locul Domnului și să se împlinească ceea ce s-a scris despre Iuda: „Să stea diavolul la dreapta sa”[311]. Nu e cazul să discutăm aici de ce acest lucru este prezentat ca o rugăciune, și nu ca expunere a unui fapt. Așadar, Domnului Mântuitor sau, prin mijlocirea Domnului, sfinților Săi, Dumnezeu le stă întotdeauna la dreapta. Într-adevăr, omul drept nu are parte stângă și, în orice parte s-ar întoarce, „îngerul Domnului îi înconjoară pe cei care se tem de El și îi izbăvește”[312].

Vrei să știi [de ce] omul drept nu are parte stângă? Când Moise a ridicat ambele mâini în forma crucii la cer, nu e scris că Aaron era la dreapta sa și Or la stânga, ci că dintr-o parte a stat Aaron, dintr-alta Or. Și în *Cartea Judecătorilor*, Aod – a cărui taină este mare și complicată –, acea căpetenie care avea sabia la șold și a retezat poftele trupești, ba și pe un adversar neghiob și gras l-a străpuns cu spada sa, apare din acest motiv descris ca ἀμφοτεροδέξιος, care are ambele mâini drepte, ceea ce noi putem traduce în latină prin *ambidexter*[313].

Cineva ar putea să obiecteze: „Dacă omul drept nu are parte stângă, în ce fel este arătată înțelepciunea ca având dreaptă și stângă?” Un cititor atent va cumpăni cu ușurință câtă deosebire este între dreapta și stânga înțelepciunii, fiindcă își va da seama despre care lucruri se povestește că ar fi în dreapta acesteia și care în stânga. Căci se spune: „Lungimea veșniciei și a anilor vieții [este] în dreapta sa, însă în stânga

[311] *Psalmul* 108, 5.

[312] *Psalmul* 33, 7.

[313] Ambidextru, cel care se folosește cu aceeași îndemânare de ambele mâini.

sa bogăția și slava"[314]. Vezi că timpul veșniciei și viața veșnică sunt așezate în dreapta înțelepciunii, iar lucrurile cărnii, cele trecătoare și care dispar [chiar] când credeam că le stăpânim, adică bogăția și slava, sunt puse în stânga ei, în conformitate cu aceea că în ziua Judecății unii vor sta în dreapta, iar alții în stânga? Adică mieii și oamenii drepți în dreapta, iar iezii și păcătoșii în stânga ei[315].

Dar și acest lucru l-ar putea respinge un cititor tipicar, [căci] în ce fel susținem că Dumnezeu stă la dreapta celui drept, iar diavolul la stânga celui păcătos, de vreme ce despre Domnul nostru se spune în *Zaharia*: „Și diavolul stătea la dreapta sa ca să i se împotrivească"[316]? Cel care ar aduce această obiecție să citească și cele care urmează, fiindcă, atunci când Satana stătea la dreapta Sa, hainele lui Iisus erau murdare. Este firesc pentru Cel care a luat asupra Sa păcatele noastre și a purtat greșelile noastre să-l aibă pe diavol în dreapta Sa nu atât din cauza Sa, cât din cauza veșmintelor murdare[317]. În același timp, [trebuie] să se țină seama că nu

---

[314] *Pildele* 3, 16.

[315] *Cf. Matei* 25, 33. Vezi și interpretarea acestui pasaj dată de Sfântul Ioan Gură de Aur (Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri*, partea a treia, traducere, introducere, note și indici de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 896). Spre deosebire de acesta, a cărui interpretare miza pe dualitatea folositor-nefolositor (oile sunt folositoare, iar iezii/țapii sunt nerodnici), Fericitul Ieronim scoate în evidență contrastul pur-impur (mieii/oile sunt curați, în vreme ce iezii sunt întinați de păcat).

[316] *Zaharia* 3, 1.

[317] Murdare cu păcatele omenirii asumate de Hristos.

spune: „Diavolul stătea învingător și triumfător", ci în învrăjbire cu Mântuitorul, gata de luptă, dar în îndoială [cu privire la deznodământ], fiindcă nici măcar nu începuse încă să lupte. „Ca să I se împotrivească". Satana I se împotrivea pentru că, așa cum am spus, Iisus avea hainele murdare din cauza păcatelor noastre. Însă, după ce a auzit: „Domnul, Care a ales Ierusalimul, să-ți poruncească ție!"[318], nu a mai stat la dreapta, ci s-a retras în spatele și la picioarele Lui. Îndată Iisus, Marele Preot[319], primește roba, este îmbrăcat în veșminte strălucitoare și, atribuindu-I-se autoritate împărătească, adică fiind alăturat lui Zorobabel[320], construiește Biserica și zidește Ierusalimul duhovnicesc.

„De aceea s-a veselit inima mea și s-a bucurat limba mea."[321] Cuvintele „de aceea" trebuie legate de cele de mai sus, ca să se înțeleagă că aceasta a fost pricina bucuriei ori a veseliei, și anume că necontenit L-a avut pe Dumnezeu înaintea ochilor și că, deoarece Acesta stă la dreapta Sa, El niciodată nu S-a clintit. În acest fel, succesiunea celor spuse devine următoarea: „S-a bucurat inima Mea și limba Mea s-a veselit", adresând Tatălui o cântare de mulțumire pentru mântuirea oamenilor, deoarece, „câtă vreme am stat și am îndurat moartea pe cruce, Domnul S-a așezat la dreapta Mea". Acest pasaj aduce mărturie împotriva celor ce consideră că părțile trupului înfățișate în Scripturi trebuie întotdeauna să

---

[318] *Zaharia* 3, 2.

[319] Iosua, arhiereul din vedenia lui Zaharia, arhiereu care Îl prefigurează pe Hristos.

[320] *Cf. Zaharia* 4, 9.

[321] *Psalmul* 15, 9.

fie înțelese în sens literal. Într-adevăr, să răspundă aceștia: în ce fel limba se veselește prin ea însăși sau cum poate limba, ca și cum ar simți sau ar înțelege, să aibă propria [ei] bucurie? De altfel, nu spune: „S-a veselit inima", ci: „S-a veselit inima Mea". Așadar, despre limbă trebuie să înțelegem că are, la fel ca și celelalte membre, toate însușirile [trupului], după acea [spusă a] lui Solomon: „În puterea limbii [sunt] moartea și viața"[322]. Pe de altă parte, trebuie să notăm că în alte ediții și chiar în *Septuaginta*, din acest pasaj: „S-a veselit limba Mea" – care se găsește astfel în *Faptele apostolilor*[323] și în ediția mai larg răspândită acum[324] – cuvântul „limbă" lipsește, fiind înlocuit cu „slavă", care în ebraică este numită *chabod*, pe când cuvântul pentru „limbă" este *lason*.

De vreme ce pentru retori slava constă în laudele primite pentru discursurile lor, la fel cum slava medicului constă în practicarea artei medicinei, a atletului în forță, iar slava celorlalte arte în atingerea țelurilor pe care și le-au propus, socotesc că de aceea s-a spus „limbă" – prin care se scoate la iveală ceea ce simte – în loc de „slavă". Bineînțeles, prin această salvă trebuie să înțelegem slava acelui Om asumat de Hristos, despre care se spune în alt loc: „Slava Mea și Cel care înalță capul Meu [ești]"[325]. Sau apostolii sunt cei ce trebuie înțeleși ca fiind slava Sa, deoarece L-au proslăvit în toată lumea, așa cum zicem și că slava păstorului este o

---

[322] *Pildele* 18, 21.

[323] *Cf. Faptele* 2, 26.

[324] Cel mai probabil textul face referire la una dintre versiunile din corpusurile *Vetus latina* sau *Itala*, care adunau traducerile cele mai „populare" ale Bibliei printre creștinii latinofoni ai secolul al IV-lea.

[325] *Psalmul* 3, 4.

turmă mare, slava profesorului sunt elevii învățați, iar slava împăratului e o armată puternică. Pe de altă parte, fiindcă Ioan a spus: „Vedem slava Sa, slavă ca a Celui Unul-Născut din Tatăl, plin de har și adevăr"[326], iar într-un alt pasaj este scris: „Ridică-te, slava Mea, ridică-te"[327], [trebuie] să înțelegem că este a Mântuitorului acea slavă pe care apostolii au văzut-o în smerenia trupului Său, pentru ca astfel cu ochi mai pătrunzători să cuprindă nu ceea ce arăta, ci ceea ce ascundea în trup.

„Ba și trupul meu se va odihni întru nădejde. Fiindcă nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei lăsa pe sfântul Tău să vadă stricăciunea."[328] De prisos să mai vrem să discutăm despre aceste cuvinte, care au fost deja explicate de apostoli[329]. Să vorbim, așadar, despre cele care, ca unele mai puțin importante, au fost lăsate deoparte. A spus: „Trupul va sălășlui întru nădejde", deoarece Mântuitorul a coborât la cei morți cu nădejdea învierii de acolo. Și nu a spus: „Va sălășlui" sau: „Se va odihni", cum citim în codicii latini, ci: κατασκηνώσει[330], adică „va pribegi", ca înțelesul să fie: va zăbovi foarte puțin acolo și îi va vedea în trecere pe cei de jos, iar sufletul nu-I va rămâne în iad. „Putere am de a pune sufletul Meu și de a-l lua din nou."[331] Nici nu va fi lăsat de către Tatăl să vadă stricăciunea. Însă spune: „Să vadă" în loc de: „Să simtă", potrivit cu acea ἰδίωμα[332] a Scripturilor:

[326] *Ioan* 1, 14.
[327] *Psalmul* 56, 11.
[328] *Psalmul* 15, 9-10.
[329] *Cf. Faptele* 2, 24-32; 13, 34-37.
[330] Forma de viitor activ, persoana a III-a singular, a verbului κατασκηνόω – „a-și așeza cortul (σκῆνος)", „a se stabili, a locui".
[331] *Ioan* 10, 18.
[332] Particularitate stilistică, fel de exprimare specific unui autor, unei cărți.

„Cine este omul care trăiește și nu va vedea moartea?"[333]; și în alt loc: „[Pe El], Care deși nu cunoscuse păcatul, pentru noi [L-]a făcut păcat"[334]. Ia seama, totodată, că Domnul a avut și trup și suflet; trupul care a fost pus în mormânt și sufletul care a coborât la cei morți. Și, după cum trupul fără suflet este trup întreg, la fel și sufletul fără carne este suflet întreg, căruia nu i-a lipsit nicio proprietate specifică firii pe care îndeobște o are sufletul omenesc fără de păcat.

Acest punct se opune unei noi erezii[335]. Unii argumentează că, deoarece Domnul a intrat prin ușile închise[336], nu a înviat în același trup în care a murit. Să asculte atunci [aceștia] ceea ce Însuși Domnul amintește aici: „Ba și trupul Meu se va odihni întru nădejde". Bineînțeles, după ce Mântuitorul a pătimit și a murit, acel trup care a fost viu a fost pus în mormânt. Așadar, tot acesta, care a zăcut mort și neînsuflețit în mormânt, a și înviat. Însă, dacă același trup a înviat, în ce fel argumentează unii că în Domnul nu trupul nostru a înviat, ci unul duhovnicesc și preamărit? Nu spunem nici că am nega că trupul lui Hristos a luat acea slavă pe care noi credem că până și sfinții o vor primi. Căci acest [trup] stricăcios va fi îmbrăcat atunci în nestricăciune și acest [trup] muritor va fi îmbrăcat în nemurire[337]. Ci că, așa cum, înainte de a pătimi,

---

[333] *Psalmul* 88, 47.

[334] *2 Corinteni* 5, 21.

[335] Discuțiile cu privire la natura trupului înviat al lui Hristos și al oamenilor la învierea morților erau specifice controverselor origeniste din veacul al V-lea. (n.ed.)

[336] *Cf. Ioan* 20, 26.

[337] *Cf. 1 Corinteni* 15, 53.

când S-a schimbat la față și S-a arătat în slavă pe munte, El a avut același trup pe care îl avusese și pe pământ, deși al altei slave, la fel și după înviere în El trupul a avut aceeași fire cu cea pe care a avut-o înainte de a pătimi, dar o înfățișare mai slăvită și mai măreață, împlinindu-se ceea ce a spus Pavel: „Și astfel de acum încolo noi nu mai cunoaștem pe nimeni după trup; și, dacă L-am cunoscut pe Hristos după trup, acum însă nu-L mai cunoaștem [așa]"[338].

Mă văd silit să spun aici o vorbă a apostolului: „O, adâncul bogăției înțelepciunii și cunoașterii lui Dumnezeu! Cât de nepătrunse sunt judecățile Lui și cât de neînțelese sunt căile Lui!"[339] Dumnezeu-Fiul, Dumnezeu Cuvântul, cât timp a fost în ceruri, iar oamenii nu au păcătuit într-atât încât El Însuși să coboare la ei, a rămas, simplu și cu o singură fire, împreună cu Îngerii, Tronurile, Domniile și celelalte puteri[340]. Însă, când a coborât la oameni, adică la cei alcătuiți din suflet și trup, a venit și El în firea [noastră] îndoită, temându-Se ca [nu cumva] cei alcătuiți din trup și suflet să nu poată îndura firea unică [a lui Dumnezeu]. Pe de altă parte, fiindcă în iad sufletele sunt ținute fără trupuri – suflete simple prin firea lor –, nu Dumnezeu Cuvântul[341],

---

[338] *2 Corinteni* 5, 16.

[339] *Romani* 11, 33.

[340] *Cf. Coloseni* 1, 16.

[341] Afirmația Fericitului Ieronim, pe care Morin o califică drept o eroare mai degrabă prin alegerea nepotrivită a cuvintelor decât prin înțelesul urmărit (*verbis magis ... quam sensu*, Morin, p. 382), se află în contradicție cu dogma ortodoxă a Învierii Domnului. Leonțiu din Bizanț susține că „sufletul [Domnului Iisus Hristos] nu pentru firea Lui (căci pe

nici Omul alcătuit din trup și suflet, ci doar sufletul Său a coborât în iad, așa încât și locuitorii acelui tărâm să-L vadă în felul în care are nevoie de El fiecare loc. Știu și că mulți, fiindcă Biserica e trupul lui Hristos, iar noi suntem membrele ei, înțeleg după ἀναγωγήν[342] că cei mai puțin desăvârșiți sunt trupul lui Hristos, iar cei desăvârșiți, sufletul Său; sau că cei ce urmează înțelesul istoric sunt trupul, iar cei care se înalță la înțelesul duhovnicesc, sufletul.

„Mi-ai făcut cunoscute căile vieții, mă vei umple de bucurie cu chipul Tău, desfătări sunt în dreapta Ta până la sfârșit."[343] De vreme ce trupul Său nu a văzut stricăciune și sufletul Său nu a rămas în iad, urcând după înviere învingător la cer, spune din ipostaza acelui Om care înviase: „Mi-ai făcut cunoscute căile vieții, adică am învățat cum sunt eliberați oamenii din iad și în ce chip [pot] să dobândească viață veșnică". Ține cont, totodată, că Cel care este Calea și Viața a spus că a învățat căile vieții, adică în ce fel să-L urmeze oamenii pe El, Care este Calea și Viața. Și cred că, așa cum vorbește ca despre un alt adevăr când le spune iudeilor: „Dacă rămâneți în cuvântul Meu, veți cunoaște adevărul și adevărul vă va face liberi"[344], deși El Însuși este Adevărul, tot

---

aceasta o avea asemenea cu toate celelalte suflete), ci pentru dumnezeirea Cuvântului cu care a coborât și la iad a putut nu numai să nu fie ținut de iad, ci a și dezlegat legăturile celor care erau ținuți acolo, care au crezut în El (*Împotriva lui Nestorie și Eutihie*, *PG* 2, 1341C, apud Pr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p. 176).

[342] Potrivit interpretării anagogice, mistice.

[343] *Psalmul* 15, 11.

[344] *Ioan* 8, 31-32.

astfel, deși El Însuși este Viața, vorbește ca despre o altă viață și, deși El Însuși este Calea, spune că I-au fost arătate alte căi sau, după cum apare în textul ebraic, „calea".

Astfel că trupul pe care l-a primit – și, prin trupul Său, tot neamul omenesc – se bucură că i-au fost cunoscute cele care fuseseră proprii dumnezeirii Fiului. De aceea spune că Se bucură și că bucuria [Lui] împreună cu Tatăl (căci aceasta înseamnă „cu chipul Tău", din versetul: „Îl vei umple de bucurie cu chipul Tău"[345]) Îi este deplină și desăvârșită, iar desfătarea de negrăit, fiindcă șade la dreapta Tatălui și împlinește [cuvântul Scripturii]: „A spus Dumnezeu Domnului meu: «Șezi de-a dreapta Mea, câtă vreme îi fac pe dușmanii Tăi scaun pentru picioarele Tale»"[346]. Fiul șade de-a dreapta Tatălui, Care domnește în slavă, și, fiindcă l-a văzut pe Ștefan, primul Său mucenic, luptându-se împotriva iudeilor, S-a ridicat de pe tron și S-a așezat de-a dreapta Tatălui, ca și cum El Însuși ar lupta pentru mucenic.

Aceasta este bucuria, aceasta este fericirea de la sfârșitul iconomiei [dumnezeiești] sau al biruinței. Căci, în loc de „sfârșit", în variantele lui Aquila și Theodotion și în toate celelalte ediții, cu excepția variantei lui Symmachus și a *Septuagintei*, apare „biruință", pentru că El a pătimit, a înviat și biruitor a pătruns în ceruri, ca să-l așeze pe om la dreapta Domnului.

Trebuie să se țină seama și că în acest pasaj, unde citim: „Mă vei umple de bucurie", Theodotion adaugă: „Șapte bucurii" și: „Cu chipul Tău bucuria în dreapta Ta. Biruitorului", iar

---

[345] *Psalmul* 20, 6.

[346] *Psalmul* 109, 1.

Aquila și Symmachus au tălmăcit prin: „Deplinătatea bucuriilor cu chipul Tău" sau: „Înaintea chipului Tău" și celelalte. Se întrebă poate cineva de ce Theodotion a spus „șapte" în loc de „deplinătate"? Acest lucru îl va putea afla cu ușurință cine are cât de puține cunoștințe de limbă ebraică. Căci cuvântul *saba*, după cum am spus deja și în cartea *Quaestiones Hebraicarum*[347], are patru înțelesuri: „deplinătate" și „îndestulare", „jurământ" și „șapte". Datorită, așadar, acestui echivoc, Theodotion, știind că diferitele daruri duhovnicești sunt în Dumnezeu, a socotit cu cale că trebuie să tălmăcească mai degrabă prin „șapte" decât prin „deplinătate", „îndestulare" sau „jurământ", ca astfel să arate că duhul înțelepciunii și înțelegerii, duhul sfatului și al puterii, duhul științei și al evlaviei, duhul fricii de Domnul sunt la Dumnezeu. Cu adevărat acestea sunt cele șapte bucurii depline, însă hărăzite nu pentru toți, ci doar pentru cel care este vrednic să se bucure veșnic la dreapta Domnului. Din această pricină unii presupun că șapte sunt cerurile menționate de filosofi și șapte stelele numite „rătăcitoare". Totodată, Symmachus, acolo unde noi citim: „Plăcere în dreapta Ta până la capăt", spune: „Putere în dreapta Ta în veșnicie", arătând astfel că cel care este plin de virtuți va rămâne veșnic la Dumnezeu.

---

[347] În Antichitate, *quaestiones* (ζητήματα) reprezentau un gen literar dedicat comentariilor de natură filologică asupra operelor autorilor clasici ca Platon sau Homer. Filon din Alexandria le aplică textelor biblice, la fel ca Eusebius din Cezareea sau Ambrosiaster. *Liber Hebraicarum Quaestionum in Genesim* reprezintă un comentariu verset cu verset al *Facerii*, în care teologul latin compară variantele de traducere grecești și latine cu textul ebraic.

Omilie la Psalmul 82

„Dumnezeule, cine se va asemăna Ție?"[348] Nimeni nu va fi seamănul Tău! „Să nu taci, nici să te liniștești, Dumnezeule!"[349] Vorbește omul Bisericii, din al cărui pântece curg râurile apelor vii[350]. Căci vede recoltă mare și muncitori puțini, mulțime mare de credincioși și puțini învățători care să-i instruiască, mulți eretici, mulți vrăjmași și puțini ostași care să lupte pentru Hristos. „Să nu taci, nici să Te liniștești, Dumnezeule!" Din ce pricină acestea?

„Fiindcă, iată, vrăjmașii Tăi au făcut larmă."[351] Ereticii vorbesc, iar creștinii tac. Aceia fac larmă, iar noi păstrăm tăcere. Aceia hulesc, iar noi nu strigăm. „Fiindcă, iată, vrăjmașii Tăi au făcut larmă." Frumos a spus: „Au făcut larmă", căci nu vorbesc după o rânduială spre a clădi, ci doar strigă în devălmășie spre a nărui. „Și cei ce Te urăsc au ridicat capul."[352] Mare este mulțimea ereticilor și puțini sunt cei care cred în Tine.

„Împotriva poporului Tău au ținut sfat cu vicleșug."[353] Ei vorbesc așa, ca să-i smulgă din Biserica Ta. „S-au sfătuit

---

348 *Psalmul* 82, 1.
349 *Psalmul* 82, 1.
350 *Cf. Ioan* 7, 38.
351 *Psalmul* 82, 2.
352 *Psalmul* 82, 2.
353 *Psalmul* 82, 3.

împotriva sfinților Tăi." În fiecare zi nu gândesc altceva decât cum să-i amăgească pe creștini și să-i doboare.

„Zis-au: «Veniți să-i pierdem dintre neamuri»."[354] Văd un lucru nou. Atât de mare este mulțimea ereticilor și atât de mare este felurimea învățăturilor [despre Hristos], încât părerile sunt potrivnice unele altora și numai în ura împotriva noastră se pun de acord. Căci, după cum Irod și Pilat erau dușmani, dar luptând [amândoi] împotriva creștinilor făcuseră pace și înțelegerea lor a fost mai rea decât fu vrajba dintre ei, la fel și aceia în chip ticălos se ceartă, dar în chip și mai ticălos fac tovărășie.

„Împotriva testamentului Tău s-au pus."[355] Tu ai vorbit prin proroci, iar aceia prin Maniheu, Marcion, Arie și Valentin[356]. „Corturile idumeilor și ale ismaeliților."[357] Odată ce am început, părăsind lipsa de însemnătate a sensului istoric, să ne ridicăm cugetul la modul mai înalt al prezentării înțelesului duhovnicesc... Căci istoria este simplă, în ea poporul iudeu vorbește celorlalte neamuri care luptă împotriva lui. De fapt, orice s-a făcut spre prefigurarea noastră a fost făcut. Israel este atacat, izbânda lui ne-a fost nouă cu folos. Să vedem, așadar, care sunt cei care luptă împotriva Bisericii. „Corturile idumeilor." „Idumei" se tâlcuiește prin „muritori". Frumos a spus: „Corturile". Căci [acestea] nu au temelii și nu sunt case, ci [doar] corturi, lăcașuri mereu strămutate. Și

---

[354] *Psalmul* 82, 4.

[355] *Psalmul* 82, 5.

[356] Unul dintre corifeii gnosticismului, întemeietorul curentului gnostic cu același nume. (n.ed.)

[357] *Psalmul* 82, 6.

ale idumeilor și ale ismaeliților. „Ismaeliți" [se tâlcuiește] prin „aproape ascultători". Frumos a spus: „Aproape ascultători", căci nu-L aud pe Dumnezeu, ci merg mai departe.

„Moabul și agarenii, Gheval și Amon."[358] Fiecare nume în parte are înțelesul său ascuns; câte nume, atâtea taine. „Moab" se tâlcuiește prin „din tată"; căci nu se găsesc în Tatăl, ci afară din Tatăl, fiindcă L-au părăsit pe Tatăl de dinainte. Și agarenii – ceea ce se tâlcuiește prin „prozeliți și străini" –, care mai înainte fuseseră cetățeni, mai apoi sunt rătăcitori. Căci nu sunt de acasă, ci străini, ca unii care luptă împotriva casei Tatălui.

„Gheval" se tâlcuiește prin „vale deșartă". Nu sunt din munți, ci din vale. Căci nu cunosc cele de deasupra, ci cele de dedesubt. Nu sunt din cer, ci cu totul de pe pământ. De aceea a zis: „Vale deșartă", fiindcă există și o vale care nu-i deșartă. Oricine este umil și se smerește pe sine pentru Hristos, acela este vale și câmp, nu unul deșert, ci bun. „Amon și Amalec." „Amon" se tâlcuiește prin „neam mincinos". Așadar, despre eretici se vorbește. „Neam mincinos", pentru că nu-L urmează pe Cel care spune: „Eu sunt Adevărul"[359], ci îl urmează pe cel care este stăpânitorul minciunii. Și „Amalec", care se tâlcuiește prin „cel care linge", căci ei nu suportă deloc să se așeze în Biserică, ci doar ling toate temeliile acesteia. Nu mănâncă cuvintele Scripturilor, ci ling pământul precum șarpele.

„Și cei de alt neam, cu cei care locuiesc în Tir."[360] În locul a ceea ce avem noi scris: „De alt neam", în ebraică este

---

[358] *Psalmul* 82, 6-7.
[359] *Ioan* 14, 6.
[360] *Psalmul* 82, 7.

scris *Philistim*, care se tâlcuiește prin „cupa otrăvii", fiindcă se îmbată din cupa Babilonului, după cum spune Ieremia: „Cupa de aur a Babilonului îmbătând tot pământul"[361]. Ia seama ce spune: „Cupa de aur a Babilonului"! Babilon se tâlcuiește prin „neorânduială". De fapt, cupa de aur [este reprezentată de] învățăturile filosofilor și elocința oratorilor. Cine nu a fost înșelat de filosofi? Cine nu a fost amăgit de oratorii acestei lumi? Ei dețin cupa de aur, pe din afară au strălucirea elocinței, iar pe dinăuntru sunt ascunse otrăvuri, care nu pot fi mascate, decât dacă sunt acoperite sub chipul aurului. Așadar, vezi apa îndulcită cu miere a elocinței și nu bănuiești otrăvurile nimicitoare. „Cei de alt neam, cu cei care locuiesc în Tir." Tir se tâlcuiește prin „strâmtorare". Și pe bună dreptate, căci acolo sunt strâmtorări, și nu lățimea care este Hristos, după cum spune și apostolul corintenilor: „Voi nu sunteți la strâmtorare în noi, dar inima voastră s-a strâns pentru noi"[362].

„Că și Asur a venit împreună cu ei."[363] Aceia au venit primii, iar el îi urmează. Să luăm seama cine poate să fie cel care îi urmează. Asur se tâlcuiește prin „diavol". Și pe bună dreptate, fiindcă el însuși este vrăjmașul și răzbunătorul, așa cum este scris în *Psalmul* al optulea: „Să îl distrugi pe vrăjmașul și pe pedepsitorul"[364]. El ne face să păcătuim și el ne acuză spre a fi pedepsiți. „Că și Asur a venit împreună cu ei." Îl au

---

361 *Ieremia* 51, 7.
362 *2 Corinteni* 6, 12.
363 *Psalmul* 82, 8.
364 *Psalmul* 8, 2.

pe diavol conducător, îl au pe diavol împărat. Peste aceia nu Iosia[365], un rege drept, ci Asiria[366] domnește.

„S-au făcut ajutor fiilor lui Lot."[367] Lot se tâlcuiește prin „decăzut", ceea ce înseamnă „[decăzut] de la Dumnezeu", precum neamul iudeilor, fiindcă toți ereticii se pun de acord cu iudeii în huliri.

Multe sunt cele ce trebuie spuse, dar timpul ne împiedică. Căci e nevoie de multă vreme ca să trecem prin fiecare amănunt. Cine ar putea cu ușurință să vorbească despre: „Fă-le lor ca lui Madian și lui Sisara, ca lui Iavin la râul Chișon. Pierit-au în Endor; făcutu-s-au ca gunoiul pământului. Pune pe căpeteniile lor ca pe Oriv și Zev și Zevel și Salmana, pe toate căpeteniile lor care au zis: «Să moștenim noi jertfelnicul lui Dumnezeu»"[368]? S-au considerat ai Bisericii și au pretins pentru ei Biserica.

„Dumnezeul meu, pune-i pe ei ca pe o roată!"[369] Nu sunt statornici, ci mereu nesiguri, astfel încât nu au un lăcaș [stabil] și zboară nestatornici tot timpul. Într-adevăr, așa cum roata nu este prin ea însăși statornică, la fel nici ereticii nu rămân la părerile lor, ci mereu își schimbă credința.

„Precum paiul în fața vântului."[370] El cere unsprezece pedepse împotriva acelora, fiindcă unsprezece sunt tainele apostolilor pe care le-au tăgăduit. Dar un cititor înțelept ar

---

[365] *Cf. 2 Paralipomena* 34, 1-2.
[366] *Cf. Miheia* 5, 5.
[367] *Psalmul* 82, 8.
[368] *Psalmul* 82, 9-11.
[369] *Psalmul* 82, 12.
[370] *Psalmul* 82, 12.

putea să zică: „De ce desparți un verset în două și aduci vătămare Scripturii vorbind de unsprezece apostoli, de vreme ce știm că Domnul Mântuitorul nostru a avut doisprezece apostoli?" Numărăm unsprezece fiindcă Iuda, care a fost ultimul, a fost trădător și este scăzut din număr. „Dumnezeul meu, pune-i pe ei ca pe o roată!" Ai [aici] o plagă. Cu grijă socotește-le, dar, și pe cele care urmează! „Precum paiul în fața vântului" – iat-o pe a doua. „Precum focul care arde pădurea"[371] – iat-o pe-a treia. „Ca văpaia arzând munții"[372] – este a patra. „Așa îi vei urmări pe ei cu viforul Tău"[373] – a cincea. „Și cu mânia Ta îi vei tulbura"[374] – a șasea. „Umple fețele lor cu rușine"[375] – a șaptea. „Și să caute numele Tău, Doamne"[376] – a opta. „Să roșească și să se tulbure în vecii vecilor"[377] – a noua. „Să se rușineze și să piară"[378] – a zecea. „Și să știe că numele Tău este Domnul"[379] – a unsprezecea. „Tu singur ești Cel Preaînalt peste tot pământul."[380]

Până aici este mânie, ceea ce urmează este însă îndurare. „Și cu mânia Ta îi vei tulbura." Nu a spus: „Ucide", ci: „Tulbură-i pe ei", ca să se întoarcă la Tine. Iată [ce înseamnă]

[371] *Psalmul* 82, 13.
[372] *Psalmul* 82, 13.
[373] *Psalmul* 82, 14.
[374] *Psalmul* 82, 14.
[375] *Psalmul* 82, 15.
[376] *Psalmul* 82, 15.
[377] *Psalmul* 82, 16.
[378] *Psalmul* 82, 16.
[379] *Psalmul* 82, 17.
[380] *Psalmul* 82, 17.

a șasea. „Umple fețele lor cu rușine." Nu cu suferință, ca nu cumva să fie opriți de moarte și să nu se poată întoarce la Domnul. Umple fețele lor cu rușine, nu cu suferință. Din care pricină nu-i ucizi pe ei? Cuvântul dumnezeiesc o arată: „Ca să caute numele Tău, Doamne". Căci, dacă vor căuta, vor găsi. Cei înșelați de eretici să se întoarcă la Domnul. Iată a șaptea. „Să se rușineze și să piară." Cel ce roșește în păcat este aproape fără de păcat. Iată a opta. Ar putea să spună cititorul înțelept: „Tâlcuirii pe care ai zis-o i se opune pasajul: «Și să piară»". Cum să piară cei ce se rușinează ca să fie mântuiți? „Să piară", spune el, să piară ereticii și să fie mântuiți creștinii. Ca și cum ai zice: „Cel care a preacurvit să piară", dar nu fiindcă râvnești să piară cel ce a preacurvit, ci fiindcă vrei să piară preacurvia din el. [La fel,] atunci când este mântuit unul care a preacurvit, nu este mântuit ca unul care a preacurvit, ci ca unul care [s-a făcut] drept și neprihănit. Că să știți că acela este înțelesul cu care am vorbit, Însuși Sfântul Duh spune: „Să se rușineze și să piară". De ce să piară? „Ca să știe că numele Tău este Domnul." Să piară în minciună și să fie mântuiți în adevăr. „Tu singur ești Cel Preaînalt în tot pământul." Nu sfaturile ereticilor, nu eonii lui Valentin și zilele fără de număr, nu Basilide, care pretinde c-ar fi trei sute șaizeci și cinci de zei; nu spune: „Mulțimea fără de număr a zeilor falși", ci: „Tu singurul ești Cel Preaînalt în tot pământul"! A Cărui slavă este în vecii vecilor. Amin.

Omilie la Psalmul 83

Mai înainte, când [am vorbit] despre *Psalmul* 80, am spus deja că în titlul *Psalmului* 8, al *Psalmului* 80 și al *Psalmului* 83, adică al acestuia, apare scris: „Pentru cămări”[381]. Cămările am spus că sunt un fel de grânare, în care sunt păstrate roadele. Să vedem, dar, ce spune.

„Cât de plăcute sunt corturile Tale, Doamne al puterilor!”[382] Așadar, acestea sunt cămările în care trebuie păstrat grâul duhovnicesc. „Faceți-vă prieteni cu mamona nedreptății, care să vă primească în corturile veșnice.”[383] „Cât de plăcute sunt corturile Tale, Doamne al puterilor!” Cât de plăcute sunt corturile prin care omul de pe pământ este mutat la cer!

„Jinduiește și se topește de dor sufletul meu în curțile Domnului.”[384] Fericit cugetul acesta care în toate zilele și nopțile râvnește la corturile Domnului! Cel care e păcătos, când vine moartea, nu cugetă la aceste corturi, ci la pedepse. Nu se gândește la Împărăția cerurilor, ci se îngrozește de flăcările gheenei. „Jinduiește și se topește de dor sufletul meu în curțile Domnului.” Luați seama ce dragoste sau ce dorință

---

[381] *Psalmul* 83, 1 (în *Vulgata*).

[382] *Psalmul* 83, 1.

[383] *Luca* 16, 9.

[384] *Psalmul* 83, 2.

lovește sufletul omului sfânt în curțile Domnului! Frumos a spus: privesc porțile, dar cum e casa înăuntru nu știu.

„Inima și trupul meu s-au bucurat în Dumnezeu cel viu."[385] Auzi, ereticule, ce se spune! „Cât de plăcute sunt corturile Tale, Doamne al puterilor!" – despre Împărăția cerurilor se vorbește. „Multe lăcașuri sunt la Tatăl Meu"[386], spune Domnul în Evanghelie. „Jinduiește și se topește de dor sufletul meu în curțile Domnului." Acestea sunt curțile în care sfinții vor locui pe vecie, pe care prorocii le râvnesc. „Inima și trupul meu." Luați seama, așadar, că sufletul și trupul deopotrivă râvnesc Împărăția cerurilor! Însă, dacă trupul se descompune în aer, dacă nu înviază, așa cum cred ereticii, de ce râvnește trupul prorocului Împărăția cerurilor? „Inima și trupul meu." Fiindcă se nevoiesc împreună, împreună așteaptă răsplata. Dacă truda este laolaltă, din ce pricină nu ar fi și recompensa laolaltă?

Rogu-vă cu îngăduință a da ascultare! Mai mult se nevoiește trupul decât sufletul în veacul de acum, fiindcă sufletul poruncește, iar trupul slujește. Una este truda celui care slujește, alta este a celui care poruncește. Sufletul Îl râvnește pe Domnul. Trupul postește, trupul în pământ zace, în frig, în temniță, este biciuit, bătut și osândit; violența este proprie trupului. Bineînțeles și sufletul suferă, dar suferința nu răzbate la el decât prin trup. Dar cineva ar putea spune: „De ce spune apostolul: «Carnea și sângele nu vor dobândi Împărăția lui Dumnezeu»[387]?" Vrei să știi de ce este scris

---

385 *Psalmul* 83, 2.

386 *Ioan* 14, 2.

387 *1 Corinteni* 15, 50.

[astfel]? Ascultă ce zice Domnul în *Facere*: „Nu va rămâne Duhul Meu pururea în om, fiindcă este [numai] trup"[388]. Din ce pricină? Ce înseamnă [aceasta]? Tu Însuți Te-ai făcut trup și [tot Tu] învinovățești și osândești trupul? Ci iată ce spune Dumnezeu: „Nu va rămâne Duhul Meu în acești oameni, fiindcă nu trăiesc pe potriva sufletului, ci pe potriva poftei și a patimilor trupești".

Vine și apostolul să dea mărturie: „Cei care sunt în carne nu pot să placă lui Dumnezeu"[389]. Dacă toți cei care sunt în carne nu pot place lui Dumnezeu, în ce fel I-a fost plăcut Lui însuși Pavel, cel care vorbește? În ce chip I-au fost Lui plăcuți Petru sau ceilalți apostoli și sfinți, despre care nu putem tăgădui că au trăit în carne? În acel chip în care tot el spune: „Dar voi nu sunteți în carne, ci în Duh"[390]. [Totuși] erau în carne. Atunci de ce spune: „Nu sunteți în carne"? Fiindcă nu trăiți pe potriva cărnii, fiindcă „cetatea noastră este în ceruri"[391]. Căci noi în acest veac „pribegim departe de Domnul"[392], umblăm pe pământ, dar ne grăbim spre cele cerești. Fiindcă aici nu avem lăcaș trainic, ci suntem străini și pribegi, ca toți părinții noștri[393].

„Căci și vrabia și-a aflat casă și turtureaua cuib, unde să-și pună puii săi."[394] Este ceea ce spune Domnul în Evanghelie:

---

[388] *Facerea* 6, 3.
[389] *Romani* 8, 8.
[390] *Romani* 8, 9.
[391] *Filipeni* 3, 20.
[392] *2 Corinteni* 5, 6.
[393] *Cf. Psalmul* 38, 17.
[394] *Psalmul* 83, 3.

„Vulpile au vizuini și păsările cerului cuiburi”[395]. „Căci și vrabia și-a aflat casă.” A făcut o comparație, luând un exemplu din viața de zi cu zi. Fiindcă spusese: „Cât de plăcute sunt corturile Tale, pe care le jinduiește sufletul meu, iar trupul meu râvnește Împărăția cerurilor!”, a făcut o comparație și a zis: „Păsările sunt libere și, deși rătăcesc prin văzduh, totuși își amintesc de cuiburile lor și se întorc la ele”. Așadar, dacă vrăbiile își caută cuiburile, sufletul omenesc de ce nu-și caută lăcașurile pregătite de Domnul?

„Altarele Tale, Doamne al puterilor.”[396] Ce înțeles au [cuvintele]: „Căci și vrabia și-a aflat casa și turtureaua cuibul, unde să-și pună puii: altarele Tale, Doamne al puterilor”? Unde e legătura? În cele spuse mai sus. „Jinduiește și se topește de dor sufletul meu în curțile Domnului: altarele Tale, Doamne al puterilor.” Ioan a văzut în *Apocalipsă* altarul Domnului, sub care erau sufletele drepților. Căci așa spune: „Am văzut sub jertfelnicul Domnului sufletele celor uciși pentru cuvântul lui Dumnezeu și pentru mărturisirea lui Hristos”[397]. Erau sub altarul lui Dumnezeu, fiindcă fuseseră jertfite pentru Hristos prin mucenicie. Într-adevăr, jertfa adusă Domnului Mântuitor era vrednică să stea în ceruri sub altar.

„Fericiți sunt cei care locuiesc în casa Ta, Doamne!”[398], adică fie în Biserica de acum, fie în „Biserica celor întâi

---

395 *Matei* 8, 20.

396 *Psalmul* 83, 4.

397 *Apocalipsa* 6, 9.

398 *Psalmul* 83, 5.

născuți"[399]. „În vecii vecilor Te vor lăuda."[400] Ia seama cum este slujirea mucenicilor, ca și a îngerilor! Ceea ce fac ei în cer, noi imităm pe pământ. Așadar, când suntem chemați a cânta psalmi și nesocotim chemarea, disprețuim laudele lui Dumnezeu.

„Fericit este bărbatul al cărui ajutor este de la Tine."[401] Al nostru este începutul, al lui Dumnezeu ajutorul. „Suișuri în inima sa a pus."[402] În fiecare zi se gândește cum să urce, nu cum să coboare. Cine este păcătos pune în inima sa nu suișuri, ci coborâșuri. De aceea și Iacov a văzut îngeri urcând și coborând[403]. „Suișuri în inimă a pus." Ceea ce ține de el este să cugete binele, împlinirea însă o lasă [pe seama] lui Dumnezeu. A noastră e hotărârea, a Lui e înfăptuirea. Să vedem unde a pus suișurile.

Ascultă ce spune: „În valea lacrimilor, în locul pe care l-a statornicit"[404]. Citim în *Cartea Judecătorilor* că, atunci când a venit îngerul și a propovăduit poporului, a spus: „Dacă Îl părăsiți pe Domnul, Domnul vă va părăsi pe voi"[405]. Poporul, când a auzit [acestea], a plâns și acel loc a fost chemat „valea lacrimilor"[406]. Am amintit această povestire veche ca să ne ferim de erezie. Căci prin „valea lacrimilor" putem înțelege

---

[399] *Evrei* 12, 23.
[400] *Psalmul* 83, 5.
[401] *Psalmul* 83, 6.
[402] *Psalmul* 83, 6.
[403] *Cf. Facerea* 28, 12.
[404] *Psalmul* 83, 7.
[405] *Cf. Judecători* 2, 1-4.
[406] *Cf. Judecători* 2, 5.

în sens duhovnicesc veacul acesta. Nu suntem pe munte, adică în Împărăția cerurilor, ci în vale, adică în întunericul acestei lumi, și suntem alungați din Rai împreună cu Adam în valea lacrimilor, unde [doar] căință și lacrimi sunt. „În valea lacrimilor, în locul pe care l-a statornicit." Ce a spus aici? Dumnezeu ne-a dat acest loc al luptei ca să luptăm aici împotriva diavolului, împotriva păcatelor, ca să primim cunună în ceruri. Din ce pricină a orânduit o întrecere în luptă? Oare fără o întrecere nu putea Dumnezeu să ne dea viață? Ci El, asemenea unui *agonothet*[407], a făcut o arenă unde să ducem lupta împotriva patimilor noastre, ca să nu dormim, ci să ne nevoim, iar apoi să primim pe merit cununi. Ce urmează?

„Că și binecuvântare va da Cel care a dat Legea."[408] Ne-a dat un loc al luptei pentru ca mai apoi [tot] El, Cel care ne dăduse nouă Legea luptei, să ne dea binecuvântare.

„Merge-vor din putere în putere."[409] Vezi că înțelesul este pe potriva celor spuse mai sus? „Merge-vor din putere în putere." De aceea luptă acum, ca mai apoi să primească cununi. Umblă din putere în putere. Nu a spus: „Din slăbiciune merge-vor în putere". Căci, dacă acum nu vor fi fost puternici, nu vor [putea] fi mai puternici nici apoi. Dar cineva ar putea să zică: „Dumnezeu este milostiv". Vedeți însă ce urmează? „Mila și adevărul le iubește Domnul."[410] Este

---

[407] 'Αγωνοθέτης – „cel care organiza și prezida jocurile publice".
[408] *Psalmul* 83, 7.
[409] *Psalmul* 83, 8.
[410] *Psalmul* 83, 12.

desigur milostiv, dar și adevărat. Când auzi: „milostiv", nu trebuie să nesocotești ce urmează: „și adevărat". Când auzi iarăși „adevărul", să nu deznădăjduiești, să nu-L crezi pe Dumnezeu atât de necruțător; fiindcă El îmblânzește adevărul prin milă. „Paharul este în mâna Domnului, plin cu vin amestecat, a turnat dintr-o parte într-alta"[411], adică a îmblânzit adevărul cu milostivire și milostivirea cu adevărul.

„Arăta-Se-va Dumnezeul dumnezeilor în Sion."[412] Când vor merge din putere în putere, atunci Dumnezeul dumnezeilor Se va arăta în Sion. A Cărui slavă este în vecii vecilor. Amin.

---

[411] *Psalmul* 74, 8.
[412] *Psalmul* 83, 8.

Omilie la Psalmul 84

„Întru sfârşit, fiilor lui Core, un psalm."[413] Core se tâlcuieşte prin „Locul Căpăţânii"[414], locul pătimirilor Domnului. Noi, toţi cei care credem în Învierea Lui, suntem fiii lui Core. Aşadar, ce spunem şi ce anume cântăm într-un glas?

„Binecuvântat-ai, Doamne, pământul Tău!"[415] În greacă s-a spus mai bine: „Εὐδοκήσας, Κύριε", adică: „Bine Ţi-a plăcut, Doamne, pe pământul Tău". Ţi-a plăcut, aceasta ai crezut de cuviinţă, aceasta ai orânduit: ca prin milostivirea Ta să împlineşti ceea ce se spune în versetul următor: „Întors-ai robia lui Iacov, iertat-ai fărădelegea poporului Tău, acoperit-ai toate păcatele lor"[416].

Dar şi tâlcuirea latină o putem înţelege tot aşa. „Binecuvântat-ai, Doamne, pământul Tău!" Pământul, care înainte fusese blestemat, prin venirea Ta este binecuvântat. Acesta auzise înainte: „Spini şi pălămidă vei rodi"[417], acum se spune [despre el], aşa cum stă scris în *Cântarea Cântărilor*: „Floarea câmpului şi crinul văii"[418]. Pământul, care mai înainte rodea

---

[413] *Psalmul* 84, 1 (în *Vulgata*).

[414] Golgota; *cf.* *Matei* 27, 33; *Marcu* 15, 22; *Luca* 23, 33; *Ioan* 19, 17.

[415] *Psalmul* 84, 1.

[416] *Psalmul* 84, 1-2.

[417] *Facerea* 3, 18.

[418] *Cântarea Cântărilor* 2, 1.

spini, aude în *Isaia*: „O Mlădiță va ieși din tulpina lui Iesei și o Floare din rădăcinile lui Se va ridica”[419].

„Întors-ai robia lui Iacov.”[420] Așadar, Domnul a venit să propovăduiască iertarea păcatelor. Este ceea ce în alt loc se spune: „A luat robia ca roabă”[421]. Aceasta înseamnă că noi, care înainte fuseserăm robiți spre pierzanie de diavol, suntem luați acum de Mântuitorul spre mântuire. „Iertat-ai fărădelegea poporului Tău.”[422] Noi credem că asta se împlinește prin botez.

„Acoperit-ai toate păcatele lor.”[423] Asta se împlinește prin pocăință, după cum se spune în *Psalmul* 31: „Fericiți sunt cei ale căror fărădelegi sunt iertate și ale căror păcate sunt acoperite”[424]. Prin botez ne sunt iertate fărădelegile, prin pocăință păcatele ne sunt acoperite; nu ne sunt iertate, ci acoperite. Cu grijă să luăm aminte la înțelesul cuvântului. Odată cu venirea Domnului și Mântuitorului nostru, toate fărădelegile ne-au fost cu totul iertate prin botez. Căci, atunci când trăiam fără Lege, păcătuiam fără Lege, ceea ce în grecește se numește ἀνομία[425], adică fărădelegea, păcatul. Când însă am primit botezul, nu se mai numește ἀνομία, ci păcatul se numește „păcat”. Căci nu este învinovățit de păcat decât cel

---

[419] *Isaia* 11, 1.

[420] *Psalmul* 84, 1.

[421] *Efeseni* 4, 8.

[422] *Psalmul* 84, 2.

[423] *Psalmul* 84, 2.

[424] *Psalmul* 31, 1.

[425] ’Ανομία – „fărădelege”, cuvânt format din particula privativă ἀ- („fără”) și substantivul νόμος („lege”).

care știe că este păcat; unde-i călcarea poruncii, acolo-i păcat. Vreți să aflați în ce chip sunt acoperite păcatele prin virtuți? Ieri eram desfrânat, astăzi sunt cuviincios; cuviința acoperă desfrânarea. Ieri eram un smintit, astăzi chibzuit și mă căiesc pentru greșeală; chibzuința acoperă sminteala. Ieri prădam cele străine, astăzi împart cele ale mele; milostenia acoperă zgârcenia. Fericit cel căruia îi sunt iertate fărădelegile prin botez, dar în al doilea rând vine pocăința, ca o scândură după un naufragiu. Prin urmare, și cel [ce se căiește] poate fi numit „fericit". Deși este salvat nu fără de primejdie, totuși, fiindcă e salvat prin pocăință, trebuie să fie numit „fericit".

„Potolit-ai toată mânia Ta, întorsu-Te-ai de la iuțimea mâniei Tale."[426] Vedeți cât cântărește pocăința? Oprește mânia amenințătoare a lui Dumnezeu. „Întoarce-ne pe noi, Dumnezeul mântuirilor noastre!"[427] Nu a spus: „Al mântuirii noastre". Fiindcă am păcătuit mult, avem nevoie de multe mântuiri.

„Oare în veci Te vei mânia pe noi? Sau vei întinde mânia Ta din neam în neam?"[428] Mânia Ta este de folos mântuirii. De aceea Te-ai mâniat pe neamul de mai înainte, ca să Te milostivești de al nostru.

„Tu, întorcându-Te, ne vei dărui viață și poporul Tău se va veseli în Tine. Arată-ne nouă, Doamne, mila Ta și mântuirea Ta dă-ne-o nouă!"[429] Ce este numit în latină „mântuire" în

---

[426] *Psalmul* 84, 3.
[427] *Psalmul* 84, 4.
[428] *Psalmul* 84, 5.
[429] *Psalmul* 84, 6-7.

ebraică este numit „Iisus”[430]. Prin urmare, în ebraică se spune așa: „Arată-ne nouă, Doamne, mila Ta și mântuirea Ta dă-ne-o nouă! Dacă nu vei fi fost milostiv față de neamul omenesc, nu ni-L vei da nouă pe Iisus al Tău”.

„Auzi-voi ce va grăi întru mine Domnul Dumnezeu.”[431] Prorocul se roagă cu stăruință pentru popor și, vorbind Dumnezeu înlăuntrul celui care vorbește, spune: „Auzi-voi ce va grăi întru mine Domnul Dumnezeu”. Luați seama că Dumnezeu vorbește nu în urechi, ci în inimă! La fel și Zaharia spune: „Și îngerul care vorbea întru mine mi-a zis”[432]. Acolo, prin înger se înțelege Domnul nostru, Care vestește[433] voința Tatălui și Care în *Isaia* este chemat „Înger de mare sfat”[434]. „Auzi-voi ce va grăi întru mine Domnul Dumnezeu”: voi pleca urechea inimii mele, ca să aud ce va grăi întru mine Domnul Dumnezeu.

„Că va grăi pace peste poporul Său și peste sfinții Săi și peste cei care se întorc cu inima.”[435] Văd aici trei feluri de neamuri: poporul, sfinții și pe cei care se întorc cu inima. El grăiește pace cu poporul Său; nu cu poporul iudeilor, despre care zice în *Osea*: „Voi nu sunteți poporul Meu”[436], ci cu toți

---

[430] Ebraicul *Ieșua* are înțelesul de „Iahve mântuiește, izbăvește”. (n.ed.)

[431] *Psalmul* 84, 8.

[432] *Zaharia* 1, 14.

[433] Aici trebuie să ținem cont și de sensul inițial al cuvântului ἄγγελος („vestitor, mesager”), *angelus* în latină. Expresia „îngerul care vestește” (*angelus qui annuntiat*) s-ar echivala în greacă printr-o *figura etymologica*: ἄγγελος ἀγγέλων.

[434] *Isaia* 9, 5.

[435] *Psalmul* 84, 8-9.

[436] *Osea* 1, 9.

creștinii care cred în El. Căci toți cei care sunt în Biserică sunt numiți laolaltă „poporul Domnului". Cei care sunt deja primii în biserici și propășesc în faptele duhovnicești sunt chemați „sfinții lui Dumnezeu", după cum scrie Pavel în epistolele sale către Biserici și către sfinții care sunt în ele[437]. Urmează în cel de-al treilea rând: „Și peste cei ce se întorc cu inima". Aceștia sunt cei care fuseseră înșelați de diavol, dar mai apoi, pocăindu-se, s-au întors spre virtuți. În vremea când au păcătuit și-au părăsit inima, adică înțelepciunea inimii, pe care cei întorși spre cele bune o dobândesc.

Ascultă, Montanus! Ascultă, Novatus! Ascultă, Maximilla! Și toți ceilalți care urmați erezia frigiană[438] și care spuneți că

---

[437] *Cf. Romani* 1, 7; *1 Corinteni* 1, 2; *2 Corinteni* 1, 1; *Efeseni* 1, 1; *Filipeni* 1, 1; *Coloseni* 1, 2.

[438] Este vorba despre erezia montanistă, denumită de Fericitul Ieronim *cata Phrygas* (o transcriere a expresiei grecești ἡ κατὰ Φρύγας αἵρησις, folosită de Eusebiu din Cezareea în *Istoria bisericească*, 5, 16, 1). Montanus este întemeietorul montanismului, mișcare cu caracter profetic și eshatologic, apărută în Frigia, centrul Asiei Mici, către 156. Fost preot păgân frigian (al zeiței Cybele), convertit la creștinism, Montanus susținea că abia odată cu el începe epoca Paracletului (*cf. Ioan* 14, 15-17, 26), deci lucrarea autentică a Duhului Sfânt în Biserică. Această lucrare – la care sunt asociate două prorocițe, Maximilla și Priscila – consta în a redresa disciplina și etica Bisericii, pregătind-o pentru primirea Noului Ierusalim, care se va pogorî din cer pe pământ la Pepuza, în Frigia. În acest scop, orice creștin trebuia să-și exercite harismele, în special profeția, și să părăsească orice preocupare terestră, practicând ascetismul, abstinența, postul, mărturisirea zilnică a păcatelor. Montanismul propunea adepților săi martiriul, ca semn al supremei desăvârșiri, cerea separarea Bisericii de lume, încuraja profețiile și preoția femeilor. Datorită nonconformismului și disciplinei sale rigoriste, montanismul se

nu există pocăință[439]! Domnul vorbește poporului Său, adică creștinilor, și sfinților, care sunt primii în Biserica Sa, și celor care se întorc cu inima, adică celor care se pocăiesc. Fericit este cel pe care niciodată vreun păcat nu l-a pângărit și pe care niciodată vreo rană nu l-a atins. Este totuși o fericire de rangul al doilea ca după o rană să vindeci cicatricea.

„Dar mântuirea Sa aproape este de cei care se tem de El."[440] Ia seama ce spune! Cei care se tem de Domnul Îl au aproape pe Domnul, fiindcă teama nu poate [încă] să aducă desăvârșirea: „Căci dragostea desăvârșită alungă teama"[441]. Așadar, noi, care-L iubim pe Domnul, Îl avem nu aproape, ci înlăuntru. „Voi locui în ei și voi umbla și voi fi Dumnezeul lor și ei vor fi poporul Meu."[442] „Ca să se sălășluiască slava în pământul nostru."[443] Acesta este pământul despre care în

---

organizează ca mișcare separată de Biserică. Comunitatea montanistă n-a fost acceptată de Biserică din cauza abuzului de harisme și a concepției care punea la îndoială justificarea prin har și iertarea păcatelor după botez. În jurul anului 500, mișcarea dispare. Montanismul se prezintă ca o combinație remarcabilă de trăsături care anticipează mișcările extatice din istoria creștinismului. Această așteptare eshatologică intensă, dublată de o pretinsă reînviere a profetismului, feminismul și rigoarea etică extremă au reapărut mereu sub noi și noi chipuri. Am putea aminti anumite grupuri anabaptiste, penticostalii, harismaticii din romano-catolicismul zilelor noastre sau mulțimea noilor mișcări religioase, unde adeseori extazul este o componentă esențială și care se revendică uneori de la montanism. (n.ed.)

439 Montaniștii negau posibilitatea pocăinței pentru păcatele de moarte săvârșite după botez. (n.ed.)

440 *Psalmul* 84, 10.

441 *1 Ioan* 4, 18.

442 *2 Corinteni* 6, 16.

443 *Psalmul* 84, 10.

alt loc zice: „Pământul și-a dat rodul său"[444]. Rodul pământului nostru este Pâinea vieții[445], Care pentru noi S-a născut la Betleem; Betleem se tâlcuiește prin „casa pâinii". Iar Această Pâine, Care S-a născut la Betleem, S-a făcut pentru noi coborând din cer; și la tainele Ei [înșiși] îngerii jinduiesc[446].

„Adevărul din pământ a răsărit și dreptatea din cer a privit."[447] Adevărul S-a născut din pământul făgăduinței și Soarele dreptății privește din cer, pentru ca lumina Sa să se dăruiască în întuneric și umbră oamenilor hărăziți morții.

„Mila și adevărul s-au întâlnit, dreptatea și pacea s-au sărutat."[448] „Mila și adevărul s-au întâlnit." Văd două lucruri care, potrivindu-se și întâlnindu-se, devin un singur lucru. „Dreptatea și pacea s-au sărutat." Toate acestea se îmbină în taina Domnului și Mântuitorului nostru, adică în Fiul Omului și al lui Dumnezeu, Care este pentru noi Adevărul, Mila, Pacea și Dreptatea, Cel în care sunt unite dreptatea poporului de mai înainte și mila celui care a urmat. „Căci El este", spune apostolul, „pacea noastră, Cel care le-a făcut pe amândouă una"[449]. Aceasta este taina pe care o dorește Biserica și pe care o cheamă în *Cântarea Cântărilor*, zicând: „Să mă sărute cu sărutul gurii sale"[450]. Acesta este sărutul despre care Apostolul Pavel spune: „Întâmpinați-vă unii pe alții în sărutul păcii!"[451]

---

[444] *Psalmul* 66, 5.
[445] *Cf. Ioan* 6, 35, 48.
[446] *Cf. 1 Petru* 1, 12.
[447] *Psalmul* 84, 12.
[448] *Psalmul* 84, 11.
[449] *Efeseni* 2, 14.
[450] *Cântarea Cântărilor* 1, 1.
[451] *2 Corinteni* 13, 12.

„Căci Domnul va da bunătate."[452] De aceea sunt date aceste sărutări, ca Domnul să dea bunătate. „Şi pământul nostru va da rodul său."[453] Ceea ce s-a promis în acea vreme, vedem acum împlinit. Pământul nostru dă rodul său când este lucrat cu plugul dreptății, când prin posturi, prin înfrânare şi prin celelalte virtuți este curățit de vechile patimi, pentru ca bobul seminței evanghelice pe care l-a primit să dea rod însutit. Petru şi ceilalți apostoli, fiindcă au lucrat prin deosebite nevoințe pământul lor, pot cu încredere să spună: „Pământul nostru a dat rodul său". Şi mucenicii, când sunt uciși, când sunt crucificați, [fac ca] pământul lor să dea rodul său.

Multe sunt cele ce trebuie spuse, dar timpul sileşte cuvântarea să-şi primească sfârşitul. Să ne rugăm laolaltă stăruitor Domnului ca şi cuvântarea mea şi ascultarea voastră să se prefacă în fapte. „Fiindcă nu cei care doar ascultă sunt drepți înaintea lui Dumnezeu, ci cei care fac."[454] Cel care vorbeşte ori aude şi nu face aude şi vorbeşte spre pierzania sa. Ce se spune în Evanghelie? „Dacă ați fi orbi, n-ați avea păcat."[455] S-o spunem şi în alt fel: dacă ați fi surzi şi nu ați auzi, nu ați avea păcat. Dar, fiindcă ambele, şi a vorbi şi a auzi fără fapte, sunt un păcat, să ne rugăm Domnului să pună pe cale paşii Săi, adică să ne fie tovarăş în primejdiile acestei vieți şi să umble în inima noastră fără ocara păcatului, bucuros să sălăşluiască tot timpul în noi. Căci a Lui este slava în vecii vecilor. Amin.

---

[452] *Psalmul* 84, 13.
[453] *Psalmul* 84, 13.
[454] *Romani* 2, 13.
[455] *Ioan* 9, 41.

Omilie la Psalmul 87

[În acest psalm,] chiar de la început [suntem întâmpinați de o dificultate, și [anume] titlul, [care] este foarte greu [de explicat], și, deși nici nu am început încă să pătrundem în portul tâlcuirii noastre, totuși suntem [deja] presați de întrebări foarte neguroase. „Cântarea unui psalm, fiilor lui Core, întru sfârșit, pentru *meleth*, spre a răspunde pentru înțelegere Eman Ezrahitul."[456] Luați seama că fiecare cuvânt ridică o problemă! „Cântarea unui psalm" nu este greu de înțeles. „Fiilor lui Core", adică fiilor lui Cahat, din seminția lui Levi[457]. „Întru sfârșit." Cu grijă luați seama că a spus: „Întru sfârșit", nu: „La început", nu: „La mijloc", ci întru sfârșit este promisă [cântarea psalmului]. Nu patriarhilor la început, nici prorocilor la mijloc, ci întru sfârșit apostolilor și nouă ne este promisă bucuria cântării. „Pentru *meleth*." *Meleth* este un cuvânt ebraic și se tâlcuiește prin „cor". Cor se spune atunci când mulți cântă într-un singur [glas]. La fel și lira, chiar dacă are diferite corzi, totuși scoate un singur sunet. Iar ca să știți de ce *meleth* se tâlcuiește prin „cor", îndată urmează: „Spre a răspunde", pentru ca mulțimea întregului cor să-i răspundă în proslăvirea lui Dumnezeu prorocului

---

456 *Psalmul* 87, 1 (în *Vulgata*).

457 *Cf. Facerea* 46, 11; *Ieșirea* 6, 18.

care cântă. Căci se prevestește taina Bisericii, care este alcătuită din neamuri diferite, pentru ca din diferite locuri, din diferite părți și obiceiuri să se facă un singur cor al proslăvirii lui Dumnezeu. „Pentru înțelegere Eman Ezrahitul." Eman a fost unul dintre conducătorii de cor[458], la fel cum au fost Asaph și ceilalți. „Ezrahites" însă – aceasta se tâlcuiește prin „ajutorul Domnului l-a obținut" (în timp ce Ezras se tâlcuiește prin „cel care ajută"), adică „ajutorul de la Domnul l-a obținut". Așadar, și acest cor care cântă laude este sprijinit prin ajutorul lui Dumnezeu. Să trecem în fugă prin fiecare verset în parte și, pentru că suntem constrânși de timpul scurt, să așezăm în dreptul fiecăruia câte o scurtă cugetare.

„Doamne, Dumnezeul mântuirii Mele."[459] Acest psalm este spus din perspectiva Mântuitorului, adică din perspectiva [chipului de] slujitor pe care a socotit vrednic să-l asume. Așadar, orice se spune smerit este redat din perspectiva omenească, fiindcă este de folos mântuirii omenești.

„Ziua am strigat și noaptea înaintea Ta."[460] Deși am strigat noaptea, totuși pentru Mine conștiința virtuților Mi-a fost lumină.

„Să ajungă rugăciunea Mea înaintea Ta."[461] „În mâinile Tale, Tată, încredințez duhul Meu."[462] „Să ajungă rugăciunea Mea înaintea Ta. Pleacă urechea Ta la rugăciunea Mea."[463]

---

[458] *Chorodidascalus* – χοροδιδάσκαλος.

[459] *Psalmul* 87, 1.

[460] *Psalmul* 87, 1.

[461] *Psalmul* 87, 2.

[462] *Luca* 23, 46.

[463] *Psalmul* 87, 2.

Unde sunt ἀνθρωπομορφῖται[464], care cred că Dumnezeu are membre? Pleacă urechea Ta, Dumnezeule! Este glasul Fiului, vorbind din perspectiva noastră către Tatăl. „Pleacă urechea Ta." Este semn de mare șubrezenie trupească dacă cineva, atunci când vrea să asculte, are nevoie să-și plece urechea ca să audă mai de aproape. Vezi cât de josnic este a spune că Tatăl nu-L poate auzi pe Fiul decât plecându-Și capul? Scripturile vorbesc prin mijlocirea slăbiciunii omenești ca să putem înțelege ceea ce se spune.

„Fiindcă s-a umplut de rele sufletul Meu."[465] Duc păcatele multora și de aceea sufăr pentru fiecare. Umplutu-s-a de rele sufletul Meu. Duc relele ca să le pun pe cruce. „Și viața Mea de iad s-a apropiat."[466] Frumos a spus: „S-a apropiat". Căci nu este ispitit de iad, ci S-a apropiat de iad pentru noi. De altminteri, în alt psalm se zice din perspectiva Domnului: „Că nu vei lăsa sufletul Meu în iad, nici nu vei da pe cuviosul Tău să vadă stricăciunea"[467].

„Socotit am fost cu cei care se coboară în groapă."[468] Aceasta au crezut ucigașii Mei, că Eu cobor în temnița iadului [laolaltă] cu ceilalți oameni ca să fiu ținut în groapa cea mai de jos. Nu au știut că tocmai de aceea am coborât, pentru ca odată cu Mine să-i scot pe cei care erau ținuți acolo. „Ajuns-am ca un om neajutorat, între cei morți slobod."[469]

---

[464] Antropomorfiștii erau cei care, refuzând interpretarea alegorică, atribuiau divinității trăsături fizice și caracteristice omenești.

[465] *Psalmul* 87, 3.

[466] *Psalmul* 87, 3.

[467] *Psalmul* 15, 10.

[468] *Psalmul* 87, 4.

[469] *Psalmul* 87, 4.

Nu a spus: „Ajuns-am neajutorat", ci: „Ajuns-am ca un om neajutorat", pentru că-L avea pe Tatăl, Care Îl ajuta. „Între cei morți slobod." Ceilalți oameni sunt ținuți în iad prin legăturile păcatelor. „Nimeni dintre oameni nu este fără păcat, nici dacă viața aceluia este de-o singură zi."[470] Pe toți îi socotim călcători de lege și, de aceea, oricine coboară în iad e socotit după legea iadului. „Fiecare este strâns legat de legăturile păcatelor sale."[471] Prin urmare, deși eram liber prin fire, M-am făcut ca un datornic din cauza păcatelor oamenilor.

„Ca niște oameni răniți care dorm în mormânt."[472] Frumos a spus: „Ca niște oameni răniți". Căci nu avea rană, dar a primit rană pentru mântuirea oamenilor, după cum zice Isaia: „El Însuși a purtat rănile noastre și pentru noi a pătimit"[473].

„Pusu-M-au în groapa cea mai de jos."[474] Am coborât la capătul iadului ca să-i eliberez pe toți de legăturile iadului. „Întru cele întunecate și în umbra morții."[475] Nu a spus: „În moarte", ci: „În umbra morții". Nu moartea a fost aceea pe care mi-au pricinuit-o iudeii, ci umbra morții. Fiindcă pentru mântuirea oamenilor de bunăvoie am coborât. De aceea [Eu], Lumina[476], am coborât în iad, pentru ca din iad să eliberez sufletele.

---

[470] *Iov* 14, 4-5 (după *Septuaginta*).

[471] *Pildele* 5, 22.

[472] *Psalmul* 87, 5.

[473] *Cf. Isaia* 53, 4.

[474] *Psalmul* 87, 6.

[475] *Psalmul* 87, 6.

[476] *Cf. Ioan* 12, 46.

„Asupra Mea s-a întărâtat mânia Ta."[477] Întreaga Ta mânie a venit asupra Mea, tocmai ca să se îndepărteze de alţii. „Şi toate valurile Tale le-ai abătut asupra Mea."[478] În Mine furtuna toată şi-a vărsat tunetele, ca liniştea să domnească în lume.

„Depărtat-ai pe cunoscuţii Mei de la Mine."[479] În pătimirea de pe cruce chiar şi apostolii au fugit de Mine, până acolo încât însuşi Petru a spus: „Nu-l ştiu pe omul acesta"[480]. Luaţi seama că parcurgem mai degrabă în fugă [psalmul], prin judecăţi scurte decât prin explicaţii, fiindcă aşa ne sileşte ceasul! „M-au făcut pricină de scârbă pentru ei."[481] Iudeii, desigur, care ziceau: „Răstigneşte-L, răstigneşte-L, noi nu avem alt rege decât Cezarul"[482].

„Dat am fost şi nu ieşeam."[483] Ce înseamnă: „Dat am fost şi nu ieşeam"? Iudeii M-au dat şi totuşi, în îndurarea Mea, nu-i părăseam, ci cu dragoste Mă întorceam spre ei. Dat am fost lui Pilat de către ei şi de ei nu Mă îndepărtam, zicând pe cruce: „Părinte, iartă-le lor că nu ştiu ce fac!"[484] Să spunem şi în alt fel. „Dat am fost şi nu ieşeam." În Evanghelie stă scris că, atunci când căutau să-L arunce de pe sprânceana muntelui, fără teamă şi nestânjenit a ieşit din mijlocul lor. Prin urmare, asta spune: „Oare nu puteam chiar şi numai voind,

---

[477] *Psalmul* 87, 7.
[478] *Psalmul* 87, 7.
[479] *Psalmul* 87, 8.
[480] *Matei* 26, 72; *Luca* 22, 57.
[481] *Psalmul* 87, 8.
[482] *Ioan* 19, 15.
[483] *Psalmul* 87, 9.
[484] *Luca* 23, 34.

atunci când dat am fost, să scap de cursele oamenilor și de primejdiile morții? Dar, fiindcă pentru asta am venit, ca să pătimesc, tocmai de aceea nu vreau altceva decât să pătimesc. Că am fost dat, de voia Mea a ținut; că nu ieșeam, de voia Mea a ținut". Să spunem și în alt fel. Dat am fost ca un om pe pământ și nu ieșeam din slava dumnezeirii. Să spunem în alt fel. Dat am fost pe pământ ca om, iar ca Dumnezeu nu părăseam cerul. „Ochii Mei au slăbit prin suferință."[485] Eu, Care în slava Mea eram sănătos, M-am făcut neputincios pentru păcatele oamenilor.

„Strigat-am către Tine, Doamne!"[486] Nu doar cu glasul, ci și cu inima, fiindcă în acest chip strigăm către Tatăl. „Pe cel care strigă în inimile noastre: «Avva, Tată!»"[487] „Toată ziua întins-am către Tine mâinile Mele."[488] Aceasta este mărturia pe care apostolul, în *Epistola către romani*[489], o folosește [ca fiind] de la Persoana Mântuitorului.

Luați[490], așadar, seama că nu forțăm tălmăcirea psalmului, ci urmăm autoritatea apostolului. Într-adevăr, dacă el a

---

485 *Psalmul* 87, 9.

486 *Psalmul* 87, 10.

487 *Galateni* 4, 6.

488 *Psalmul* 87, 10.

489 *Cf. Romani* 10, 21, reluând *Isaia* 65, 2.

490 Fragmentul rămas până la sfârșitul omiliei a fost reconstituit de Morin doar pe baza codicelui *Laurentianus*. Celelalte manuscrise colaționate în ediția Morin prezintă toate această variantă de final: „«Oare morților vei face minuni?» (*Psalmul* 87, 11). Nu acelora care trăind sunt morți, ci Mie, Care trăiesc în Tine. «Sau doctorii [îi] vor învia?» (*Psalmul* 87, 11) și restul. Nu miresmele doctorilor, ci Tu, Tată, Mă înviezi! Nu ei, ci Eu voi fi lăudat printre popoare.

folosit mărturia unui singur verset [ca fiind] de la Persoana Domnului, noi de ce să nu explicăm la fel întregul psalm? Chiar dacă am vrea să-l tălmăcim altfel, sensul interpretării noastre ar fi respins de această judecată limpede a apostolului.

Dacă am vrea să explicăm întregul psalm, am părea că noi înșine zăbovim, când deja ceasul ne silește, să purcedem cu conștiința curată și neprihănită, în unitatea păcii, spre trupul Mântuitorului, al Mielului adevărat, ca să ne putem îndestula cum se cuvine cu pâinea cerească, prin Iisus Hristos, Domnul nostru. A Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

«Oare va spune cineva în mormânt» (*Psalmul* 87, 12) și celelalte. Pe Tine nu Te va proslăvi cel îngropat în bogățiile veacului și nici cel ce-și are sălaș în pierzania păcatului.

«Oare se vor cunoaște întru întuneric minunile Tale și dreptatea Ta în pământul uitării? Iar Eu către Tine, Doamne, am strigat și dimineața rugăciunea Mea Te va întâmpina» (*Psalmul* 87, 13-14). Adică pentru că prin trezirea de dimineață Mă vei preamări pe Mine. «Pentru ce, Doamne, respingi rugăciunea Mea» (*Psalmul* 87, 15), ca să nu treacă de la Mine paharul acesta?

«Sărac sunt Eu și în osteneli din tinerețea Mea» (*Psalmul* 87, 16). De când am asumat trupul. «Înălțat» (*Psalmul* 87, 16). Adică pe cruce. «Smerit» (*Psalmul* 87, 16). Adică în mormânt.

«Peste Mine au trecut mâniile Tale» (*Psalmul* 87, 17). Au trecut, nu au zăbovit.

«Înconjuratu-M-au ca apa toată ziua» (*Psalmul* 87, 18). Iudeii, în valurile prigonirilor. «Înconjuratu-M-au deodată» (*Psalmul* 87, 18). Fariseii cu preoții, Pilat cu căpeteniile și neamurile.

«Depărtat-ai de la Mine și pe prieten și pe vecin, iar pe cunoscuții Mei de nenorocirea [Mea]» (*Psalmul* 87, 19). Din pricina tulburării pătimirilor, chiar și apostolii s-au depărtat de El".

Omilie la Psalmul 88

Psalmul 88 are în față acest titlu: „Pentru înțelegere, lui Etan Ezrahitul”[491]. Oriunde este pus înainte „pentru înțelegere”, ceea ce urmează este tainic și ascuns. „Etan” se tâlcuiește prin „puternic” sau „rezistent”; „Ezrahitul”, prin „ajutat” sau „care a obținut ajutor”. Spun aceasta deoarece parcurgem înțelesul istoric[492]. Cu dreptate, așadar, se pune înainte „pentru înțelegere”, pentru ca cel puternic sau rezistent să obțină ajutor de la Domnul și să le poată pricepe pe cele care urmează. Cât despre „Ezrahitul”, acesta și-a primit numele fie de la loc, fie a fost din neamul lui Merari. Citește cărțile *Numerii* și *Leviticul* și acolo le vei afla pe toate mai pe larg.

„Pentru înțelegere, lui Etan.” Se pune înainte „pentru înțelegere” pentru ca cititorul să fie chemat spre [adevărata] cunoștință. Căci, dacă istorisirea ar fi ușor de înțeles și nu ar

---

[491] *Psalmul* 88, 1 (în *Vulgata*).

[492] Aici, ca de altfel peste tot în demersurile hermeneutice ale Fericitului Ieronim, întâlnim opoziția dintre interpretarea literală sau cea „după trupul” textului (*carnaliter interpretari*) și interpretarea alegorică sau cea „după duhul” textului (*spiritualiter interpretari*). Tâlcuirea „după trup” se baza pe povestire, istorisirea propriu-zisă a faptelor (*historia*, aici în expresia: *historiam carpere*, „a parcurge, străbate istoria”).

avea niciun sens mistic, de ce-ar mai fi necesar să i se atragă cititorului în titlu atenția? Prin urmare, „Etan", după cum am spus, este acel bărbat „puternic" sau „rezistent". „Ezrahitul" însă, adică cel „ajutat" sau „care a obținut ajutorul", cu dreptate este chemat „spre înțelegere", ca să poată ști cele ce se vor spune.

Căci în psalm urmează: „A jurat Domnul lui David, robului Său: «Până în veac voi întări seminția ta»"[493]. Iudeii spun că Domnul a promis cu jurământ să nu le lipsească lor rege sau căpetenie din seminția lui David, ceea ce și patriarhii lor spun acum: „Iată până azi a păstrat Domnul legământul Său cu noi". Dar, dacă fac bine judecând astfel, de ce îi vedem pe ei supuși puterii romane și dând ascultare poruncilor împăratului? De fapt, aici se exprimă în chip tainic făgăduința făcută nouă despre Hristos. „Și voi zidi din neam în neam scaunul tău." Așadar, a mințit Dumnezeu, fiindcă a făgăduit cu jurământ și nu a făcut, deși ar trebui să fie de neclintit ceea ce făgăduiește Domnul? De altfel, vedem că nici până azi nu a ajuns să dăinuie acest [scaun] în neamul iudeilor. Dar [tocmai] aici înțelegerea este necesară. Așadar, pe bună dreptate acel bărbat puternic sau rezistent are nevoie de înțelegere drept ajutor sau sprijin, ca să poată să-și îndrepte cugetul spre tainele acestui psalm. Să ne întoarcem, așadar, la începutul psalmului.

„Milele Tale, Doamne, în veac le voi cânta."[494] Nu spune: „Mila", ci: „Milele". Dacă ar fi fost un singur păcat, era nevoie

---

[493] *Psalmul* 88, 4-5.

[494] *Psalmul* 88, 1.

de o singură milă. Dar, fiindcă păcatele sunt mai multe, multe sunt și milele. „Milele Tale, Doamne, în veac le voi cânta." Fiindcă în veac am obținut mila Ta, în veac trebuie să cânt, pentru că am temei veșnic de a te lăuda. Cel care cântă părăsește întristarea, părăsește frica și urcă la bucurii, pentru că a obținut mila. Iată, dar, ce spune: fiindcă prin mila lui Dumnezeu mi-au fost iertate păcatele, voi cânta mila Sa. Sensul cuvintelor „în veac" e următorul: fiindcă Te-ai milostivit de mine nu pentru scurt timp, ci în veac, și eu în veac fără răgaz Te voi proslăvi, fiindcă în veac m-ai izbăvit.

„Din neam în neam voi vesti adevărul Tău cu gura mea."[495] O, minunată rânduială a psalmului! Nu a început de la adevăr și a ajuns apoi la milostivire, ci mai întâi a obținut milostivirea și în acest fel a ajuns la adevăr, după ce căpătase îndurare pentru păcate. Ceea ce spune [prin] cuvintele: „Din neam în neam", frumos a spus; pentru că nu spune: „Din neamuri în neamuri", ci: „Din neam în neam". Nu face pomenire despre multe neamuri, ci doar despre două, unul al tăierii împrejur, celălalt al păgânilor. La unul este trimis Petru, la celălalt Pavel. Dar să zic acum ceea ce am uitat să spun la început: aici trebuie recunoscută Persoana Domnului și Mântuitorului nostru. „Din neam în neam voi vesti adevărul Tău cu gura Mea." Cel care vorbea înainte prin patriarhi și proroci, mai apoi El Însuși vorbește, la fel cum se spune în *Cântarea Cântărilor*: „Să mă sărute cu sărutarea gurii sale"[496]. Așadar, sensul a ceea ce se spune este: „Despre ce vorbeam prin proroci, vorbesc și

---

[495] *Psalmul* 88, 2.

[496] *Cântarea Cântărilor* 1, 1.

acum Eu Însumi". Pe Cel pe care lumea nu a putut să-L audă tunând, măcar să-L audă plângând.

„Căci ai zis: «În veac mila se va zidi»."[497] Eu Însumi, Care am vorbit odinioară în Vechiul Testament prin patriarhi și proroci, acum chiar prin Mine vorbesc. Căci nu am venit să stric poruncile milostivirii pe care le clădise Legea, ci să zidesc deasupra [lor]. Așa cum zice El Însuși în Evanghelie: „Nu am venit să stric Legea, ci s-o împlinesc"[498]. De ce, atunci, spune Moise: „Ia aminte, cerule, și voi grăi, iar pământul să asculte cuvintele gurii mele"[499]? Și Ieremia spune la fel: „Aceasta zice Domnul"[500]. Ceilalți proroci spun la fel, deoarece cele ce se spun sunt cuvintele Domnului, și nu ale lor, iar ceea ce se spune prin gura acelora, Domnul a spus-o ca printr-un instrument. Ce înseamnă, așadar: „Se va zidi", ca și cum s-ar zidi o casă mare sau o cetate? Să vedem unde în alt loc mai este scris ceva asemănător despre zidire. Să căutăm în *Facere* ce vrea să zică acest cuvânt. „Și i-a luat", zice, „Dumnezeu lui Adam o coastă dintr-o parte și a zidit[501]-o în femeie"[502]. Ia seama ce spune: „A zidit"! Căci „zidire", după cum am spus mai sus, nu se spune de obicei decât la construcția unei case mari. Prin urmare, fiindcă acea coastă a lui Adam a fost plăsmuită în femeie, potrivit autorității apostolului[503], aici sunt simbolizați Hristos și Biserica. Din această pricină a spus: „Am zidit din coastă femeie".

---

[497] *Psalmul* 88, 3.
[498] *Matei* 5, 17.
[499] *Deuteronomul* 32, 1.
[500] *Ieremia* 5, 14; 6, 6, 9 etc.
[501] *Aedificavit* (lat.); ᾠκοδόμησεν (gr.).
[502] *Facerea* 2, 22 (după *Septuaginta*).
[503] *Cf. Efeseni* 5, 31-32.

Am auzit despre primul Adam, să venim acum la al doilea și să vedem în ce chip din coasta Sa se zidește Biserica. Coasta Domnului și Mântuitorului nostru, Care era răstignit pe cruce, este împunsă cu lancea și pe dată a ieșit sânge și apă[504]. Căutați să știți în ce chip se zidește din sânge și apă Biserica? Mai întâi prin botez, prin apă, sunt iertate păcatele, pe urmă e încununată în sângele muceniciei. Așadar, fiindcă e limpede că mila zidește Biserica lui Dumnezeu, din această pricină urmează: „În ceruri se va pregăti adevărul Tău"[505]. Pe pământ este mila, iar în ceruri adevărul.

Ascultă, ereticule, ce se spune! „În ceruri se va pregăti adevărul Tău." Dacă sufletele au căzut din cer din pricina păcatelor[506], în ce chip, așadar, se pregătește în ceruri adevărul? Dacă sufletele se prăbușesc zilnic pe pământ, în ce chip învață Domnul în Rugăciunea domnească și spune: „Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ"[507]? Prin urmare, asta ne rugăm noi prin autoritatea Domnului[508] și Mântuitorului? Ca, așa cum sufletul fără trup a păcătuit în cer, să păcătuiască la fel în trup, pe pământ, și ca sufletul care, deși nestânjenit [de trup], nu a putut să păzească în ceruri dreptatea, s-o păzească acum pe pământ, când este constrâns de strâmtorările trupului? Ceva nemaivăzut: sufletul a păcătuit în cer și a fost alungat pe pământ, ca să

---

504 *Cf. Ioan* 19, 34.

505 *Psalmul* 88, 3.

506 Aluzie la concepția eretică atribuită lui Origen despre preexistența sufletelor.

507 *Matei* 6, 10.

508 *Cf. Matei* 6, 9.

găsească pe pământ ceea ce a pierdut în cer[509]. A păcătuit fără trup: atunci cum e posibil să fie mai degrabă vrednic de Dumnezeu în trup, de vreme ce „trupul poftește împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului"[510]?

„Făcut-am legământ cu aleșii Mei."[511] Vreți să aflați în ce chip a făcut Domnul până astăzi legământul Său? Să ne purtăm cum se cuvine și vom fi vrednici să facem parte dintre cei aleși pentru legământul Domnului. „Juratu-M-am lui David, robul Meu."[512] Să vedem ce înseamnă și ce a jurat Domnul. Desigur, ceea ce urmează: „Până în veac voi întări seminția ta"[513]. Vino, apostole, în ajutorul nostru, ca să tălmăcim acest verset! Ce spune apostolul? „Nu a spus: «Semințiii», ci: «Seminția», care este [a lui] Hristos."[514] Aceasta este ceea ce se spune în *Apocalipsa* lui Ioan: „Cel care are cheia lui David, care închide și nimeni nu deschide, care deschide și nimeni nu închide"[515]. Cărturarii și fariseii au ținut în Lege această cheie, cărora Domnul în Evanghelie le spune: „Vai vouă, cărturarilor, care țineți cheia Împărăției cerurilor!"[516] și celelalte. O farisei,

---

[509] Exprimarea Fericitului Ieronim este aici voit ironică și paradoxală, pentru a accentua absurditățile care decurg din ideea origenistă potrivit căreia Adam ar fi fost un suflet pur, iar căderea ar însemna primirea unui trup. (n.ed.)

[510] *Galateni* 5, 17.

[511] *Psalmul* 88, 4.

[512] *Psalmul* 88, 4.

[513] *Psalmul* 88, 5.

[514] *Cf. Galateni* 3, 16.

[515] *Apocalipsa* 3, 7.

[516] *Cf. Luca* 11, 52.

care țineți cheile Împărăției și nu credeți în Hristos, Care este ușa și poarta Împărăției! În voi s-a făgăduit, dar în noi s-a împlinit. Voi aveți trupul, iar noi duhul; ba chiar, fiindcă ați tăgăduit duhul, până și carnea ați pierdut-o odată cu duhul.

„Zidi-voi din neam în neam tronul Tău."[517] În două neamuri, după cum am spus, este pus tronul lui Dumnezeu: în neamul tăierii împrejur și în cel al păgânilor.

„Lăuda-vor cerurile minunile Tale, Doamne!"[518] Este ceea ce se spune în *Psalmul* al optsprezecelea: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu"[519]. Potrivit cu înțelesurile tainice, îi numește pe apostoli „ceruri". Căci, dacă se spune păcătosului: „Pământ ești, în pământ te vei întoarce"[520], de ce să nu i se spună sfântului sau celui drept: „Cer ești și în cer te vei întoarce"? Într-adevăr, potrivit apostolului, „cetatea" sfinților „este în ceruri"[521]. Ceea ce spune [prin]: „Lăuda-vor cerurile minunile Tale" semnifică propovăduirea pocăinței, pe care noi am primit-o de la apostolii înaintemergători prin mărturisirea Domnului Iisus Hristos. Dacă urmăm îndrumările și pildele lor, chiar și noi putem fi numiți „ceruri", atunci când îi imităm pe aceia a căror cetate este în ceruri.

Spune prorocul în alt loc: „Străin sunt eu pe pământ și pribeag precum toți părinții mei"[522]. Și aceasta o spunea în Iudeea, adică în țara sa. Și atunci de ce se numește pe sine

---

[517] *Psalmul* 88, 5.
[518] *Psalmul* 88, 6.
[519] *Psalmul* 18, 1.
[520] *Facerea* 3, 19.
[521] *Filipeni* 3, 20.
[522] *Psalmul* 38, 17.

„pribeag"? Fiindcă sfinții, în veacul de acum, pribegesc pe pământ, nerâvnind a stăpâni nimic de pe pământ, stăpânirea lor toată fiind în ceruri, unde își au sălașuri, unde își au „cetatea, al cărei meșter și lucrător este Dumnezeu"[523]. De aceea și prorocul, care nu este din această lume, se numește pe sine aici „pribeag" și se grăbește prin voința sufletului spre țara sa, adică spre Rai, spre Împărăția cerurilor.

Să nu spui, ereticule, că, de vreme ce am zis că țara sfinților este Raiul, aș susține că sufletele au existat mai înainte de a veni aici în trupuri[524]! Nu spun asta, ci după apostol zic, care afirmă că noi toți, prin fărădelegea lui Adam, am fost izgoniți din Rai din pricina păcatului. Aceasta spune apostolul, că Adam a căzut și în noi, cei care urmam să existăm. De aceea acum credem în Hristos, adică în Adam cel ceresc. Noi, care prin păcatul primului Adam am căzut din Rai, acum prin dreptatea celui de-al doilea Adam putem să ne întoarcem în Rai. „Lăuda-vor cerurile minunile Tale, Doamne!" Care minuni? Că ai făcut cerul? Că ai întemeiat pământul? Că ai adunat mările într-una singură? Căci care este acel lucru mare în Dumnezeu pentru care a făcut toate cele pe care le-a spus?

Așadar, acestea sunt mari în Dumnezeu, minunile lui Dumnezeu, și anume: că Dumnezeu S-a făcut om, că S-a ascuns în pântecele Fecioarei, că, născut din Fecioară, a zăcut în staul, că El, Care vindeca rănile, a fost rănit de oameni, a fost pălmuit, a fost răstignit, că deși nemuritor a îngăduit să moară și a îndurat o așa de mare pedeapsă, la care oamenii

---

[523] *Evrei* 11, 10.

[524] Ecou al controversei origeniste.

pe nedrept L-au supus, iar El a răbdat acestea [tocmai] ca oamenii să nu îndure pedeapsa. Soarele nu a suferit să-L vadă pe Domnul său răstignit pe cruce, ci s-a ascuns, ca să nu ia parte la hula iudeilor. Chiar și pământul s-a cutremurat, pietrele au crăpat în două, fiecare făptură s-a tulburat, fiindcă Ziditorul lor a fost răpus. Catapeteasma templului s-a rupt în două; căci ceea ce fusese acoperit pentru Iudeea este descoperit pentru toate neamurile. Catapeteasma s-a rupt în două și tainele Legii s-au arătat credincioșilor, iar necredincioșilor până astăzi le-au rămas deschise. Căci, atunci când se citesc cărțile lui Moise și [atunci când], în fiecare sabat, este citit cu glas tare Vechiul Testament de către iudei, „un văl", după cum spune apostolul, „se așază pe inima lor"[525]. Citesc Legea, dar nu o înțeleg, fiindcă ochii lor s-au întunecat, ca să nu vadă[526]. Sunt asemenea acelora despre care se spune: „Ochi au și nu vor vedea, urechi au și nu vor auzi"[527].

„Căci cine va fi asemenea Domnului între nori?"[528] Norii sunt prorocii, norii sunt apostolii, care varsă ploaia învățăturilor în inima uscată a oamenilor. „Cine se va asemăna cu Domnul între fiii lui Dumnezeu?"[529] Toți sfinții sunt numiți cu titlul și denumirea de „fii ai lui Dumnezeu", pentru că sunt fii prin adopție. De fapt, Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, este singurul Fiu după fire al Său. Despre cine se spune: „Cine va fi asemenea Domnului între nori ori între fiii

---

[525] *2 Corinteni* 3, 15.

[526] *Cf. Psalmul* 68, 27.

[527] *Psalmul* 113, 13-14.

[528] *Psalmul* 88, 7.

[529] *Psalmul* 88, 7.

lui Dumnezeu?" Adică cine dintre îngeri sau dintre sfinți va putea să se măsoare cu Ziditorul în slavă și putere, când El Însuși dă tuturor slava, astfel încât să fie fără de sfârșit laudele Lui, Cel de care toată făptura se teme și tremură, pe Care Heruvimii, Serafimii și cele patru făpturi[530] Îl laudă fără încetare, Căruia Domniile și Începătoriile[531] I se închină, pe Care tot pământul Îl slăvește? A Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.[532]

---

[530] *Cf. Apocalipsa* 5, 8.

[531] *Cf. Coloseni* 1, 16.

[532] Aici se încheie varianta omiliei din codexul *Laurentianus*. Celelalte manuscrise continuă însă astfel:

„«Dumnezeu, Care este preamărit în sfatul sfinților» (*Psalmul* 88, 8). Adică Mângâietorul, Care este slăvit în adunările apostolice și Care este propovăduit a fi egal Tatălui și Fiului. «Mare și înfricoșător peste cei care sunt dimprejurul Lui» (*Psalmul* 88, 8). Cei care prin curățenia vieții s-au învrednicit a se apropia de El.

«Doamne, Dumnezeul puterilor, cine este asemenea Ție?» (*Psalmul* 88, 9). În tărie și putere. «Tare ești, Doamne, și adevărul Tău împrejurul Tău» (*Psalmul* 88, 9). Însuși Adevărul spune: «Părinte, voiesc ca, unde sunt Eu, și ei să fie împreună cu Mine» (*Ioan* 17, 24).

«Tu stăpânești puterea mării și mișcarea valurilor ei Tu o potolești» (*Psalmul* 88, 10). Ispitele care îi tulbură pe robii Tăi.

«Tu ai smerit ca pe un rănit pe cel mândru» (*Psalmul* 88, 11). Pe diavol, care a fost rănit de cuiele crucii Tale. «Acvilonul și marea Tu ai zidit» (*Psalmul* 88, 13 în *Vulgata*). Prin «acvilon» se înțelege Antihristul, despre care îi vorbește Domnul lui Ieremia: «De la acvilon se va deschide nenorocire asupra tuturor locuitorilor pământului» (*Ieremia* 1, 14).

«Taborul și Ermonul în numele Tău se vor bucura» (*Psalmul* 88, 13). Ermon se tâlcuiește prin «anatemă»; Tabor prin «lumina care vine» sau «să vină lumina». Prin «lumină» se înțelege Vechiul Testament. Cel care scoate la lumină anatema, adică pierzania, dezvăluie Noul Testament,

---

în care primim porunca de a arunca anatema asupra păcatelor, zicând Domnul: «Dacă nu vă veți pocăi, toți veți pieri deodată» (*Luca* 13, 3).

«Doamne, în lumina feței Tale vor merge» (*Psalmul* 88, 16). Adică în lumina Sfântului Duh. «Și în numele Tău» (*Psalmul* 88, 16), adică cel de creștin.

«Că slava puterilor lor ești Tu și întru bună vrerea Ta se va înălța puterea noastră» (*Psalmul* 88, 17). După cum rânduielile Tale au fost întru buna vrere a acelora, la fel și [buna lor vrere] este întru bună vrerea Ta și în Tine se va înălța puterea lor.

«Că a Domnului este primirea» (*Psalmul* 88, 18), trupului, desigur. «Și a sfântului Israel, împăratul nostru» (*Psalmul* 88, 18). A Însuși Domnului nostru Iisus Hristos, Care împărățește în veac.

De aici [încolo] prorocul vorbește Tatălui: «Atunci ai grăit într-o vedenie fiilor Tăi» (*Psalmul* 88, 19), într-o vedenie sfinților Tăi, prorocilor Tăi și celor aleși. «Și ai spus: 'Am pus ajutor deasupra celui puternic și am înălțat pe cel ales din poporul Meu'» (*Psalmul* 88, 19). Pe Domnul Hristos, Care de aceea este numit «ales din popor», fiindcă Și-a luat trup de om.

«Aflat-am pe David, robul Meu» (*Psalmul* 88, 20). Ceea ce înseamnă: «Am ales ca din neamul acestuia să-Și ia trup». Ceea ce spune prin «robul Meu» explică apostolul: «N-a socotit știrbire a fi deopotrivă cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine Însuși și a luat chip de rob» (*Filipeni* 2, 6-7). «Cu untdelemnul cel sfânt al Meu L-am uns pe El» (*Psalmul* 88, 20), adică cu bucurie și sfințenie.

«Pentru că mâna Mea Îl va ajuta și brațul Meu Îl va întări» (*Psalmul* 88, 21) în vremea când va fi primit trup.

«Niciun vrăjmaș nu va izbuti împotriva Lui» (*Psalmul* 88, 22), adică diavolul. «Și fiul fărădelegii nu-I va face rău» (Psalmul 88, 22). Iuda, trădătorul.

«Și voi tăia pe vrăjmașii Săi din fața Sa» (Psalmul 88, 23). Adică pe iudei, care, acoperiți adesea de rușine de către Domnul, ca tăiați de săbii plecau din fața Sa. «Și pe cei care-L urăsc pe El îi voi pune pe fugă» (*Psalmul* 88, 23). Fiindcă vorbește vrăjmașilor diavoli, care fugeau de multe ori de dinaintea Sa.

«Și adevărul Meu și mila Mea cu El și în numele Meu se va înălța puterea Lui. Și voi pune peste mare mâna Lui și peste râuri dreapta Lui» (*Psalmul* 88, 24-25), adică peste stăpânirea și puterea lumii.

«El Mă va chema pe Mine: 'Dumnezeul Meu eşti Tu'. Eu Îl voi face pe El întâi-născut, mai înalt decât împărații pământului» (*Psalmul* 88, 26-27). Căci Domnul Iisus, «întâiul născut din morți» (*Coloseni* 1, 18), precum spune apostolul, este făcut Preaînalt (*cf. Evrei* 7, 26), urcând la ceruri și având stăpânire peste tot pământul.

«În veac Îi voi păstra Lui mila Mea și legământul Meu credincios [Îi va fi] Lui» (*Psalmul* 88, 28). Aceasta se păstrează neîntrerupt în Biserică, pe care a răscumpărat-o prin legământul rânduielilor Sale.

«Şi voi pune în veacul veacului scaunul Lui și tronul Lui precum zilele cerului» (*Psalmul* 88, 29). Adunarea sfinților, ce se face în Biserică, în care Dumnezeu şade ca într-un tron.

«Dacă vor părăsi fiii Lui legea Mea» și celelalte până la: «Și cele ce ies din buzele Mele nu le voi schimba» (*Psalmul* 88, 30-34). Fiindcă cei care părăsesc legea, cei care uită judecățile, cei care pângăresc îndreptările și cei care calcă poruncile cu toiag, adică cu certare vor fi mustrați și mila dumnezeiască va fi îndepărtată [de ei]. Aceasta se arată pentru ca nimeni să nu fie izgonit din Biserică fără nădejdea reprimirii [sale], fiindcă, după cum asprimea lui Dumnezeu înspăimântă prin dreptatea care învinuiește, la fel bunătatea îndreptează prin îndurarea care domolește [asprimea Sa].

«O dată m-am jurat sfântului Meu» (*Psalmul* 88, 35), acelui Om Domnesc. «Dacă îl voi minți pe David» (*Psalmul* 88, 35). Căci Dumnezeu nu va [putea] fi înfățișat prin mijlocirea niciunei minciuni. «Seminția Lui în veac va rămâne» (*Psalmul* 88, 35). Adică poporul agonisit [de Dumnezeu] (*cf. 1 Petru* 2, 9).

«Şi tronul Lui ca soarele înaintea Mea» (*Psalmul* 88, 36). [Acestea] înseamnă că Biserica însăși dăinuie în strălucirea fericirii viitoare. «Şi ca luna desăvârșită» (*Psalmul* 88, 36), adică strălucind toată. «Și martor în cer credincios» (*Psalmul* 88, 36). Însuși Domnul Iisus, Care a adus Dumnezeu-Tatălui mărturie credincioasă în lume și Care a fost înălțat la cer.

De aici [încolo] glasul apostolic [spune] către Tatăl: «Tu însă ai respins și L-ai alungat pe Hristosul Tău» (*Psalmul* 88, 37), dându-L vrăjmașilor.

«Stricat-ai legământul robului Tău» (*Psalmul* 88, 38), prin care ai promis că noi vom domni cu El. «Batjocorit-ai pe pământ sfințenia Lui»

(*Psalmul* 88, 38). Căci ai promis că nu vei lăsa pe sfântul Tău să vadă stricăciunea (*cf. Psalmul* 15, 10), iar acum este acoperit în mormânt.

«Doborât-ai toate gardurile Lui» (*Psalmul* 88, 39). Cuvintele Legii și ale prorocilor, în care stăteam împrejmuiți.

«Jefuitu-L-au pe El toți care treceau calea» (*Psalmul* 88, 40). Căci trec peste Cel care a spus: «Eu sunt Calea, Adevărul și Viața» (*cf. Ioan* 14, 6) când fie Îi sfâșie hainele Lui, fie Îi străpung trupul cu ajutorul cuielor și spadei. «Ajuns-a ocară vecinilor Săi» (*Psalmul* 88, 40). Iudeilor și căpeteniilor preoților.

«Înălțat-ai dreapta vrăjmașilor Lui» (*Psalmul* 88, 41). Când Îl smerești pe El în moarte. «Veselit-ai pe toți dușmanii Lui» (*Psalmul* 88, 41). Pilat cu neamurile și iudeii.

«Stricat-ai ajutorul sabiei Lui» (*Psalmul* 88, 42). Când nu le este spre folos iudeilor cuvântul propovăduirii Lui. «Și nu L-ai ajutat pe El în război» (*Psalmul* 88, 42). Și anume în lupta pătimirilor [Sale].

«Și scaunul Lui la pământ l-ai doborât» (*Psalmul* 88, 43). Adică sufletele sfinților, care se tulburau de moartea Sa.

«Micșorat-ai zilele vremii Sale, umplutu-L-ai de rușine» (*Psalmul* 88, 44). Adică rușinea morții. Pe acestea le spuneau apostolii, neștiind că El trebuia să învieze din morți. Prin urmare, de aceea spuneau apostolii astfel de vorbe, ca și cum L-ar fi mustrat pe Tatăl, pentru că nu știau că El Se va întoarce din iad. Așadar, Biserica, urmându-le, spune:

«Până când, Doamne, Te mânii întru sfârșit? Arde mânia Ta ca focul?» (*Psalmul* 88, 45). Cât timp Te mânii, ca să nu-L chemi pe El din morți?

«Adu-ți aminte, Doamne, ce este ființa Mea!» (*Psalmul* 88, 46). Nu am nicio ființă, decât în Cel pe care Îl aștept să Se întoarcă din iad. «Căci oare în deșert ai zidit pe fiii oamenilor?» (*Psalmul* 88, 46). Dacă pe ei i-ai zidit nu în deșert, ci cu adevărat în nădejdea învierii, nu trebuie oare cu atât mai mult să Mă înviezi pe Mine, Fiul Tău?

«Cine este omul care trăiește și nu va vedea moartea? Sau cine își va scoate sufletul său din mâna iadului?» (*Psalmul* 88, 47). Știu că nimic trupesc nu va scăpa morții și că sufletul Său nu se va putea feri de iad, dar știu și că Dumnezeu zăcea ascuns sub acoperământul cărnii, fiindcă moartea și iadul nu trebuiau să-L oprească.

OMILIE LA PSALMUL 89

S-a citit *Psalmul* 89, al cărui titlu este acesta: „O rugăciune a lui Moise, omul lui Dumnezeu”[533]. Este începutul cărţii a patra, fiindcă trebuie să ştim că *Psaltirea* este împărţită în cinci cărţi. De la primul [psalm] până la al patruzecilea, cartea întâi; de la al patruzecilea până la al şaptezeci şi unulea, cartea a doua; de la al şaptezeci şi unulea până la al optzeci şi optulea, cartea a treia; de la al optzeci şi optulea până la al o sută cincilea, cartea a patra; de la al o sută cincilea până la sfârşit, cartea a cincea. Şi de aceea începutul cărţii a patra este: „O rugăciune a lui Moise, omul lui Dumnezeu”. Evreii consideră că nu doar acest psalm, ci şi ceilalţi zece care urmează, fiindcă nu au titlu, au fost scrişi de Moise. Şi din această

«Unde sunt milele Tale cele de demult, Doamne, precum i-ai jurat lui David prin adevărul Tău?» (*Psalmul* 88, 48) – dacă El nu a înviat.

«Adu-Ţi aminte de ocara robilor Tăi» (*Psalmul* 88, 49), care-L aşteaptă pe El. «Pe care am îndurat-o, a multor neamuri» (*Psalmul* 88, 49). Pe care i-am adunat ca la sân, în casa credinţei.

«Că ocărât-au vrăjmaşii Tăi, Doamne» (*Psalmul* 88, 49). Iudeii, fariseii şi saducheii. «Că ocărât-au pe Hristosul Tău, în mutarea Lui» (*Psalmul* 88, 50). Fiindcă, mutându-Se de la aceştia la neamuri, a spus: «Iată, vi se va lăsa vouă casa voastră pustie» (*Luca* 13, 35).

«Binecuvântat este Domnul în veci. Aşa să fie. Aşa să fie» (*Psalmul* 88, 51)”.

[533] *Psalmul* 89, 1 (în *Vulgata*).

pricină pe cei care sunt fără titlu îi consideră a fi ai celui căruia și acesta îi aparține, fiindcă li se pare că țin de cel care este menționat în titlu.

„O rugăciune a lui Moise, omul lui Dumnezeu." Dacă toți oamenii ar fi oamenii lui Dumnezeu, nu s-ar fi adăugat niciodată [cuvintele]: „O rugăciune a lui Moise, omul lui Dumnezeu". Vreți să aflați de ce nu toți oamenii sunt oamenii lui Dumnezeu? „Omul, în cinste fiind, nu a priceput, s-a asemănat dobitoacelor celor fără de minte și a devenit aidoma lor."[534] Mare lucru, așadar, este a primi numele de „oameni ai lui Dumnezeu" sau „robi ai lui Dumnezeu"! Când se spune astfel despre cineva, nu este semn de înjosire, ci de cinste. Căci nu este arătată starea de rob, ci cinstea celui care slujește bine.

„O rugăciune a lui Moise, omul lui Dumnezeu." Lui Moise i-a fost scrisă Legea, lui Moise i-a fost arătată firea lumii, lui Moise i s-a spus în ce fel omul a fost făcut după chipul lui Dumnezeu. Așadar, ce înseamnă aceste cuvinte: „O rugăciune a lui Moise, omul lui Dumnezeu"? Într-adevăr, Moise scrie cum a fost zidit omul, el scrie cum a căzut [acesta]. [Dar] acum se roagă ca acela care a căzut în moarte să fie înălțat la viață și cel care, prin lucrarea diavolului, a căzut prin păcat să învieze iarăși prin Hristos la slavă. Din această pricină, așadar, se roagă Moise către Dumnezeu și spune:

„Doamne, scăpare Te-ai făcut nouă!"[535] Niciodată nu se vorbește de scăpare, decât dacă există o prigoană, căci, dacă nu ne prigonește cineva, nu avem nevoie de scăparea la altul.

---

[534] *Psalmul* 48, 12.

[535] *Psalmul* 89, 1.

„Doamne, scăpare Te-ai făcut nouă!" Fiindcă marele tumult și arșița frământărilor noastre ne ostenesc, la umbra aripilor Tale căutăm scăpare. „Doamne, scăpare Te-ai făcut nouă!" Din această pricină căutăm scăpare la Tine, fiindcă ne prigonește o fiară mare. Și, fiindcă avem mulți potrivnici și vrăjmași, măcar Tu fii pentru noi singura scăpare!

„Din neam în neam."[536] În acest loc șuieră șarpele. Căci cei care spun că sufletele au fost făcute înainte de veac[537] și înainte de a fi trimise în trupuri aceasta zic: „Doamne, Tu Te-ai făcut scăpare nouă din neam în neam, mai înainte de a fi făcuți munții și de a fi întocmit cuprinsul pământului; adică înainte ca această lume să fie zidită, Tu ne-ai fost nouă scăpare". Rău despart [versetele][538], rău înțeleg. Noi însă trebuie să spunem astfel: „Doamne, scăpare Te-ai făcut nouă din neam în neam". Și de aici încolo [facem] despărțire. Apoi, iată ce urmează: „Mai înainte de a fi făcuți munții și a se întocmi cuprinsul pământului, din veac și până în veac ești Tu, Dumnezeule". Aceasta se spune, dar, nu ca să se arate că sufletul omului a fost înainte de veac, ci ca să se arate că Domnul Dumnezeu a fost dintotdeauna și înaintea veacurilor. [Tu, Doamne,] exiști dăinuind din veșnicie în veșnicie, neavând nici început, nici sfârșit!

„Nu îndepărta pe om întru smerenie."[539] Moise se roagă pentru oameni; și ce spune? Nu îngădui să piară cel pe care L-ai

---

[536] *Psalmul* 89, 1.

[537] Origeniștii.

[538] Este urmat principiul „înlănțuirii logice", *consequentia*, ceea ce Sfântul Grigorie de Nyssa numește ἀκολουθία.

[539] *Psalmul* 89, 3.

zidit după chipul Tău. „Nu îndepărta pe om întru smerenie". Nu cerceta nimicnicia trupului, ci cinstea sufletului. Să ne fie nouă îndeajuns că am auzit o dată: „Pământ ești și în pământ te vei întoarce"[540] și datorită conștiinței păcatelor să ne smerim. „Nu îndepărta pe om întru smerenie." Nu-l îndepărta, ci întoarce-l! Căci Tu ai spus prin toți prorocii: „Întoarceți-vă, fii ai oamenilor!" Să fie îndeajuns că ați păcătuit, pocăiți-vă ca să vă puteți mântui. „Nu îndepărta pe om întru smerenie." Trimite pe Fiul Tău, ca să ridice în înălțimi trupul smereniei noastre și, slobod de toate poverile pământești, să-l înalțe la cer printr-o nouă cetățenie[541].

„Că o mie de ani înaintea ochilor Tăi sunt ca ziua de ieri care a trecut."[542] Scurt este timpul omului înaintea veșniciei lui Dumnezeu. Deși nouă ni se pare a fi lung, totuși, asemuit cu veșnicia, fiindcă este mărginit de un sfârșit, este socotit nimicnicie.

„Și ca straja în noapte."[543] Noaptea are patru străji, de câte trei ore, după cum se spune în Evanghelie: „La a patra strajă din noapte a venit la ei Iisus"[544], prin care se înțelege aproape de cântatul cocoșului. Așadar, asta spune: o mie de ani înaintea Ta sunt asemănători nu doar scurtimii zilei, ci și răstimpurilor de câte trei ore. „Nimicnicie vor fi anii lor." Iată ce spune: că omul trăia la începutul lumii aproape o mie de

---

540 *Facerea* 3, 19.
541 *Cf. Efeseni* 2, 12.
542 *Psalmul* 89, 4.
543 *Psalmul* 89, 4.
544 *Matei* 14, 25.

ani, iar o mie de ani înaintea lui Dumnezeu astfel sunt precum e straja în noapte. Dar am zis destul: vârstele oamenilor sunt ca și cum n-ar fi nimic, asemuite cu veșnicia dumnezeiască. Căutați a afla cât de neînsemnată este viața omenească? Ascultați ce urmează.

„Dimineața ca iarba trece."[545] La fel ca roua dimineții care trece repede, așa este și viața oamenilor. Dimineața noastră este tinerețea. „Dimineața înflorește și trece."[546] În tinerețe și la vârsta maturității am înflorit, la bătrânețe însă descreștem și floarea puterii noastre se ofilește. Cine dintre noi știe în ce chip vârsta noastră trece? Aproape fără știrea noastră, așa ne cuprinde bătrânețea din urmă. „Seara cade, se întărește și se usucă."[547] Seara noastră este bătrânețea, care, după ce floarea tinereții s-a scuturat, se întărește prin spaima bolilor de tot felul. „Tot trupul e ca iarba și slava lui ca floarea ierbii se usucă și cade; însă cuvântul Domnului rămâne în veac."[548] Am trăit până acum și o parte a noastră a pierit deja în bătrânețe[549]: deși

---

[545] *Psalmul* 89, 5.

[546] *Psalmul* 89, 5.

[547] *Psalmul* 89, 6.

[548] *Isaia* 40, 6-8.

[549] Un posibil ecou al celebrului adagiu al lui Seneca: *In hoc enim fallimur, quod mortem prospicimus: magna pars eius iam praeterit; quidquid aetatis retro est mors tenet* (*Epistole către Lucilius*, I, 1, 2). De altfel, în *Epistola* 140, unde face exegeza aceluiași psalm, la interpretarea aceluiași verset Fericitul Ieronim asociază cuvintele proorocului cu două remarci pe aceeași temă din opera lui Vergilius (*Epistola* 140, 10). De asemenea, trebuie să ținem seama că, datorită corespondenței apocrife dintre Seneca și Apostolul Pavel care circula în epocă, scriitorul din Cordoba se bucura de o oarecare considerație printre creștini (*cf.* cap. XII din *De viris illustribus*).

sufletul e la fel, totuși noi, care simțim că vigoarea tinereții de altădată ne-a părăsit, suntem într-un fel alții.

„Că ne-am mistuit în urgia Ta."[550] Fiindcă din pricina păcatelor merităm urgia Ta, nemurirea pe care ne-ai dat-o am pierdut-o în Adam, de la care, ca prin fire, ne-a fost încredințat, prin legea moștenirii din tată în fiu, păcatul. „Și în mânia Ta tulburați suntem." Frumos a spus „tulburați". Căci cel care este tulburat nu piere, ci este lovit de spaimă, ca să simtă puterea Aceluia pe care L-a disprețuit păcătuind și ca să alerge, supus și smerit, spre pocăință. „Și în mânia Ta tulburați suntem." Fiindcă am greșit, suntem tulburați, dar, fiindcă ne-am ridicat crezând în Hristosul Tău, suntem mângâiați.

„Pus-ai fărădelegile noastre înaintea Ta."[551] Niciunul dintre păcatele noastre nu Ți-e ascuns Ție, toate relele pe care le-am săvârșit învederate sunt înaintea Ta. „Veacul nostru în lumina feței Tale."[552] Nimic din ceea ce trăim sau facem nu este ascuns ochilor Tăi; întunericul însuși nu rămâne ascuns înaintea Ta.

„Că toate zilele noastre s-au împuținat."[553] În așa fel trec zilele și se apropie moartea, încât, fără să ne dăm seama în vreun fel, fiecare vârstă și viața însăși se împuținează, micșorându-se. Chiar și lucrurile pe care vi le spun acum și voi le ascultați sunt scăzute din lungimea vieții noastre și,

[550] *Psalmul* 89, 7.
[551] *Psalmul* 89, 8.
[552] *Psalmul* 89, 8.
[553] *Psalmul* 89, 9.

deși credem că în ele există un progres al sufletului, totuși, fiindcă au înghițit răstimpul orelor, sunt o pierdere pentru lungimea vieții. Așa se face că, unde credem noi că avem un folos, acolo mai curând o pagubă este pricinuită.

„Anii noștri se vor socoti ca pânza de păianjen."[554] Nu a putut să spună nimic mai frumos pentru a zugrăvi viața omenească, grija și strădaniile noastre, pentru care alergăm de ici colo și dobândim bunuri, căutăm avere, zidim case și zămislim copii! Și iată cărui lucru sunt [toate acestea] asemuite! „Anii noștri se vor socoti ca pânza de păianjen." Căci, după cum vedem păianjenul ducând firele între pereți, țesându-și pânzele, care pe dată sunt desfăcute de vânt, la fel faptele întregii noastre vieți pe dată sunt spulberate prin asaltul neașteptat al nenorocirii sau al morții. „Zilele anilor noștri în sine sunt șaptezeci de ani."[555] Ia seama cum puțin câte puțin viața omenească este micșorată. Mai întâi în Rai primisem veșnicia, pe care am pierdut-o din neascultare, apoi viața celor din vechime este lungită la o mie de ani, iar acum în mâzga vremii noastre abia se ajunge la șaptezeci.

„Zilele anilor noștri în sine sunt șaptezeci de ani; dacă însă sunt mulți, optzeci, iar dincolo de aceștia, osteneală și durere."[556] Vedeți ce spune: „Dincolo de aceștia, osteneală și durere"? Aceasta este ceea ce am spus mai sus că, unde credem [a avea] un folos în viața noastră, acolo găsim pagubă

[554] *Psalmul* 89, 10.
[555] *Psalmul* 89, 10.
[556] *Psalmul* 89, 10-11.

şi neajuns. Unde-i sporirea anilor, acolo-i bătrâneţe; unde-i bătrâneţe, acolo sunt boli; unde sunt boli, acolo sunt chinuri; unde sunt chinuri, acolo-i dorinţă de moarte.

„Că venit-a blândeţea şi fi-vom îndreptaţi."[557] Care este această blândeţe prin mijlocirea căreia suntem îndreptaţi? „Adu-ţi aminte, Doamne, de David şi de toată blândeţea lui!"[558] Care este această blândeţe? „Învăţaţi că sunt blând şi smerit cu inima."[559] Venit-a blândeţea. Nu spune: „Venit-a cel blând", ci: „Venit-a blândeţea", care este Domnul nostru Iisus Hristos. După cum în alt loc[560] nu este chemat „cel înţelept", ci „înţelepciunea", la fel şi aici nu este numit „cel blând", ci „blândeţea" însăşi.

„Dreapta Ta fă-o astfel cunoscută şi leagă-ne cu inima în înţelepciune."[561] Cu dreapta Ta, cu care ai făcut lumea, lumea o luminează! „Căci braţul Domnului cui s-a descoperit?"[562] Fie ca dreapta Ta[563], cu care l-ai făcut pe om, să primească ea însăşi trup omenesc şi să-l mântuiască pe el! „Şi leagă-ne cu inima în înţelepciune."În acest chip pot fi înţelese aceste vorbe: cei care înainte rătăceau liber să fie legaţi prin înţelepciunea Ta. Căci mai bine este a fi în cuviinţă legat decât a avea în necuviinţă picioarele libere. Mai bine este a şade bine decât

---

557 *Psalmul* 89, 10 (în *Vulgata*).
558 *Psalmul* 131, 1.
559 *Matei* 11, 29.
560 *Cf. 1 Corinteni* 1, 24.
561 *Psalmul* 89, 14 (89, 11 în *Vulgata*).
562 *Isaia* 53, 1.
563 Referinţa este la Hristos. (n.ed.)

a alerga rău. La fel cum acel mânz din Evanghelie[564], care mai întâi era liber și mergea fără frâu prin prăpăstii, iar apoi, fiind încălecat, este strunit de Domnul și învățat să meargă bine, tot așa ne rugăm Ție stăruitor să faci cunoscută dreapta Ta în lume și să-i legi pe cei rătăcitori și nestatornici prin înțelepciunea Ta.

„Întoarce-Te, Doamne! Până când?"[565] Întoarce-Te, Doamne, și privește spre chipul[566] Tău; nu ne arăta nouă spatele, ci fața Ta! Întoarce-Te! Până când? Cel care spune: „Până când?" arată că-L dorește pe El și că nu poate suporta amânarea [împlinirii] dorinței sale.

„Umplutu-ne-am dimineața de mila Ta."[567] Taine sunt cele ce se spun în psalmi, pline toate de simboluri. Moise, din perspectiva neamului omenesc, se roagă ca Fiul lui Dumnezeu să binevoiască a veni pe pământ. Și, fiindcă spusese: „Dreapta Ta fă-o astfel cunoscută" și fiindcă acum simte că a fost ascultat, adaugă și spune: „«Umplutu-ne-am dimineața de mila Ta», atunci când Fiul Tău a înviat a treia zi din morți". Și, deoarece pentru viața noastră a coborât spre seară în întunericul morții, ca să ne scoată pe noi la lumina dimineții, în acel ceas aflat-am noi deplinătatea milei Tale. De aceea și *Psalmul* al douăzeci și unulea are acest titlu: „Pentru înălțarea de dimineață"[568]. Dintotdeauna

---

[564] *Cf. Matei* 21, 2; *Marcu* 11, 2; *Luca* 19, 30.
[565] *Psalmul* 89, 15.
[566] *Cf. Facerea* 1, 26.
[567] *Psalmul* 89, 16.
[568] *Psalmul* 21, 1 (în *Vulgata*).

mila Ta s-a arătat sfinților, dar niciodată nu s-a revărsat atât de vădit și atât de deplin ca atunci când Mântuitorul a înviat pentru mântuirea cea de obște a tuturor.

„Și ne-am bucurat și ne-am veselit." După bucuria Învierii Domnului nostru, prin care credem că suntem mântuiți și vom fi înviați din nou, bucuroși de zilele ce ne-au mai rămas din viața noastră, ne veselim în această credință și, în imnuri și cântări duhovnicești, aducem laudă lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos, Domnul nostru, a Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

Omilie la Psalmul 90

„Lauda unei cântări pentru David."[569] Trebuie să știm mai întâi că cei unsprezece psalmi de la *Psalmul* 88 până la *Psalmul* 100 nu au în ebraică titlu și că, așa cum am arătat de curând în psalmul precedent, ei țin de același [autor] de care ține și cel ce poartă titlul: „O rugăciune a lui Moise, omul lui Dumnezeu".

„Cel care locuiește în ajutorul Celui Preaînalt."[570] Al nostru este începutul [tălmăcirii], al lui Dumnezeu ajutorul[571]. Căci nu cei care dorm primesc cununi, ci cei care trudesc[572]. „Sub acoperământul Dumnezeului cerului va rămâne."[573] În ebraică, în loc de ceea ce citim noi: „Dumnezeului cerului", este [cuvântul] *Saddai*. De aceea, ce se spune în *Iezechiel*: „Și auzit-am glasul Domnului *Saddai* vorbind"[574] poate fi înțeles în acest chip, și anume că a auzit glasul Domnului Dumnezeului cerului vorbind, fiindcă *Saddai* se tălmăcește: „Dumnezeul cerului".

---

569 *Psalmul* 90, 1 (în *Vulgata*).

570 *Psalmul* 90, 1.

571 *Cf. supra*, *Omilie la Psalmul* 83, versetul 6.

572 *Cf. supra*, *Omilie la Psalmul* 83, versetul 7.

573 *Psalmul* 90, 1.

574 *Iezechiel* 10, 5 (după *Septuaginta*).

„Scăparea mea, Dumnezeul meu."[575] Frumos a spus: „Scăparea", fiindcă mulți sunt cei care prigonesc, dar Tu singur ești scăparea! Multe sunt rănile, dar Tu singur ești doctor!

„Nădăjdui-voi în El, fiindcă El mă va izbăvi din cursa vânătorilor."[576] În acest veac mai mulți sunt vânătorii care caută a prinde sufletele noastre, după cum spune prorocul: „Sufletul nostru a scăpat ca o pasăre din cursa vânătorilor"[577]. Am mai spus deja de mai multe ori că în Sfintele Scripturi vânătorii sunt socotiți în rândul ticăloșilor. Căci Nimrod uriașul, veșnicul răzvrătit împotriva lui Dumnezeu, a fost vânător[578]. Chiar și Isav a fost vânător[579]. „Fiindcă El mă va izbăvi din cursa vânătorilor." Citim în *Pilde*: „Ochiul femeii desfrânate, cursa păcătosului"[580]. „Căci oricine se uită la femeie, poftind-o, a și preacurvit cu ea în inima sa."[581] Câte păcate sunt, atâtea curse. Câte curse, atâția vânători. Învățăturile ereticilor sunt curse ale morții. Mai apoi urmează: „Și de cuvântul tulburător"[582]. Ia seama că despre eretici se vorbește! În locul cuvântului „tulburător" pe care-l avem noi, în ebraică este „ascuns". Căci ereticii întotdeauna promit lucruri tainice și mărețe, ca să le curme pe cele ce sunt adevărate și evidente.

---

[575] *Psalmul* 90, 2.
[576] *Psalmul* 90, 3.
[577] *Psalmul* 123, 7.
[578] *Cf. Facerea* 10, 9.
[579] *Cf. Facerea* 25, 27.
[580] *Pildele* 6, 25 (după *Septuaginta*).
[581] *Matei* 5, 28.
[582] *Psalmul* 90, 3.

„Cu umerii Săi te va umbri."[583] Cine [te] va umbri? Dumnezeul cerului, desigur, precum găina pe puii săi[584] și precum vulturul cuibul său. De aceea și în cântarea din *Deuteronom*[585] se spune că El a purtat pe umerii Săi poporul lui Israel și ca un vultur l-a ocrotit[586]. [Versetul] poate fi înțeles și ca referindu-se la Mântuitorul, Care pe cruce cu aripile Sale ne-a ocrotit. „Și sub aripile Lui vei nădăjdui."[587] „Toată ziua întins-am mâinile Mele către un popor neascultător și potrivnic Mie la vorbă."[588] Mâinile Domnului ridicate la cer nu cereau ajutor, ci pe noi, nemernicii, ne ocroteau.

„Ca o pavăză te va înconjura pe tine adevărul Lui."[589] Adică de jur împrejur vei fi înconjurat de adevăr. Și ce urmează? „Nu te vei teme de frica de noapte."[590] Omul drept nu are frică de noapte, ci de zi. „Veniți, fiilor, ascultați-mă pe mine, frica Domnului vă voi învăța pe voi!"[591] Cei care sunt fiii prorocilor nu au frică de noapte și nici de întuneric, ci frică de lumină și de zi. „Ca în întuneric să-i străpungă pe cei drepți cu inima."[592] Diavolul nu-și trimite săgețile

---

583 *Psalmul* 90, 4.
584 *Cf. Matei* 23, 37.
585 *Cf. Deuteronomul* 32, 1-44.
586 *Cf. Deuteronomul* 32, 11.
587 *Psalmul* 90, 4.
588 *Romani* 10, 21.
589 *Psalmul* 90, 5.
590 *Psalmul* 90, 5.
591 *Psalmul* 33, 11.
592 *Psalmul* 10, 2.

sale în timpul zilei, ca să nu fie văzut. Căci tot ce se face în lumină este descoperit de lumină[593].

Dar cineva ar putea spune: „Dacă diavolul nu-și aruncă săgețile ziua, de ce spune psalmistul în versetul următor: «De săgeata ce zboară ziua»[594]?" Care este această săgeată ce zboară ziua? Este învățătura despre Dumnezeu a ereticilor, care în timpul zilei, adică în legea lui Dumnezeu, zboară încoace și încolo, în vreme ce împotriva noastră adună mărturii cu grijă cercetate, care prin tălmăcirile lor ne abat de la adevăr. „Și de lucrul ce umblă în întuneric."[595] Nu a spus: „Care stă", ci: „Care umblă", fiindcă ereticii niciodată nu sunt statornici în judecățile lor, ci tot timpul se mută și umblă.

„De năvălire și de demonul de la amiază."[596] Citim în *Facere* că Iosif i-a hrănit pe frații săi la amiază; iar în *Cântarea Cântărilor* este scris: „Unde te întinzi tu? Unde-ți paști tu oile? La amiază"[597]. Prin urmare, la fel cum cuvioșii au amiaza și lumina, când își pasc oile și se întind, la fel și diavolul, prefăcut în înger al luminii, are slujitorii săi, prefăcuți în slujitori ai dreptății[598]. Așa că, atunci când vei vedea un eretic propovăduind și zicând: „Acestea le spune Moise, acest lucru este scris în Proroci, asta e în Evanghelii", nu-ți pare oare, dacă nu cunoști viclenia minții [sale], că îl auzi pe

---

[593] *Cf. Efeseni* 5, 13.
[594] *Psalmul* 90, 5.
[595] *Psalmul* 90, 6.
[596] *Psalmul* 90, 6.
[597] *Cântarea Cântărilor* 1, 6.
[598] *Cf. 2 Corinteni* 11, 14-15.

îngerul Mântuitorului vorbind? Dar cei simpli chiar cred că ar exista un demon de la amiază, care poate mai ales la amiază să-i atace pe oameni. Noi, în schimb, vom tălmăci pe demonii de la amiază ca fiind căpeteniile ereticilor, care în chip de îngeri ai luminii propovăduiesc dogmele întunericului. Vreți să vorbim mai deslușit? Arie și ceilalți eretici care au ieșit din Alexandria sunt numiți „demoni de la amiază"[599].

„Cădea-vor de o parte a ta o mie și zece mii de-a dreapta ta."[600] De-o parte și de-a dreapta. Nu a spus: „De-a stânga", pentru că omul drept nu are stângă, după cum este scris în Evanghelie: „Celui care te-a lovit în obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt"[601]. Nu a spus: „Întoarce-l pe cel stâng", dacă e adevărat că mieii vor sta de-a dreapta, iar caprele de-a stânga[602]. „Cădea-vor de-o parte a ta o mie și zece mii de-a dreapta ta." Prin expresia „de-o parte" a omului drept putem înțelege slăbiciunile trupești; prin „dreapta", plinătatea sufletului. Prin

---

[599] Pentru Evagrie Ponticul, demonul de la amiază era demonul acediei. Acedia, unul dintre cele opt gânduri rele, vicii sau duhuri împotriva cărora trebuie să lupte un credincios, reprezintă un amestec de trândăvie și irascibilitate, pe de o parte plictis și dezinteres pentru cele prezente, pe de alta tânjire după cele inexistente și irascibilitate din neputința de a ajunge la ele (*cf.* EVAGRIE PONTICUL, *Tratatul practic. Gnosticul*, introducere, dosar, traducere și comentarii de Cristian Bădiliță, Polirom, 2003, p. 69; Gabriel BUNGE, *Akedia, plictiseala și terapia ei după avva Evagrie Ponticul sau sufletul în luptă cu demonul amiezii*, cuvânt înainte și traducere Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2007, pp. 79-94).

[600] *Psalmul* 90, 7.

[601] *Matei* 5, 39.

[602] *Cf. Matei* 25, 33.

muncile trupeşti, adică prin posturi și neprihănire, vor cădea o mie. Însă „de-a dreapta", unde prin libertatea sufletului învățătura este curată și sfântă, o foarte mare mulțime de vrăjmași va cădea. „De tine însă nu se vor apropia."[603] Închipuie-ți cete înarmate de dușmani venind împotriva omului drept, despre care se spune: „De tine însă nu se vor apropia", adică mai înainte de a ajunge la tine vor pieri.

„Însă cu ochii tăi vei privi și răsplata păcătoșilor vei vedea."[604] Vei vedea stârvurile morților și te vei minuna de măreția Domnului Mântuitor. „Și răsplata păcătoșilor vei vedea." Căderea păcătoșilor este pieirea lor. Iată ce spune: tu, care ți L-ai făcut scăpare pe Domnul tău, cu ochii tăi contempli în siguranță răsplata ereticilor; căci te-ai păzit de învățăturile lor.

Acestea sunt rostite de Persoana Domnului către omul drept, însă acum se schimbă persoana și I se răspunde Domnului din perspectiva omului drept: „Pentru că Tu, Doamne, ești nădejdea mea"[605]. Cel care spune acestea este omul drept.

„Pe Cel Preaînalt L-ai pus scăpare ție."[606] Din nou se schimbă persoana și de aceea psalmii sunt greu de înțeles, fiindcă se schimbă de foarte multe ori persoanele [care vorbesc]. Într-adevăr, în vreme ce omul drept se roagă Domnului și spune: „Pentru că Tu, Doamne, ești nădejdea mea", aude

---

[603] *Psalmul* 90, 7.
[604] *Psalmul* 90, 8.
[605] *Psalmul* 90, 9.
[606] *Psalmul* 90, 9.

de la Domnul: „Pe Cel Preaînalt L-ai pus scăpare ție". Și din această pricină ție ți se potrivește versetul care urmează.

„Nu vor veni către tine rele și biciul nu se va apropia de locașul tău."[607] Nu a spus: „[Nu] va răsuna[608]", ci: „Nu se va apropia de locașul tău". Căci nu este posibil ca biciul diavolului să nu răsune pentru omul drept. Dacă Însuși Domnul este biciuit, prigonit de ispite și chinuri, care dintre oamenii drepți nu va fi biciuit? Dar să vedem ce înseamnă „nu se va apropia de locașul tău". Înseamnă: [biciul] a răsunat afară și a încercat să-l tulbure prin poftele trupești, dar nu a năruit locașul sufletului sau mintea, care este locașul credinței.

„Că îngerilor Săi a poruncit pentru tine să te păzească în toate căile tale. În mâini te vor purta, ca să nu împiedici vreodată de piatră piciorul tău."[609] Dacă ereticii tălmăcesc din Scripturi ceva împotriva noastră, nu trebuie să ne tulburăm, fiindcă diavolul s-a folosit și de această mărturie împotriva Domnului Mântuitor, zicând: „Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te jos, căci scris este că îngerilor Săi a poruncit pentru Tine"[610] și celelalte. Ca un diavol, așa tălmăcește diavolul Scripturile, pentru că leagă de Persoana Domnului acest psalm, care vorbește nu despre Domnul, ci despre un

---

607 *Psalmul* 90, 10.

608 Liguori Ewald apropie acest pasaj de interpretarea pe care o face Fericitul Ieronim expresiei *vox flagelli* din *Naum* 3, 2 (*PL* 1255, 564). Vezi *The Homilies of Saint Jerome*, II, translated by Marie Liguori Ewald, *Fathers of the Church*, 57, Catholic University of America Press, Washington D.C, 1966, p. 86, nota 34.

609 *Psalmul* 90, 11-12.

610 *Matei* 4, 6.

om drept oarecare. Dar îți fac o concesie, diavole, și admit că despre Însuși Domnul este scris: „În mâini îngerii Te vor purta"! Dar din ce pricină nu ai spus și ceea ce urmează: „Peste aspidă și vasilisc vei păși"[611]? O viclenie schimbătoare a vrăjmașului! A spus [numai] ceea ce i se părea că ține de slăbiciunea Mântuitorului și de ispitirea omului; însă a trecut sub tăcere, cu vechea-i șiretenie, ceea ce se înțelegea împotriva lui. Greșești, diavole, și prin șiretlicul tău te-ai înșelat chiar pe tine însuți! În acest loc minciuna ta este de folos Bisericii. Deși ai făcut aceasta pentru ispitirea [noastră], ai arătat că fiii lui Dumnezeu, toți oamenii drepți, la îndemnul și porunca Domnului, sunt purtați în mâinile îngerilor, adică în ajutorul [lor].

Celelalte care urmează țin de aceeași explicație. În Evanghelie găsim cel mai bine lămurit că cei drepți și iubiți de Dumnezeu au puterea de a călca peste bătrânul și vicleanul șarpe și de a strivi cu călcâiul piciorului toată armata acestuia. Căci astfel le vorbește Domnul apostolilor: „Iată, v-am dat puterea de a călca peste șerpi și scorpioni"[612]. Vom putea înțelege că această putere ni s-a dat și nouă dacă suntem înarmați cu felul de viață al apostolilor împotriva lor. Să ne rugăm, așadar, Domnului, astfel încât Cel care le-a dat putere celor drepți să ne dea nouă, cei încă mici, ajutorul dreptății, ca să urmăm pilda apostolilor și să fim ajutați de meritele lor întru Hristos Iisus, Domnul nostru. A Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

---

611 *Psalmul* 90, 13.
612 *Luca* 10, 19.

Omilie la Psalmul 91

„Bine este a mărturisi Domnului şi a cânta numele Tău, Preaînalte."[613] Din ce pricină nu a spus mai întâi: „Bine este a cânta" şi mai apoi: „A mărturisi"? Pentru că aceasta era rânduiala adevăratei mărturisiri, a zis aşa: bine este ca mai întâi omul să se pocăiască şi să mărturisească Domnului păcatele sale, iar după ce şi-a mărturisit păcatele să-I cânte, fiindcă, pocăindu-se, s-a învrednicit să dea glas liber, atât cât poate, lăudării lui Dumnezeu, fără conştiinţa păcatului.

„Spre a vesti dimineaţa mila Ta şi adevărul Tău în timpul nopţii."[614] Din ce pricină mila este cântată dimineaţa, iar adevărul noaptea? Luaţi seama cu grijă că cele care se spun sunt greu de pătruns. Mai întâi a spus: „Bine este a mărturisi Domnului", după care mărturisirii îi urmează lauda; şi, astfel, cel care, după pocăinţă, e vrednic să laude începe deja să-L vestească pe Cel pe care Îl laudă. Dar ce înseamnă spusele: „Dimineaţa se vesteşte mila, iar adevărul se cântă în timpul nopţii"? Oriunde este mila Domnului, acolo este lumină, acolo e dimineaţa, atunci este ceasul când răsare soarele, iar întunericul nopţii oarbe[615] e nimicit. „Şi adevărul

---

[613] *Psalmul* 91, 1.

[614] *Psalmul* 91, 2.

[615] *Caeca nox*; *cf.* Lucretius, *Despre natura lucrurilor*, 1, 1115-1116; Ovidius, *Metamorfoze*, 6, 472-473.

Tău în timpul nopții." Unde este adevărul, acolo este dreptatea; unde este dreptatea, acolo judecata; [unde e judecata,] acolo nu este mila; unde nu este milă, acolo este primejdia păcătoșilor, acolo e noapte, și nu zi, după cum spune prorocul: „La ce bun vouă ziua Domnului? Aceasta este întuneric, iar nu lumină"[616]. În această zi se va face cântărirea [vieții] fiecăruia după merit. De aceea, într-un alt verset prorocul spune că până și pentru el va fi o zi înfricoșătoare: „[Cine] va putea sta împotriva ei"[617]?

„Din psaltire cu zece strune, cu cântec din alăută. Că m-ai veselit, Doamne, întru făpturile Tale și întru lucrurile mâinilor Tale mă voi bucura."[618] Acestea nu pot fi spuse decât de un bărbat învățat, care știe că fiecare lucru în parte a fost zidit prin pronia lui Dumnezeu, care nu este smintit de lucrările zidirii, ci, înțelegând rostul fiecărui lucru, Îl preaslăvește pe Ziditor și spune: „Că m-ai veselit, Doamne, întru făpturile Tale și întru lucrurile mâinilor Tale mă voi bucura". Ascultă, Maniheu, ascultă, Marcion, Valentin și ceilalți eretici, care cutezați a-L ponegri pe Ziditor, și vedeți că de lucrul de care voi vă smintiți prorocul se veselește și că el se bucură întru lucrările Ziditorului, știind că, dacă ceva pare a fi corupt, nu a ajuns așa din fire, ci din voință!

„Cât s-au mărit lucrurile Tale, Doamne! Adâncitu-s-au foarte gândurile Tale!"[619] De aceea și apostolul zice: „O,

---

[616] *Amos* 5, 18.
[617] *Ioil* 2, 11.
[618] *Psalmul* 91, 3-4.
[619] *Psalmul* 91, 5.

adâncul bogăției, al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu!"[620] Tocmai fiindcă „s-au adâncit gândurile Tale" și nici mintea, nici judecata omenească nu pot urma lucrările Lui, se spune în alt loc: „Toate lucrările Tale întru credință"[621]. Ia seama ce spune: „Lucrările Tale întru credință"! Dacă zidirea e întru credință, iar nu întru judecată, [oare nu] cu atât mai mult Însuși Ziditorul și Făcătorul tuturor? „Și toate lucrările Tale întru credință." Și eu, care vorbesc [acum], sunt întru credință, dat fiind că sunt parte a lucrării Sale. Și eu exist nu întru judecată, ci întru credință, căci nu pot judeca în ce chip îmi mișc picioarele, în ce chip limba produce sunete, în ce chip cugetul hotărăște, voința poruncește, iar trupul slujește voinței, în ce chip sufletul, care este nepieritor, este legat de acest trup, care este pieritor, în ce chip sufletul meu aleargă de ici-colo și [în ce chip] întinderea lumii nu poate cuprinde un lucru care este mărginit de trup.

Din ce pricină spun toate acestea? Fiindcă am auzit că între frați a fost o ceartă[622], sau, mai bine zis, o discuție cu privire la credință. Spun discuție, nu ceartă, căci, unde este ceartă, acolo este păcat, iar unde este discuție, acolo este dorința cuviincioasă de știință. Pentru că nimeni nu dovedea ceea ce nu știa, ci raportau neștiința lor la știința mea. Nu au căutat să-i învețe pe alții ceea ce nu știau[623], ci să cunoască ce ignorau. Prin urmare, întrebarea lor nu este diferită de cea care

---

620 *Romani* 11, 33.

621 *Psalmul* 32, 4.

622 *Cf. Împotriva pelagienilor*, 1, 33; *PL* 23, 551 (731).

623 *Cf. Împotriva lui Rufin*, 2, 10; *PL* 23, 451 (498).

s-a ridicat despre mila Domnului. În *Isaia*, despre Domnul Mântuitor se spune: „Neamul Lui cine îl va spune?"[624] Când se spune: „Cine?", este înlăturată orice făptură. Căci nu spune: „Neamul Lui care om îl va spune?", ci în general: „Cine?" Adică: îngerul nu, arhanghelul nu, heruvimul sau serafimul nu. De vreme ce lucrul acesta a fost ascuns întru Dumnezeu de făpturile cerești, de ce-ar fi de mirare dacă ne este necunoscut nouă, care suntem făcuți din lut? Mi s-a adus, fraților, la cunoștință că, discutând între ei, unii frați au întrebat în ce chip Tatăl, Fiul și Sfântul Duh sunt Trei și Unul în același timp. Din întrebare vedeți cât de primejdioasă este discuția: lutul și vasul de lut discută despre Creator și, neputând ajunge la temeiul propriei sale firi, caută iscoditor a afla despre taina Sfintei Treimi ceea ce îngerii din cer nu pot afla. Căci ce spun îngerii? „Cine este Acest Împărat al slavei? Domnul puterilor, El este Împăratul slavei."[625] La fel și în *Isaia* se spune: „Cine este Acesta care vine din Edom, ale Cărui veșminte [sunt] strălucitoare?"[626]

Ia seama ce spune! Propovăduiește frumusețea, iar despre fire nu spune nimic. Așadar, și noi să vorbim simplu: „Vrei să știi firea lui Dumnezeu? Vrei să știi ce este Dumnezeu?" Asta să știi: că nu știi[627]. Și să nu te mâhnești de faptul că nu

---

[624] *Isaia* 53, 8.

[625] *Psalmul* 23, 10.

[626] *Cf. Isaia* 63, 1.

[627] Afirmația Fericitului Ieronim trimite la sentența socratică (parafrazată de Platon în *Apologia lui Socrate*, 21d, și *Menon*, 80d1-3): „Un singur lucru știu, că nu știu nimic".

știi, fiindcă nici îngerii nu au știut și la fel toată făptura. Dar cineva ar putea spune: „De ce, dar, cred ceea ce nu știu? De ce sunt creștin eu, care nu știu de ce [trebuie] să fiu creștin?”

Înainte de a aduce vreo mărturie din Scripturi, voi zice simplu: o creștine, de ce ți se pare ție că nu știi nimic? Dacă însuși acest lucru îl știi, [și anume] că nu știi, nu ți se pare oare mai degrabă că știi mai mult? Păgânul vede o piatră și o crede dumnezeu, filosofii văd cerul și-l cred dumnezeu, alții văd soarele și-l cred dumnezeu. Ia seama însă ce știință superioară față de aceștia ai tu care spui: „Piatra nu poate fi dumnezeu, soarele, care la porunca altuia se rotește, nu poate fi dumnezeu”. Ia seama că, prin aceea că spui că tu nu știi nimic, mai multe ai aflat! Păgânii, în schimb, prin aceea că spun că știu, nu știu, fiindcă sunt neadevărate cele ce știu. Mai întâi ține cont că ești numit „credincios”, nu „cugetător”; de altfel, și după primirea botezului spunem: „A devenit credincios” sau: „Am devenit credincios”. Cred că nu știu și din această pricină știu, fiindcă știu că nu știu ceea ce nu știu.

Dar ar putea spune cineva: „Aceasta nu înseamnă a lămuri [un lucru], ci a ocoli să-l lămurești; știam și noi că știm că nu știm, tu [însă] învață-ne pe noi să știm ceea ce nu cunoaștem!” Oare nu este mai bine să mărturisim cu smerenie neștiința decât să pretindem cu nechibzuință știința? În ziua Judecății nu voi fi condamnat pentru că voi spune: „Nu cunosc firea Ziditorului meu”, ci dacă voi spune ceva nesăbuit. Nesăbuința aduce pedeapsă, neștiința făgăduiește iertare. Să spunem [acum și] ceva din Scripturi, urmând nu judecata, ci autoritatea Domnului și Mântuitorului nostru. Căci, atunci când urma să Se ridice la cer, ce le spune apostolilor, cărora

le propovăduia ca Învățător și Dumnezeu? Nimeni nu poate vorbi în acest fel despre firea Sa, decât Cel care El Însuși este Dumnezeu. Să ne fie îndeajuns să știm ceea ce a binevoit Domnul să ne lămurească despre Treime! Căci ce le spune apostolilor? „Mergeți și botezați toate neamurile în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh."[628] Trei nume aud și se spune [că e] unul singur. Căci nu spune: „În numele"[629], ci: „În numele"[630]. Numește trei nume[631], și de ce atunci spune [că e] unul singur: „*În numele* Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh"?

Numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh este unul singur, dar este numele Treimii, fiindcă se spune: în numele lui Dumnezeu-Tatăl, în numele lui Dumnezeu-Fiul și în numele lui Dumnezeu-Sfântul Duh. Tatăl, Fiul și Sfântul Duh sunt numele, unul singur, al Dumnezeirii. Tu mă întrebi însă de ce Trei sunt numiți cu un singur nume? Nu știu și mărturisesc deschis că eu nu știu ceea ce Hristos nu a vrut să arate. Doar acest lucru știu, că sunt creștin prin faptul că mărturisesc un singur Dumnezeu în Treime. Dacă aș spune însă că există o singură Persoană a Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh, voi fi numit „sabelian"[632] și încep să nu mai fiu creștin, ci iudeu. Pentru că și iudeul spune că Dumnezeu

---

[628] *Matei* 28, 19.

[629] *In nominibus* (ablativ plural).

[630] *In nomine* (ablativ singular).

[631] Tatăl, Fiul și Sfântul Duh.

[632] Sabelius (sec. al III-lea d.Hr.) nega existența diferențierii ontologice dintre Persoanele Sfintei Treimi, Care, în concepția sa, nu ar fi fost decât trei moduri de manifestare în lumea sensibilă a unei singure divinități.

este unul singur, dar, fiindcă nu cunoaşte pe Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, nu are taina Treimii. Așadar, dacă spunem că Dumnezeu este unul singur astfel încât să-I înlăturăm pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, devenim iudei.

O spun deschis – nu de la mine, ci de la cuvântul Mântuitorului – că se ivește în sufletul ascultătorului o piatră de poticnire: „În ce chip pot Trei să fie Unul singur"? De ce Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh nu pot fi despărțiți în Dumnezeire? Rogu-vă ca, ori de câte ori spun „persoane", să nu credeți că vorbesc despre persoane omenești! Eu nu spun „persoane" despre Tatăl, Fiul și Sfântul Duh ca și cum ar fi persoane omenești, ci pe potriva însușirilor Lor proprii. Spun „Persoana" Tatălui fiindcă există Tatăl, a Fiului, fiindcă există Fiul, și a Sfântului Duh, fiindcă există Sfântul Duh. Tatăl nu este Fiul, nici Fiul Tatăl, nici Sfântul Duh Tatăl sau Fiul. Căci prin însușiri Se despart, dar prin fire Se unesc. Vedeți? Aceasta este însăși poticnirea pe care o încerca odinioară Apostolul Filip, când a spus către Domnul: „Doamne, arată-ne nouă pe Tatăl şi ne este de ajuns!"[633] Răspunzându-i, Domnul zice: „Filipe, de atâta vreme sunt cu voi și nu-L cunoşti pe Tatăl? Cel care Mă vede pe Mine Îl vede și pe Tatăl"[634]. A spune că Fiul Însuși este Tatăl Însuși este o impietate. Prin aceea că-L vezi pe Fiul, înțelege-L și pe Tatăl. Căci nu poate fi numit „Fiu" decât dacă a avut un Tată. Iar când se spune „Tată", nu se poate spune decât dacă a avut un Fiu.

---

[633] *Ioan* 14, 8.
[634] *Ioan* 14, 9.

Multe sunt de zis, dar să le fie de ajuns credincioșilor că au auzit puține despre taina Treimii. Vă rog ca în mănăstire[635] cearta dintre noi să fie mai degrabă despre cum să-l învingem pe vrăjmaş, cum trebuie să postim, cum să ne plângem păcatele, cum să nu ne țină cugetarea noastră prizonieri ai poftei, cum să avem răbdare în fața tuturor ocărilor, cum să nu ne împotrivim fratelui care ne ocărăște, ci să-l învingem prin smerenia pe care am învățat-o de la Hristos, „Care, când suferea, nu amenința"[636]. Și, atunci când vine gândul și [ne] prezintă [întrebarea]: „Ce este Dumnezeu?" ori: „Care este temeiul Treimii?", să ne fie nouă de ajuns a crede că există. Nu trebuie să căutăm fără chibzuială temeiul, ci să ne temem și să ne rugăm neîntrerupt Domnului. Să-I arătăm singura noastră știință de aici, aceea de a-I cânta zi și noapte laude. A Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

[635] De remarcat deplina specializare a termenilor *persona* și *monasterium* cu sensurile de „ipostas, Persoană treimică" și, respectiv, „comunitate monastică". (n.ed.)

[636] *1 Petru* 2, 23.

OMILIE LA PSALMUL 92

Titlul psalmului de acum acesta este: „Cântare de laudă lui David în ziua sabatului, când fu sălăşluit pământul"[637]. În ziua sabatului sunt odihna noastră și sălășluirea pământului nostru. „Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi."[638] Așadar, pământul nostru a fost sălăşluit. Să vedem, aşadar, ce face această sălăşluire și prin ce laude este arătată.

„Domnul a împărățit, întru podoabă S-a îmbrăcat; îmbrăcatu-S-a Domnul întru putere și S-a încins. Că a întărit cuprinsul pământului, care nu se va clinti."[639] Aceste trei versete sunt spuse de către proroc despre Domnul Mântuitorul; dar restul, care urmează, sunt îndreptate către Domnul Însuși. „Domnul a împărățit, întru podoabă S-a îmbrăcat." Domnul, Care înainte slujea, a împărățit. Întru podoabă S-a îmbrăcat. Ce spune Isaia: „L-am văzut pe El și nu avea chipul Său: un om supus lovirii, știind a răbda slăbiciunea"[640]? „Domnul a împărățit, întru podoabă S-a îmbrăcat." Asta e ceea ce spune: Cel care înainte tremurase în nimicnicia cărnii strălucește acum în măreția

637 *Psalmul* 92, 1 (în *Vulgata*).
638 *Ioan* 1, 14.
639 *Psalmul* 92, 1-2.
640 *Cf. Isaia* 53, 2-3.

dumnezeiască. Căci orice este nedesăvârșit în El trebuie să fie pus pe seama condiției noastre [omenești], dar orice ține de frumusețe se va atribui în chip corespunzător măreției Sale.

„S-a încins." Ceea ce spune [prin] „S-a încins" trebuie să însemne ceva tainic. Când nu suntem încinși, tunica noastră ne ajunge până la picioare. Dacă nu e strâns cu o cingătoare, tot veșmântul atârnă liber. Așadar, la fel și în cazul nostru: fiindcă nu putuserăm suporta întreaga putere a Domnului, El Și-a încins prin carne măreția Sa. Este ceea ce se spune în alt loc: „Fața Mea nu o vei putea vedea, spatele Meu îl vei vedea"[641]. Și despre Ilie se spune în *Cartea Regilor* că a stat pe Muntele Sinai în crăpătura [unei stânci] și așa L-a văzut pe Domnul trecând[642]. Vedeți cum zice că, așezat în crăpătura [stâncii], a văzut spatele Domnului Mântuitor? Dacă tâlcuim „piatra" ca fiind Domnul și Mântuitorul... „Iar piatra", spune apostolul, „este Hristos"[643]. Căci, atunci când suntem puși în crăpătura pietrei, Îl zărim prin carne pe Dumnezeu. De ce am spus toate acestea? Deoarece cuprindem în aceeași explicație și versetul care urmează: „S-a îmbrăcat întru frumusețe și S-a încins". Așa cum Se vede Domnul și Mântuitorul prin crăpătura pietrei, la fel se zărește măreția Sa prin cingătoare.

„Că a întărit cuprinsul pământului, care nu se va clinti." Dacă înțelegem că această lume a fost întărită de Dumnezeu în așa fel încât să n-o tulbure niciodată vreo zguduire, de ce în alt loc se spune: „Cerul și pământul vor trece"[644]? Dacă cerul

---

[641] *Ieșirea* 33, 23.
[642] *Cf. 3 Regi* 19, 13.
[643] *1 Corinteni* 10, 4.
[644] *Matei* 24, 35.

și pământul vor trece, de ce se spune aici: „A întărit cuprinsul pământului, care nu se va clinti"? Cuvântul οἰκουμένη din acest loc, care în limba noastră se traduce prin „[lumea] locuită", mie mi se pare a fi Biserica, despre care se spune în Evanghelie: „Eu și Tatăl Meu vom veni și vom face sălaș la el"[645]. Cu dreptate, așadar, e numită „sălaș" cea care Îi are drept sălășluitori pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh. Prin urmare, ceea ce am înțeles despre [lumea] locuită, adică despre cuprinsul pe veci întărit al pământului, să înțelegem și despre sufletul nostru. Fiindcă, dacă Îi avem sălășluitori pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, pământul nostru nu se va clinti în veac.

S-a vorbit despre Împărăția Domnului și despre podoaba veșmântului Său, s-a vorbit despre putere, s-a vorbit despre cuprinsul lumii, care nu se va clinti. Acum cuvântul proorocului se îndreaptă spre Domnul Însuși, Care împărățește și tună. Și ce spune? „Gata este scaunul Tău, de atunci din veac ești Tu."[646] A spus [mai înainte]: „Îmbrăcatu-S-a întru putere și S-a încins", adică a coborât în nimicnicia cărnii; însă Împărăția Ta a fost dintotdeauna. „Gata este scaunul Tău", veșnic gata, fără niciun început. „De atunci." De când? Din care vreme? Nu are delimitare, fiindcă nu are început. Ori de câte ori spui: „De atunci", niciodată nu e delimitat un anumit timp, ci te menții într-un timp nedeterminat. Pentru că, dacă spui: „Atunci", se cuvine să fii întrebat: „Când [anume]?" Așadar, vezi cum cuvântul proorocesc este folosit fără vreo limitare, ceea ce ridică o întrebare? „De atunci din veac ești

645 *Ioan* 14, 23.
646 *Psalmul* 92, 3.

Tu." Frumos a spus: „Tu ești". Nu a spus: „Din veac Tu ai început", ci: „Din veac ești Tu". Tu ești Cel care ești din vecie, Cel care i-ai spus lui Moise: „Mergi și spune fiilor lui Israel: «Cel ce este m-a trimis la voi»"[647].

„Ridicat-au râurile, Doamne, ridicat-au râurile glasurile lor, peste glasurile apelor multe, minunate sunt ridicările mării."[648] Câte cuvinte, atâtea înțelesuri; câte versete, atâtea taine. „Ridicat-au râurile glasurile lor." Este ceea ce se spune în alt loc: „Apele râurilor veselesc cetatea lui Dumnezeu"[649]. Sau în alt loc: „Râurile bat din palme laolaltă"[650]. Râurile care udă întreg cuprinsul lumii îmi par a fi înalții slujitori prorocești și apostolici. „Ridicat-au râurile glasurile lor" – cei care propovăduiesc lăudarea și slăvirea Domnului, cei care vestesc în toată lumea Judecata Sa. „În tot pământul a ieșit răsunetul lor și la marginile lumii cuvintele lor."[651] „Peste glasurile apelor multe." Glasurile apelor multe ne vădesc nouă trei taine. Să vedem care sunt aceste taine.

„Peste glasurile apelor multe, minunate [sunt] ridicările mării, minunat întru cele înalte este Domnul. Mărturiile Tale s-au adeverit foarte."[652] Dacă prin „mare" înțelegem în sens alegoric veacul acesta... căci amar este și plin de furtuni, iar în el năierii cugetă la multele minuni ale Domnului. De aceea spune: „Minunate [sunt] ridicările mării". Căci vedem cum

---

[647] *Ieșirea* 3, 14.
[648] *Psalmul* 92, 4-6.
[649] *Psalmul* 45, 4.
[650] *Psalmul* 97, 10.
[651] *Psalmul* 18, 4.
[652] *Psalmul* 92, 5-7.

mulți care au fost ridicați de valurile umflate s-au prăbușit dintr-o dată, în vreme ce alții au fost împinși în jos, de unde sunt urcați la cele înalte. În veacul acesta nu se află nimic trainic, nimic statornic. Unde credeai că-i mare calmă, acolo-i naufragiu; unde se arată chipul liniștii, acolo se ascund asaltul furtunii și vârtejurile de ape; și, dacă nu vom striga: „Izbăvește-ne, Învățătorule!”[653], pe dată vom pieri. „Minunat întru cele înalte este Domnul.” Cine își are sălașul trainic pe o stâncă, putând să îndure neclintit valurile veacului acestuia, acela va putea pricepe și cât de minunat e întru cele înalte Domnul. „Cel Preaînalt întru cele înalte locuiește, Cel Sfânt întru cele sfinte.”[654] La fel și în alt loc: „Fiți sfinți, precum și Eu, Domnul Dumnezeul vostru, sfânt sunt”[655]. Însă, pentru cel pe care conștiința păcatelor îl smerește și care nu poate să-și ridice ochii la cer, Domnul nu este minunat întru cele înalte, ci înfricoșător întru cele de dedesubt.

„Mărturiile Tale s-au adeverit foarte.”[656] Este ceea ce se spune în *Psalmul* 17: „Mărturia Domnului este credincioasă, înțelepțește pruncii”[657]. Care prunci? „Îți mulțumesc Ție, Tată, că ai ascuns acestea de oamenii înțelepți și pricepuți ai veacului și le-ai descoperit pruncilor!”[658]

„Casei Tale i se cuvine sfințenie, Doamne!”[659] Ia seama ce spune! Cine crede că locuiește într-o casă, dacă nu are

---

[653] *Matei* 8, 25.
[654] *Isaia* 57, 15 (după *Septuaginta*).
[655] *Leviticul* 11, 44.
[656] *Psalmul* 92, 7.
[657] De fapt, *Psalmul* 18, 8.
[658] *Matei* 11, 25.
[659] *Psalmul* 92, 7.

sfințenie, este străin de [acea] casă, pentru că nu are podoabele [ce se cuvin] casei. „Casei Tale i se cuvine sfințenie, Doamne!" Dacă, potrivit apostolului, noi suntem templul și casa lui Dumnezeu, atunci sfințenia purtării noastre trebuie să fie podoabă și găteală pentru Biserică. Dar, dacă în noi se află păcate și patimi, atunci suntem necinste și urâțenie, iar nu frumusețe pentru casa Domnului. „Casei Tale i se cuvine sfințenie, Doamne!" Casa Domnului este Biserica. Dar, potrivit înțelesului alegoric, Biserica a fost deja întruchipată prin arca din vremea potopului, când animalele curate s-au înmulțit la porunca Domnului. Și, deși au locuit înăuntru și fiare felurite, pentru că trebuiau aduse atât animale curate, cât și necurate[660], totuși casei Domnului i se cuveneau animalele curate, care prin numărul lor fără soț[661] prefigurau jertfele fecioriei. Din rândul acestora, al animalelor curate, Noe, după ce a fost izbăvit din primejdia potopului, a dat Domnului o vrednică ardere de tot. Multe sunt lucrurile ce-ar trebui să fie spuse, dar timpul ne împiedică. Să fie îndeajuns cele puține pe care le-am spus despre laudele Domnului. A Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

---

[660] *Cf. Facerea* 7, 2.

[661] Fericitului Ieronim se referă la versetul „Ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν εἰσάγαγε πρὸς σὲ ἑπτὰ ἑπτά, ἄρσεν καὶ θῆλυ" (*Facerea* 7, 2, după *Septuaginta*), care s-ar traduce literal: „Din animalele curate adu înăuntru la tine șapte [și] șapte, parte bărbătească și parte femeiască". Potrivit teologului din Stridon, Dumnezeu i-ar fi poruncit lui Noe ca, din rândul animalelor curate, să ia câte șapte din fiecare specie, parte bărbătească și femeiască laolaltă, astfel încât în fiecare grup să rămână animale fără soț drept jertfe ale fecioriei (în această privință vezi și *Epistola* 22, 19).

Omilie la Psalmul 93

„Dumnezeul răzbunărilor, Domnul, Dumnezeul răzbunărilor cu îndrăzneală S-a purtat."[662] Fie că Îi spui Tată, Fiu sau Duh Sfânt, conform tâlcuirii Treimii pe care am arătat-o în Evanghelie, tot [un singur] Dumnezeu și Domn este. „Dumnezeul răzbunărilor cu îndrăzneală S-a purtat": Cel ce a fost disprețuit în smerenie Se va răzbuna apoi în măreție.

„Înalță-Te, Cel care judeci pământul!"[663] Judeci pământul, fiindcă cerului nu i se cuvine judecată. Auzi, ereticule, că Domnul judecă pământul! Dacă în cer există cădere, de ce nu este și în cer judecată? Dacă sufletele păcătuiesc în cer, de ce singur pământul este judecat?

„Răsplătește-i pe cei trufași."[664] Toate păcatele sunt de temut, fiindcă toate sunt potrivnice lui Dumnezeu, dar mai cu seamă cele din trufie sunt vrăjmașe înaintea lui Dumnezeu. „Că Domnul celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har."[665] Diavolul este căpetenia celor mândri. „Ca să nu cadă", spune [apostolul], „trufindu-se, în judecata diavolului"[666]. Cine își înalță sufletul se face părtaș diavolului, care spunea: „Cu

---

[662] *Psalmul* 93, 1.
[663] *Psalmul* 93, 2.
[664] *Psalmul* 93, 2.
[665] *Iacov* 4, 6.
[666] *1 Timotei* 3, 6.

putere voi face, cu înțelepciunea vicleniei voi înlătura hotarele popoarelor"[667] și toate celelalte care urmează, prea multe pentru a fi înșiruite aici, și în care prorocul înfățișează trufia diavolului. Celelalte păcate sunt vrednice de mila Domnului, fiindcă prin smerenie se supun lui Dumnezeu; numai trufia, care se semețește peste [propriile-i] puteri, se împotrivește lui Dumnezeu. Cel ce a preacurvit și a fost desfrânat nu îndrăznește să-și ridice ochii la cer, ci nădăjduiește cu inima smerită, rugându-se stăruitor, la mila Domnului. Dar pe cel pe care conștiința îl pleacă și îl înjosește spre pământ, îl și ridică la cer. Însă, când trufia și pofta de slavă îl ridică pe om, îl înjosesc, fiindcă prin păcatul său îl fac vrăjmașul Domnului.

„Până când păcătoșii, Doamne, până când se vor făli păcătoșii?"[668] Păcătosul care se roagă Domnului este vrednic de iertare. Dar cel ce se fălește cu fărădelegea sa este trufaș, iar trufia Îl are ca vrăjmaș pe Dumnezeu. Expresia „până când"[669] trebuie înțeleasă ἀπὸ ξυνῶν[670], ca să știm „până când se vor făli?" Până când vor spune și vor grăi nedreptate? Până când vor vorbi toți cei care făptuiesc nedreptatea? Așadar, nerăbdarea omenească se minunează de răbdarea lui Dumnezeu și spune: „Eu, păcătosul, nu-i rabd pe păcătoși. Tu, Sfântul, cum poți să-i înduri?" „Până când, Doamne, se vor făli păcătoșii?" Nu a

---

[667] *Cf. Isaia* 10, 13.

[668] *Psalmul* 93, 3.

[669] *Usquequo*, în original.

[670] „Prin alăturare, alipire", de la adjectivul ξυνός – „comun, care aparține mai multora". Ceea ce vrea să spună Fericitul Ieronim este că adverbul compus *usquequo* („până când") se scrie legat și are sens interogativ.

spus: „Până când păcătoșii vor păcătui?" Face un mare păcat cel ce păcătuiește și pe deasupra se mai și fălește cu păcatul.

„Până când vor spune și vor grăi nedreptate?"[671] Toate păcatele le ascund prin vorbă, însă trufia descoperă nedreptatea atunci când se fălește cu fărădelegea sa.

„Pe poporul Tău, Doamne, l-au înjosit și moștenirea Ta au apăsat-o."[672] Cine? Cei trufași. „Pe văduvă și pe sărac i-au ucis."[673] Sensul istoric este evident, în schimb, dacă vom căuta să tălmăcim după anagogie, [vom înțelege că] în Biserică diavolul trufaș, împreună cu acoliții săi, îi asuprește și îi rănește zilnic pe cei smeriți. „Zicând: «Nu va vedea Domnul, nici nu va pricepe Dumnezeul lui Iacov.»"[674] Socoteau răbdarea Domnului drept neștiință.

„Înțelegeți, voi, care sunteți neînțelepți din popor, și voi, cei fără minte, înțelepțiți-vă odată! Cel care a sădit urechea oare nu aude? Cel care a zidit ochiul oare nu privește?"[675] Printr-un argument din natură [prorocul] îi mustră și îi înfrânge pe păcătoși. O voi, care socotiți că cele pieritoare nu-L interesează pe Dumnezeu, care spuneți împreună cu Epicur că grija lui Dumnezeu este despărțită de treburile omenești[676], ascultați un argument din natură: pentru că sunteți copii, vă voi da pilde pentru copii! Cel care a dat omului auzul, El Însuși să nu audă? Și ia seama, totodată, ce spune! Nu a raportat una la alta

[671] *Psalmul* 93, 4.
[672] *Psalmul* 93, 5.
[673] *Psalmul* 93, 6.
[674] *Psalmul* 93, 7.
[675] *Psalmul* 93, 8-9.
[676] Filosofia epicureică tăgăduia realitatea Providenței. (n.ed.)

două [ființe] egale, căci nu a spus: „Cel care a sădit urechea, El Însuși să nu aibă ureche?" ori: „Cel care a zidit ochiul, El Însuși să nu aibă ochi?" În schimb, fiindcă în Dumnezeu nu sunt membre, el vorbește astfel pentru ca noi, ori de câte ori citim astfel de lucruri despre Dumnezeu care se găsesc adesea în Scripturi, să înțelegem că acestea simbolizează niște însușiri, nu membrele. În *Solomon* citim: „În mâna limbii [sunt] viața și moartea"[677]. Oare limba are mână? Dar am adus această dovadă ca să ajungem la priceperea înțelesului mai înalt. Prin aceeași judecată prin care îi vei atribui limbii o mână, Îi vei atribui și lui Dumnezeu toate membrele trupului.

„Cel care învață popoarele să nu pedepsească?"[678] Ceea ce spune este aceasta: Cel care a dat Legea a dat-o tocmai ca să-i învețe pe cei care ascultă sau să-i pedepsească pe cei care o disprețuiesc. „Cel care învață pe om cunoștința."[679] Nu a [mai] adăugat: „El Însuși să nu aibă cunoștință?" Dar ce a spus?

„Domnul cunoaște gândurile oamenilor că sunt deșarte."[680] Iar unii oameni se mai miră de filosofii și poeții care spun: „O, frământări omenești, cât de mare-i deșertul din toate!"[681]

Iată, psalmul lui David a spus același lucru cu multe veacuri înainte. Domnul cunoaște gândurile oamenilor că sunt deșarte. Câtă vreme suntem oameni, avem gânduri deșarte. „Eu am zis: «Dumnezei sunteți toți și fii ai Celui Preaînalt»."[682]

---

677 *Pildele* 18, 21 (după *Septuaginta*).
678 *Psalmul* 93, 10.
679 *Psalmul* 93, 10.
680 *Psalmul* 93, 11.
681 Persius, *Satire*, I, 1.
682 *Psalmul* 81, 6.

„Fericit este omul pe care-l înveți Tu, Doamne, și din Legea Ta îl instruiești."[683] Vezi, așadar, că în Lege trebuie să fii instruit, pentru ca cele neclare să poată fi mai precis înțelese? Spune și apostolul că „Legea e duhovnicească"[684]. Și David: „Deschide ochii mei și voi cunoaște minunile din Legea Ta"[685]. Prin urmare, asta spune. „Fericit este omul pe care-l înveți Tu, Doamne, și din Legea Ta îl instruiești." De ce îl instruiești? Arată cauzele!

„Ca să-l liniștești pe el în zilele rele."[686] De aceea îl instruiești, ca să îl cruți în viitor; de aceea îl pedepsești în prezent, ca să nu-l osândești în viitor. Căci sentința [în urma] judecății este un rău pentru cel care o îndură, nu fiindcă sentința ar fi [în sine] un rău, ci fiindcă cel care o îndură, când simte pedeapsa, simte și că e rea, chiar dacă ea e dreaptă și bună. „Până ce se va săpa groapa păcătosului."[687] Cine este cel care sapă groapa păcătosului? Să vedem ce spune prorocul în alt loc: „Face o groapă și o sapă și cade în groapa pe care a făcut-o"[688]. Groapa, așadar, nu o face Dumnezeu, ci păcătosul, ca să cadă în ea. „Dacă orb", spune, „pe orb călăuzește, amândoi cad în groapă"[689].

„Cine se va ridica pentru mine împotriva celor răi? Sau cine va sta împreună cu mine împotriva celor care lucrează

---

[683] *Psalmul* 93, 12.
[684] *Romani* 7, 14.
[685] *Psalmul* 118, 18.
[686] *Psalmul* 93, 13.
[687] *Psalmul* 93, 13.
[688] *Psalmul* 7, 15.
[689] *Matei* 15, 14.

fărădelegea?"[690] Când spune: „Cine?", înseamnă fie că e cineva rar, fie nu există nimeni. Căci prorocul vorbește astfel din perspectiva omului slab. „Cine se va ridica pentru mine împotriva celor răi?" A venit Moise și nu a putut să aducă îndreptare, au venit prorocii și nu m-au scăpat din cursele păcătoșilor. „Cine se va ridica pentru mine?" Frumos a spus: „Se va ridica", ca și cum [s-ar adresa cuiva] care doarme ori zace. „Deșteaptă-Te, pentru ce dormi, Doamne?"[691] „Doamne, mântuiește-ne, că pierim!"[692] Cine se va ridica pentru mine împotriva mulțimii demonilor? Cine va da ajutor? Cine va sta împreună cu mine împotriva celor care lucrează fărădelegea? Frumos a spus: „Cine va sta împreună cu mine?" Căci, dacă n-ar fi stat împreună cu noi Domnul, Care a zăcut în pătimiri, dacă nu S-ar fi ridicat Cel care a dormit în moarte, nu am putea să-i înfrângem pe vrăjmașii noștri. De aceea și Ștefan, luptându-se împotriva atacurilor iudeilor, Îl vede pe Iisus șezând de-a dreapta Tatălui[693]. Îl vede șezând, fiindcă lupta pentru mucenicia sa. „Căci, dacă nu mi-ar fi ajutat mie Domnul"[694], dacă Hristos nu ar fi înviat din iad, „sufletul meu în iad ar fi coborât"[695].

„Dacă ziceam: «S-a clătinat piciorul meu», mila Ta, Doamne, mă ajuta pe mine!"[696] Mărturisirea neputinței se face pe

---

[690] *Psalmul* 93, 16.
[691] *Psalmul* 43, 25.
[692] *Matei* 8, 25.
[693] *Cf. Faptele* 7, 55.
[694] *Psalmul* 93, 17.
[695] *Psalmul* 93, 17.
[696] *Psalmul* 93, 18.

dată vrednică de ajutorul lui Dumnezeu și, pe cât Îl insultă trufia, pe atât Îl domolește smerenia. „Dacă spuneam: «S-a clătinat piciorul meu».” Dacă îmi mărturisesc păcatele, dacă spun că piciorul meu a stat pe loc alunecos, dacă nu mă încred în propria mea putere, dacă nu mă fălesc ca fiind tare, mila Ta pe dată îmi ajută mie.

„După mulțimea durerilor mele în inima mea, mângâierile Tale au veselit sufletul meu.”[697] Este ceea ce s-a spus mai înainte; se urmărește același înțeles și aceeași intenție. „După mulțimea durerilor mele în inima mea, mângâierile Tale au veselit sufletul meu.” Câtă durere ai văzut în inima mea din plânsul pocăinței, atâta va fi și mila Ta cu care mă vei acoperi! Fiindcă mărimea durerii ajunge prilej de mângâiere.

„Îți va sta oare alături Ție scaunul fărădelegii?”[698] Tu, Care judeci dreptatea, vei putea oare să înduri fărădelegea aproape de Tine? „Care prefaci durerea în poruncă?”[699] Poruncile lui Dumnezeu poartă cu ele durerea pocăinței, dar durerea este bună, pentru că arată leacul păcătoșilor. Doar prin sudoare și trudă vom împlini poruncile lui Dumnezeu. Deci nimeni nu se așteaptă să fie încununat pentru plăceri. „Văduva care trăiește în plăceri, deși trăiește, este moartă.”[700] Ceea ce a spus apostolul despre o persoană, noi să o spunem pentru toți. Căci apostolul, care era învățătorul întregii Biserici, nu a purtat de grijă doar văduvelor. Fiindcă nu i-a numit pe fecioară, pe călugăr ori pe omul Bisericii, trebuie oare ca aceștia să nu se abțină de la

[697] *Psalmul* 93, 19.
[698] *Psalmul* 93, 20.
[699] *Psalmul* 93, 20.
[700] *1 Timotei* 5, 6.

plăceri? Dacă văduva e om, atunci și pe ceilalți îi socotesc a fi oameni; și, ținând seama de slăbiciunea comună, pot și ei, din pricina plăcerilor, să pățească lucrul de care îi e frică văduvei.

Ascultă, așadar, ce spune: „Care prefaci durerea în poruncă"! Suntem povățuiți să postim, suntem povățuiți să fim cumpătați, celui care ne lovește peste obraz să i-l întoarcem pe celălalt, celui care ne ia haina să-i lăsăm și cămașa. Toate aceste porunci nu se împlinesc fără trudă. „Pentru cuvintele buzelor Tale, eu am păzit căi aspre."[701] Vedeți, așadar, că nimeni nu e încununat pentru plăceri! „Strâmtă și îngustă este calea care duce la viață."[702] Oricare ar fi virtuțile, nu se înfăptuiesc fără greutate. Cu trudă uriașă ajungem la culmile unui munte – cu cât mai multă în ceruri? E ceea ce se spune în Evanghelie: „Împărăția cerurilor îndură silire"[703]. Îndură silire, fiindcă ni se supune nouă prin har ceea ce nu ne este supus prin fire; pentru ca, acolo de unde au căzut îngerii, oamenii să se înalțe, pentru ca, acolo unde trupurile nu au fost sfâșiate, sufletele să meargă împreună cu trupurile.

Cineva ar putea spune: „Atunci cum vor merge aceleași trupuri ale noastre în cer?" Dacă împărățește Hristos, și noi împărățim împreună cu El. Ceea ce El are deja, ne este făgăduit nouă după înviere. Dacă împărățește prima roadă[704], vor împărăți și resturile. Carnea care împărățește în Hristos de ce nu ar împărăți și în cei care cred în Hristos? „Iar când Hristos

---

[701] *Psalmul* 16, 4.
[702] *Matei* 7, 14.
[703] *Matei* 11, 12.
[704] *Cf. 1 Corinteni* 15, 20.

Se va arăta, atunci şi noi ne vom arăta cu El întru slavă."[705] Dacă este slăvită carnea de către îngeri în cer, din ce pricină nu ar împărăţi în oamenii care s-au învrednicit de slava Împărăţiei? Se spune în alt loc: „Închinaţi-vă aşternutului picioarelor Lui, că sfânt este"[706]. Unii socotesc că este vorba despre pământ ca aşternut al picioarelor Lui; mie însă mi se pare că Întruparea Mântuitorului este pe bună dreptate cea numită „aşternut", prin comparaţie cu măreţia Sa dumnezeiască, din pricina caracterului său supus şi umil; însă, fiindcă [acest aşternut] este al lui Hristos, este slăvit. Căci Dumnezeirii nu-I lipseşte nimic şi tot ceea ce este οἰκονομία[707] în Hristos nu se adaugă Lui, ci ne este nouă de folos. El este înălţat întru slavă, ca să ni se arate harul nădejdii viitoare nouă, celor care vom împărăţi împreună cu El. Ale Căruia sunt slava şi puterea în vecii vecilor. Amin.

---

705 *Coloseni* 3, 4.

706 *Psalmul* 98, 5.

707 Având sensul iniţial de „administrare a unei case, gospodărire", termenul οἰκονομία ajunge să însemne în literatura patristică planul lui Dumnezeu cu privire la creaţie şi mântuirea omului prin Întrupare.

Omilie la Psalmul 95

Înainte să discutăm despre Evanghelie, mi se pare că trebuie să spunem câteva cuvinte despre titlul psalmului și apoi, după discutarea titlului, să purcedem la a vorbi despre câteva versete, pentru ca același înțeles, pe care l-am numit [încă] din prag, să-l aflăm la fiecare din ușile casei[708]. Titlul acesta este: „Când se zidea casa după robie, lui David"[709]. A cui casă se zidea după robie? Cine dintre noi socotești că a fost robit și dărâmat de furtuna robiei, pentru ca după robie să fie zidit din nou? De vreme ce Dumnezeu a închis toți oamenii sub păcat[710] și toate se află în neascultare[711], atunci oriunde este păcat, acolo este robie, unde e robie, acolo e ruină, unde e ruină, acolo este necesară zidirea.

Trebuie, așadar, să luăm seama mai cu grijă la casele noastre, ca nu cumva să se năruie în vreo parte și să aibă nevoie, după robie, a fi zidite. Ca să nu se năruie de tot, trebuie să venim în

---

[708] Încă din introducerea la *Omilia la Psalmul* 1, Fericitul Ieronim identifică simbolic *Psaltirea* cu o *magna domus* („mare casă"), unde accesul e dat de cheia principală (Sfântul Duh), ce descuie poarta de la intrare (adică primul psalm: *Grandis itaque porta istius domus primus psalmus est*), iar fiecare cameră (ceilalți psalmi) are la rândul său propria sa cheie interpretativă. (n.ed.)

[709] *Psalmul* 95, 1 (în *Vulgata*).

[710] *Cf. Galateni* 3, 22.

[711] *Cf. Romani* 11, 32.

ajutorul acestora prin toată truda și grija, ca să se împlinească în noi ceea ce este scris în *Ieșire*: „Fiindcă moașele s-au temut de Dumnezeu, și-au zidit lor case”[712]. Vezi ce spune? „Fiindcă s-au temut de Dumnezeu, și-au zidit case.” Prin urmare, casa nu poate fi zidită fără frica de Dumnezeu. Dacă și ele au zidit case din frica lui Dumnezeu, fără să păcătuiască, ci mai degrabă urmând voii lui Dumnezeu, ce trebuie să facem noi, care suntem robi? Ascultă, păcătosule! De bună seamă, să ne temem de Dumnezeu, ca să nu păcătuim; însă există și o plută după naufragiu: pocăința. „Când se zidea casa după robie.” Când se zidea casa. Nu a spus: „Când s-a zidit casa”, pentru că pocăința nu are capăt. Omul drept doar când moare părăsește pocăința. Oriunde este păcat, acolo tot timpul conștiința mustră. De aceea se spune: „Se zidea”, fiindcă [pocăința] nu este limitată în timp. Cât vei trăi, mereu te vei lovi de ea.

„Cântați Domnului cântare nouă.”[713] Omul vechi e tras în jos, cel nou e înălțat. Din această pricină se cântă cântare nouă. „Cântați Domnului tot pământul.”[714] Acest [pământ] s-a întors cu toată inima către Domnul și, în mărturisirea Domnului, Îi cântă laude cu dulceața glasului nou.

Nu trebuie să uităm ce am făgăduit. Trebuie să ne întoarcem la învățătura Evangheliei, căci este grea. Ceea ce am spus o singură dată [despre un verset] să fie îndeajuns [pentru toate], și anume că psalmul este rostit prin persoana celui care se pocăiește; această înțelegere o vom aplica și versetelor rămase.

---

[712] *Ieșirea* 1, 21 (după *Septuaginta*).
[713] *Psalmul* 95, 1.
[714] *Psalmul* 95, 1.

Omilie la Psalmul 96

Titlul psalmului este notat astfel: „Când pământul lui i-a fost dat înapoi"[715]. Când se spune: „I-a fost dat înapoi", se arată că înainte fusese [al lui], apoi nu a mai fost, iar [acum] l-a dobândit din nou. Care este, așadar, acest pământ al lui David care i-a fost dat înapoi? Pământul sfânt al lui David este Maria, Maica Mântuitorului. „Care i s-a născut ei din sământa lui David, după trup."[716] Ceea ce i s-a făgăduit lui David s-a împlinit prin fecioria Mariei și nașterea [Mântuitorului], când Fecioară din Fecioară S-a născut. Astfel s-a făcut ceea ce se spune în Evanghelie: „Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi"[717], astfel încât ceea ce fusese făgăduit lui David să ne fie dat înapoi nouă prin Sfânta Maria.

„Domnul împărățește! Să se bucure pământul."[718] Să se bucure pământul; să aibă acest pământ – care înainte era împărățit de mai mulți – un singur Împărat. „Să se veselească insule multe."[719] Se zice într-un proroc: „Vorbește către locuitorii acestei insule"[720], adică locuitorii Ierusalimului. Vezi, așadar, că Ierusalim

---

[715] *Psalmul* 96, 1 (în *Vulgata*).

[716] *Romani* 1, 3.

[717] *Ioan* 1, 14.

[718] *Psalmul* 96, 1.

[719] *Psalmul* 96, 1.

[720] *Isaia* 20, 6 (după *Septuaginta*).

este numit „insulă"! Așadar, înainte ca pământul lui David să fie dat înapoi, doar insula Iudeei se bucura. Acum însă, pământul lui David fiind dat înapoi, se spune: „Să se veselească insule multe". Fie putem spune că insulele multe sunt diferitele provincii sau orașe ale popoarelor credincioase, fie le vom tălmăci prin diferite Biserici. La fel cum insulele sunt lovite dintr-o parte și alta de valurile mării, la fel și Bisericile sunt lovite de feluritele furtuni ale ispitelor, dar nu au fost năruite.

„Nori și negură împrejurul Lui."[721] Nu-i nicio îndoială că norii și negura din preajma Domnului Mântuitor au fost trupul pe care a socotit vrednic a-l lua, deși în *Evanghelia lui Ioan* se spune că „S-a arătat": „Și S-a arătat nouă"[722]. S-a arătat desigur apostolilor, dar rămânea ascuns iudeilor. Li Se arată acelora pe munte, Se ascunde de aceștia în valea smereniei; pe aceia îi întărește prin Fericiri, acestora le vorbește în pilde, pentru ca, văzând, să nu vadă din pricina vicleniei[723]. „Nori și negură împrejurul Lui." S-a arătat după cum a binevoit, și nu după cum Îi cerea firea Sa [dumnezeiască]. „Și a pus întunericul acoperământul Său."[724] Dacă Dumnezeu este lumină, în ce fel poate să sălășluiască în întuneric? Acolo „întuneric" înseamnă știința și slăbiciunea noastră, fiindcă nu putem privi măreția Sa. Căci, dacă ochii omenești nu pot privi în razele acestui soare, care a fost creat și care ne este tovarăș de slujire, oare nu este cu atât mai mult întuneric și negură împrejurul Soarelui dreptății, încât să nu poată fi văzut ori înțeles de noi? Este ceea ce citim despre

---

[721] *Psalmul* 96, 2.

[722] De fapt în: *1 Ioan* 1, 2.

[723] *Cf. Matei* 13, 13.

[724] *Psalmul* 17, 13.

dreptul Moise: „Și intra în negura norului"[725] ca să-L vadă pe Dumnezeu, pe Care fără nor nu putea să-L vadă. Aceasta se spune și în *Isaia*: „Domnul vine în Egipt într-un nor ușor"[726], adică în Sfânta Maria. „Într-un nor ușor", fiindcă nu era îngreunată de sământa omenească.

„Dreptatea și judecata sunt îndreptarea tronului Său."[727] Când se spune „îndreptare", se arată că înainte fusese strâmb. „Dreptatea și judecata sunt îndreptarea tronului Său." Înainte ca Domnul să vină în trup, era nedreptate, fiindcă doar în Iudeea era cunoscut Dumnezeu. A venit El și tot pământul L-a cunoscut pe Unul și Același Creator pe Care Îl știuse Iudeea; și s-a făcut îndreptare tronului Său.

„Foc înaintea Lui va merge."[728] Domnul este curat, „sfânt între sfinți sălășluiește"[729], nu putem să ne apropiem de El decât dacă focul a ars viciile noastre. „Focul va vădi ce fel este lucrul fiecăruia."[730] „Și va arde împrejur pe vrăjmașii Lui."[731] Nu ca pe vrăjmașii Săi îi arde Dumnezeu pe vrăjmași, ci ca pe prieteni. Căci mistuie metehnele vrăjmașilor, ca să facă din vrăjmași prieteni.

„Luminat-au fulgerele Lui lumea."[732] Este ceea ce se spune în *Ieremia*: „Domnul, Care a făcut lumea în înțelepciunea Sa, Care a ridicat norii de la marginile pământului, a făcut fulgerele din mijlocul ploii"[733]. „Luminat-au fulgerele Lui lumea." Filosofii

[725] *Cf. Ieșirea* 20, 21.
[726] *Isaia* 19, 1.
[727] *Psalmul* 96, 2.
[728] *Psalmul* 96, 3.
[729] *Isaia* 57, 15 (după *Septuaginta*).
[730] *1 Corinteni* 3, 13.
[731] *Psalmul* 96, 3.
[732] *Psalmul* 96, 3.
[733] *Ieremia* 51, 15-16.

care obișnuiesc să dezbată despre naturile lucrurilor spun că, dacă norii nu sunt izbiți de vânturi unii în alții, din ei nu poate să cadă foc[734]. Însă, dacă sunt stârniți, printr-un fel de ceartă, unii împotriva altora, încât să dea naștere tunetului, atunci din ei cade și fulgerul. Putem observa ceva asemănător la ciocnirea pietrelor de aprins focul[735]. Am spus aceasta ca să vedem mai ușor ceva asemănător în taina Mântuitorului. Noi avem norii noștri: prorocii și apostolii. De aceea și în alt loc se spune: „Adevărul Tău până la nori"[736]. Dacă adevărul Lui ajunge doar până la norii acestui cer, atunci cum de se spune în alt loc: „Adevărul din pământ a răsărit"[737]? Iată ce înseamnă „adevărul Tău până la nori": [norii] semnifică prorocii și mai ales apostolii. Acești nori, dacă nu se ciocneau între ei, nu puteau arăta strălucirea lor. Dacă însă se ating, ca să tune împreună într-o singură direcție, cad fulgere pe tot cuprinsul pământului. Vreți să știți cum sunt numiți sfinții „nori" în Scripturi? Se spune în *Isaia*: „Voi porunci norilor să nu mai verse ploaie peste ei"[738]. Moise era nor și de aceea zicea: „Să aștepte ca o ploaie învățătura mea"[739].

Epistolele apostolilor sunt ploile noastre duhovnicești. Căci ce spune Pavel în *Epistola către evrei*? „Pământul bea ploaia ce vine adesea deasupra lui"[740] și celelalte. Și din nou: „Eu am sădit, Apollo a udat"[741].

---

[734] *Cf.* LUCRETIUS, *Despre natura lucrurilor,* mai ales VI, 96-99.
[735] *Cf.* LUCRETIUS, *Despre natura lucrurilor*, VI, 160-163.
[736] *Psalmul* 35, 5.
[737] *Psalmul* 84, 12.
[738] *Isaia* 5, 6.
[739] *Deuteronomul* 32, 2.
[740] *Evrei* 6, 7.
[741] *1 Corinteni* 3, 6.

„Văzut-a şi s-a cutremurat pământul."[742] Pe tot cuprinsul său, pământul a simțit cuvintele fulgerătoare ale Domnului; și s-a clintit pământul, care înainte de a se clinti era împietrit și nu putea să primească cuvântul Domnului. A privit atunci Domnul spre el. „Cel ce caută spre pământ și-l face să se cutremure."[743] Ce înseamnă aceasta: „Îl face să se cutremure"? „Peste cine altcineva voi zăbovi, dacă nu peste cel smerit, pașnic şi care tremură la cuvintele Mele?"[744]

„Munții ca ceara s-au topit de la fața Sa."[745] Prin „munți" numește înaltele puteri [lumești]. Cei care prin mândrie se înălțau înainte până la cer sunt culcați la pământ la venirea Domnului și cei care prin falā se împietreau cu asupra de măsură s-au topit mai apoi, prin căldura înțelepciunii dumnezeiești.

„Vestit-au cerurile dreptatea Lui şi au văzut toate popoarele slava Lui."[746] În aceste două versete sunt arătate două lucruri: cerurile vestesc dreptatea Domnului și toate popoarele văd slava Lui. Dacă cineva nu este cer, nu poate vesti dreptatea Domnului. Într-adevăr, dacă păcătosului i se spune: „Pământ ești, în pământ vei merge"[747], de ce nu i s-ar putea spune celui drept: „Cer ești, în cer vei merge"? Căci nu avem un chip pământesc, ci unul ceresc[748], fiindcă „cetatea noastră este în ceruri"[749]. Prin urmare,

[742] *Psalmul* 96, 4.
[743] *Psalmul* 103, 33.
[744] *Isaia* 66, 2.
[745] *Psalmul* 96, 5.
[746] *Psalmul* 96, 6.
[747] *Facerea* 3, 19.
[748] *Cf. 1 Corinteni* 15, 49.
[749] *Filipeni* 3, 20.

dacă cineva, deși este în trup, umblă totuși pe pământ nu după trup[750], atunci el poate să vestească sincer dreptatea Domnului.

Într-adevăr, în caz că cineva mai puțin știutor ajunge în încurcătură și zice: „De ce pe cei drepți îi vedem împovărați de griji și lipsuri în această viață, iar păcătoșii huzuresc în bogății și în tot felul de desfătări?", dacă un om al Bisericii nu este învățat în dumnezeieștile Scripturi, cum va putea el să-i dovedească dreptatea lui Dumnezeu în astfel de chestiuni? În schimb, dacă ostenește zi și noapte în contemplarea Legii, îi va fi ușor să răspundă că scurta înjosire din timpul prezent va fi răsplătită mai târziu prin binefacerile veșnice. Căci este cu mult mai bine ca cineva, în scurtul răgaz al vieții sale, să îndure pentru Domnul o sărăcie voită, pentru a se bucura în viitor de bogățiile veșnice, decât să-i prisosească aici voluptățile și mai apoi să fie supus unor cazne de neîndurat. „Și au văzut toate popoarele slava Lui." Cei care înainte se sminteau în Crucea Domnului, fiindcă nu puteau, prin ei înșiși, să-L recunoască pe El, după ce cerurile au vestit dreptatea lui Dumnezeu, Îl preaslăvesc pe El.

„Să se rușineze toți cei ce se închină chipurilor cioplite."[751] Dacă prorocul este binecuvântat, atunci știe că niciodată cel binecuvântat nu blestemă și, de aceea, ceea ce spune: „Să se rușineze" nu e împotriva lor, ci pentru ei. Căci se roagă să se rușineze de greșeala lor și să se întoarcă la Dumnezeu, singurul și adevăratul Creator.

„S-au bucurat fiicele Iudeei pentru judecățile Tale, Doamne!"[752] Ce vrea să însemne că „s-au bucurat fiicele Iudeei", și nu

[750] *Cf. Romani* 8, 4.
[751] *Psalmul* 96, 7.
[752] *Psalmul* 96, 9.

fiii? Să înțelegem mai întâi ce se tălmăcește prin „Iudeea" și, după ce vom ști tălmăcirea, să vedem care sunt fiicele tălmăcirii. Orice suflet care Îl mărturisește pe Dumnezeu este o fiică a Iudeei. De aceea le numim „fiicele Iudeei" pe toate sufletele[753] credincioșilor, care se bucură de judecățile lui Dumnezeu. Dacă sufletul nu este credincios, nu se bucură de judecățile lui Dumnezeu. Casa mea s-a năruit, bogățiile le-am pierdut în naufragiu, mi-a murit fiul, mi-a fugit sclavul și mi-a prădat bunurile, mie, celui care înainte am fost bogat, iar acum sunt mistuit de sărăcie. Dacă nu sunt fiică a Iudeei, nu mă voi bucura de judecățile lui Dumnezeu.

Sufletul fericitului Iov a fost o fiică a Iudeei, care la pierderea bunurilor casei se alina zicând astfel: „Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat! Gol am ieșit din pântecele mamei mele, gol mă voi întoarce"[754], se subînțelege, în pământ. Mai întâi a ajuns din bogat sărac; și-a pierdut averea împreună cu fiii; împovărat de lipsuri și pierderi, ajunge în cele din urmă la culmea nenorocirii: este lovit de gălbinare[755] și de o rană de netămăduit; de netămăduit pentru oameni, dar de tămăduit

---

[753] Interpretarea este înlesnită și de faptul că substantivul folosit de Fericitul Ieronim *anima* („suflet") este de genul feminin în latină.

[754] *Iov* 1, 21.

[755] *Cf. Iov* 2, 7. Boala de care suferea Iov este numită de Fericitul Ieronim *morbus regius* („boală regească"), denumire prin care era cunoscut în Antichitate icterul sau gălbinarea (*cf.* HORATIUS, *Ars Poetica*, v. 453). În greacă (*Septuaginta*), termenul folosit este ἕλκος (*blessure, plaie* – BAILLY; *festering wound, sore, ulcer* –Liddell Scott), redat în latină prin *ulcus pessimum* (*Vulgata*). Printre echivalările românești ale termenului, citām: „rană rea" (Biblia 1688), „bubă rea" (Biblia Blaj; Biblia 1914), „lepră" (Biblia sinodală).

pentru Dumnezeu. Ceea ce nu putuse tămădui leacul omenesc, au tămăduit răbdarea și credința. Ședea în gunoi, iar cu sufletul mergea prin Rai. Tot trupul îi putrezea, îi mai rămăsese doar limba, care Îl blestema pe Domnul. Vedeți viclenia străvechiului vrăjmaș? I-a răpit omului drept averea prin dușmani, i-a nimicit fiii printr-o nenorocire, l-a lovit pe el însuși cu o plagă mare și cu o spaimă în tot trupul; nimic nu i-a mai rămas aceluia decât limba și nevasta, una să blesteme, alta să-l ispitească. Și-a amintit diavolul de șiretenia-i de altădată, cu care îl înșelase odinioară pe Adam prin femeie. Îl atacă la fel și pe el prin nevastă, socotind că i-ar putea înșela mereu prin femeie pe bărbați, neținând seama că unul singur a căzut prin femeie, iar acum prin femeie întreaga lume a fost mântuită. Ți-a venit în minte Eva, dar gândește-te la Maria! Prima ne-a scos din Rai, a doua ne duce din nou la cer. Să ne întoarcem la rânduiala psalmului.

„Cei care-L iubiți pe Domnul, urâți răul!"[756] Dacă Domnul e bun... Într-adevăr, ce citim? „Păstorul cel bun își pune sufletul său pentru oile sale."[757] Și iarăși, într-o altă pildă: „Prietene, dacă eu sunt bun, din ce pricină ochiul tău este rău?"[758] „Cei care-L iubiți pe Domnul, urâți răul!" Nu pot exista în om două iubiri care să fie potrivnice una alteia. Așa cum nu este învoire între Hristos și Veliar[759], între dreptate și fărădelege, la fel nu este cu putință ca un suflet să iubească și binele și răul. „Cei care-L iubiți pe Domnul, urâți răul!" Pe diavol. Dragostea și ura fiecăruia constau în fapte: „Căci cel care Mă iubește păzește poruncile

---

[756] *Psalmul* 96, 11.

[757] *Ioan* 10, 11.

[758] *Cf. Matei* 20, 13-15.

[759] *Cf. 2 Corinteni* 6, 14-15.

Mele"[760]. Din partea diavolului însă ce se spune? „Prin pizma diavolului moartea a intrat în lume; îl imită, așadar, cei care sunt de partea lui."[761] Sau mai simplu de înțeles: cei care iubiți cele ce sunt bune, urâți-le pe cele ce sunt rele! Nu puteți iubi binele dacă nu urâți răul.

„Domnul păzește sufletele cuvioșilor Lui."[762] Preafrumoasă rânduială! Cel care iubește binele și urăște răul ce [altceva] merită de la Domnul decât a fi păzit de El? „Din mâna păcătosului îi va izbăvi pe ei."[763] Aici se ivește întrebarea: dacă Domnul păzește sufletele cuvioșilor Săi și îi izbăvește din mâna păcătosului, cum se face că mucenicii sunt apăsați de prigoană? Cum se face că necredinciosul Nero i-a condamnat în aceeași zi la moarte pe Petru și pe Pavel, dacă Domnul păzește sufletele cuvioșilor Săi? Ascultați cu grijă ce spune: „Domnul păzește sufletele cuvioșilor Săi"! A spus sufletele, nu trupurile. „Nu vă temeți de cei care ucid trupurile, dar sufletele nu le pot ucide; temeți-vă însă de cel care poate să piardă trupul și sufletul în gheena."[764] Așadar, cum păzește Domnul sufletele cuvioșilor Săi? Prin mucenicie. „Scumpă este înaintea Domnului moartea cuvioșilor Lui."[765] De aceea curge sângele în mucenicie: pentru ca sufletul să fie izbăvit de ispite, să lase viață cea scurtă și să se mute în cea veșnică, să lase prigonirea și să meargă încununat la Domnul nostru Iisus Hristos. Ale Căruia sunt cinstea și slava în vecii vecilor. Amin.

---

[760] *Ioan* 14, 21.

[761] *Înțelepciunea lui Solomon* 2, 24.

[762] *Psalmul* 96, 11.

[763] *Psalmul* 96, 11.

[764] *Matei* 10, 28.

[765] *Psalmul* 115, 6.

Fragment din Omilia la Psalmul 93
(O omilie a Fericitului Ieronim în ziua Paştelui)

„Dumnezeul răzbunărilor, Domnul, Dumnezeul răzbunărilor după voia Lui a făcut."[766] El singur după voia Lui a făcut, El, Care astăzi ne-a arătat nouă ce a săvârşit. După voia Lui a făcut, El, despre Care mult s-a prorocit înainte că „S-a făcut ca un om neajutorat, liber printre cei morţi"[767]. Vreţi totuşi să ştiţi ce a făcut? Ascultaţi ce a făcut! A îngăduit fără nicio necesitate, ci din propria Sa voinţă, să fie ţintuit pe cruce, nu S-a împotrivit să-I fie străpuns trupul de cuie, a îndurat moartea dându-Şi sufletul, Şi-a pus trupul în mormânt şi, întovărăşit de suflet, a coborât în iad, l-a luat prizonier pe stăpânul întunericului şi al morţii, a spulberat legiunile aceluia, a zdrobit zăvoarele de fier ale porţilor iadului, i-a eliberat pe toţi drepţii, care erau ţinuţi înlănţuiţi de păcatul strămoşesc, a redat libertatea de altădată celor care erau captivi, a revărsat o lumină strălucitoare asupra celor orbiţi de întunericul păcatelor. Iată, aţi auzit ce înseamnă atunci când se spune că Apărătorul nostru, Domnul răzbunării, după voia Lui a făcut. Căci, după ce a fost înălţat,

[766] *Psalmul* 93, 1.
[767] *Psalmul* 87, 4.

adică atârnat pe cruce de iudei – ca să zic totul pe scurt –, îndată ce Şi-a dat duhul, sufletul în unitate cu dumnezeirea Sa[768] a coborât în adâncul iadului, iar când, la capătul întunericului, precum un prădător...

---

[768] Aşadar, unirea ipostatică a sufletului uman (şi, implicit, a întregii firi umane) al Mântuitorului cu firea Sa dumnezeiască nu este anulată de moartea care separă temporar sufletul de trup, sfâşiind firea omenească. (n.ed.)

Cuprins

Omilii la Psalmi

TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI
Intrarea Miron Cristea nr. 6; 040162, București
Telefon: 021.335.21.29; 021.335.21.28; Fax: 021.335.19.00
e-mail: magazin@editurapatriarhiei.ro, tipografia@patriarhia.ro
www.editurapatriarhiei.ro

„În volumul de față, oferim cititorului un florilegiu din omiliile adunate pentru prima oară în volum de către G. Morin în ediția sa din 1903. Încă din introducerea la *Omilia la Psalmul* 1, Fericitul Ieronim identifică simbolic *Psaltirea* cu o *magna domus* („mare casă"), unde accesul e dat de cheia principală (Sfântul Duh), ce descuie poarta de la intrare (adică primul psalm: *Grandis itaque porta istius domus primus psalmus est*), iar fiecare cameră (ceilalți psalmi) are la rândul său propria sa cheie interpretativă. *Psaltirea* a fost și este una dintre cărțile de căpătâi ale spiritualității și misticii creștine, fiind una dintre cele mai des comentate cărți ale Scripturii în literatura patristică." (*Cuvânt înainte*)

Anul omagial al sfintelor icoane, al iconarilor și al pictorilor bisericești
și anul comemorativ Justinian Patriarhul
și al apărătorilor ortodoxiei în timpul comunismului – 2017

www.editurapatriarhiei.ro
ISBN 978-973-616-517-7

